

[Decorative flourish]

Liz. D^o M^o S^o Cantaya Jordillo

Liz. Jordillo

Liz. Jordillo

[Decorative flourish]

Juan Lopez

[Decorative flourish]

T. 144480
C. 1206039

Præfatus Joannes Gratianus...
Subscripsit Joannes Gratianus...

COMMENTARI DE
CENSIBVS QVATVOR LIBRIS
FERE OMNEM MATERIAM DE CEN-
SIBVS COMPLECTENTES, AVTORE FELICIANO LE

Solis Iuriconsulto oriundo ex Mantua Carpentana, & publico olim
decreti nunc Vespertinae Cathedrae iuris pontificij
moderatore in Complutensi Academia.

490

Ad Philippum secundum Hispaniarum, & Indiarum Regem
Christianissimum, & Potentissimum.

Cum triplice indice rerum & verborum
atque capitulorum.

CVM PRIVILEGIO

Compluti. Ex officina Ioannis Gratiani defuncti. Anno. 7. D. XCIII.

Impensis Ioannis Sarræ bibliopola.

cier to y treynta pliegos. 130.

Scriptus totius operis

Libri ~~tertij~~ primi.

Preambulum totius operis fol. 1.

Cap. 1. an census sit stralty iurigenitus fol. 17

Cap. 2. an census sit stralty nominatus vel inominatus fol. 29.

Cap. 3. an census sit stralty longi fidei vel stultius fol. 36.

Cap. 4. quid sit census fol. 44.

Cap. 5. de usura fol. 55.

Cap. 6. de pacto retrovendendi, etque iustitia fol. 67.

Cap. 7. an stralty cens. sit iustus fol. 74.

Cap. 8. de additionibus necessariis ad iustitiam cens. fol. 86

*Cap. 9. de proprio iure. Diginti et additionibus inquisitis ad iustitiam
census fol. 97.*

*Cap. 10. de quibusdam passionibus quae solent adijci straltui censui
an sint iustae fol. 109.*

Libri secundi.

Cap. 1. de pretio census fol. 123.

Cap. 2. quae personae valent ad unum obligari fol. 146.

Cap. 3. in quibus census straltui valeat fol. 156

*Cap. 4. De usufructuario superficuario emphyteuta, vasallo
et alijs id genus an valent imponere censum fol. 169.*

Cap. 5. quotieslo possit cens. creari fol. 177.

*Cap. ultimo an ex censu debeatur gabella et in quo
loco sit solvenda fol. 193.*

Libri ~~quartij~~ tertij

Cap. 1. qua actione cens. petatur fol. 193.

Cap. 2. Dubij quis debendi in censu straltui fol. 206.

Cap. 3. De solius iure in censu fol. 215.

Cap. 4. an hypotheca in censu fol. 218.

Cap. 5. quae personae in censu habent fol. 226

Cap. 6. de censu in censu fol. 227.

LVDOVICITRIBAL
DI TOLETITEVARENSIS AD
SINGVLAREMSVMMVMQVEIV-

iuris Doctorem Felicianum de Solis varia
Epigrammata.

*F*elicem appellat solymi sententia vatis,
Quem nequeunt praua hic flectere consilia.
Qui modo pulchra docet sublimi in sede locatus,
Assidueque refert dogmata vera Dei:
Ter tu igitur felix, tu terque quaterque beatus,
Nunc tribus ecce micas integer eulogij:
Improba vota hominum praescriptaque vana perosus,
Suggestu è solo fasque piumque tonas.
Hinc praecepta Dei recolens noctesque, diesque
Felicem praefersque, refersque virum.
Quaque diu insignem nobis te secula dederunt
Felix, & clarus nomine, reque beas

ALIVD.

Edita Compluti post culta volumina CENSVS,
Admirata decus turba diserta iuum.
IN CENSVPRETIVM NVNC EST, DAT CENSVS HONORES
Lata canens, priscum comprobat augurium.

ALIVD.

FELICIANVS DE SOLIS

Anagrammata.

SONVS COELI FIDELIS
CELAS NIL ET FIDIVS EOS.

*Phœbus ut in medio solus præfulget Olympo
Illustrans flammis Astra minora suis:
Sacrarum interpres legum sic ipse coruscas
Inter luridicos nomina clara viros.
Mira canam, referam si, quæ facis ante docendo,
Mira quidem, sed iam nomine digna tuo.
A te semper abest lucri nam dira cupido,
Vnus amor vire est, qui tibi semper adest.
Consultor nunquam per te malè redditur anceps,
Siue sit auditor, siue sit ille cliens,
Nec satis hoc, terras oracula fundis in omnes.
Veridica, vsque animi pignora certa pij.
Talia vix quondam dederat responsa Sibylla,
Talia vix quondam Phœbus Apollo dedit.
Nil tandem mortale sonans abstrusa recludis,
Mortalesque doces iura, fidemque simul.
Ergo SONVS COELI mernò vocitare FIDELIS
Hic FIDIVS CELAS NIL quòd amicus EOS.*

ALIVD.

FELICIANVS DE SOLIS

Anagramma.

FONS LVCIS DEIES ALI.

*Lucentis quòd nomen habes de nomine Solis,
Nil miror, dedit hoc nam tibi vterque parens:
Miror at hæc tenebris à te data lumina tantiis,
Queis modò FOS ES ALI LVCIS in orbe DEI.*

AD PHILIPPVM SECVN-
DVM HISPANIARVM INDIARVM
ET VTRIVSQUE SICILIAE REGEM, CHRISTIA-

nissimum & potentissimum Feliciani de Solis publicae cathe-
drae decreti moderatoris in Complutensi Academia, in
quatuor libros de censibus praefatio.

O S T auream illam aetatem in valescente hominum ma-
litia, Christianissime Rex Philippe, gentes toto terrarum or-
be diffusae ut deperditam & amissam tranquillitatem recu-
perarent, de creandis regibus convenisse videtur. Qui pro
publica pace laborarent, pauperes depressos & afflictos, a
potentiorum manibus & calumnijs eriperent, vim repelle-
rent & iniurias propulsarent. Quocirca regiae maiestati,
& amplitudini proprium & naturale munus est, ab ipsius prima origine & ins-
titutione deductum. Tueri vim passos defendere oppressos, & de manu calumnia-
rium liberare. Ideo Sanctissimus Hieronymus in commentarijs, ad caput vigesi-
mum secundum Hieremiae eleganter & prope diuinitus scripsit Regum officium
esse proprium facere iudicium atque iustitiam & liberare de manu calumniarum
vi oppressos. Quod cum studio diligenti & cogitatione per vigili contemplerer apud
me, videremque hunc meum de censibus libellum in cursurum facile calumnias
hominum, quibus familiare & commune est res novas, atque laudabiles conna-
tus arguere, increpare & reprehendere, primos meorum studiorum fructus cons-
titui offerre & dicare nomini tuo. Inter enim heroicis excelsas, & admirabiles
virtutes, quibus praestas & antecellis omnibus principibus qui sunt, qui fuerunt
quique futuri sunt, non inferiorem locum occupat illa quae te promptum & pa-
ratum exhibet ad personarum miserabilium, & oppressarum suscipien-
dum patrocinium. Sub tua itaque umbra iucundissima securus prodibit nos-
ter liber & invidorum atque detractorum calumnias non timebit. Suscipe igitur
Religiosissime & potentissime Monarcha laeto & hilari vultu quod tibi munus
offerimus: complectere illud Regia tua benignitate & clementia solita. Paruum
quidem munus est, sed profectum ab studiosa voluntate, quo censum amoris &
obsequij tibi debitum lucentissime persolvimus, atque lucubrationibus alijs & do-
cumentis in posterum curabimus abundantius profiteri Deus optimus maximus
Reipublicae Christianae, quae summopere tua indiget praesentia, te servet in colum-
nem per multos annos.

EL REY.

RO R quanto por parte de vos el Licenciado Feliciano de Solis, natural de la villa de Madrid, y catedratico de decreto en la vniversidad de Alcalá nos fue hecha relacion que vos auades compuesto vn libro intitulado de censibus re partido en quatro libros fere omnem de censibus materiam complectētes que era el de que haziades presentacion en la composicion el qual auades gastado mucho tiempo e puesto mucho trabajo suplicadonos os mandasemos dar licencia para imprimirlos o como la nuestra merced fuese lo qual visto por los del nuestro cōsejo y como por su mandado se hizieron en los dichos libros las diligencias que la pregarica por nos nueuamente fecha sobre la impresion de los libros dispone, fue acordado quedenuamos mandar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razon e nos tuuimoslo por bien por la qual por vos hazer bien y merced vos damos licencia y facultad, para q̄ por tiempo de diez años primeros siguientes que corren y se cuentan desde el dia de la data desta nuestra cedula podays imprimir e vender los dichos libros que de suso se haze mencion por los originales que en el nuestro cōsejo se vieron que van rubricados y firmados al fin dellos de Gonçalo de la Vega nuestro escrivano de Camara, de los que residen en el nuestro cōsejo con que antes que se vendan los traygas ante ellos juntamente con los originales para que se vea si la dicha impresion esta conforme a ellos, o traygays fee en publica forma, como por el corrector nombrado por nuestro mandado se vio y corrigio la dicha impresion con los originales y ansimismo os mādamos imprimir las diciones que van puestas a la margen del libro segundo capitulo quinto numero diez, y siete al fin del y mandamos al impresor que ansí imprimiere los dichos libros no imprima el principio y primer pliego dellos, ni entregue mas de vno solo de cada vno de los dichos libros con el original al autory persona a cuya costa le imprimiere, ni a otra alguna para efeto de la dicha coreccion, y tassa: hasta que antes y primero el tal libro este corregido y tassado por los del nuestro cōsejo y estando hecho y no de otra manera podays imprimir el principio y primer pliego en el qual segundamente se ponga esta nuestra cedula y preuiegio y la aprobacion tassa y erratas, pena de caeren las penas contenidas en la dicha premarica y leyes de nuestros reynos, y mādamos que durante el dicho tiempo persona alguna no lo pueda imprimir ni vender fopena que el que los imprimiere aya perdido y pierda todos y qualesquier aparejos que de los dichos libros tuuiere y mas incurra en pena de cinquenta mil maravedis por cada vez q̄ lo contrario hiziere la tercera parte para el denūciador y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, e la otra etrcia parte para la nuestra camara e mandamos a los del nuestro cōsejo presente y oydores de las nuestras audiencias alcaldes alguaciles de la nuestra casa y chancillerias y a todos los corregidores asistente gouernadores alcaldes mayores ordinarios y otros juezes e justicias qualesquier de todas las ciudades villas, y lugares de los nuestros reynos y señorios a nuestros a los que agora son como a los que seran de aqui adelante que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que an si vos hazemos y contra el tenor y forma dellas ni de lo en ella cōtenido no vayan ni pafsen ni consientan yr ni passar en manera alguna fopena de la nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra camara, dada en san Lorenço, a quinze dias del mes de Iulio de mil y quinientos e nouenta y vn años.

YO EL REY.

INDEX LEGVM ET CAPITVLO- rū quæ in his Commentarijs de Censibus explicantur.

Ex ff. veteri.

- L**ege census ff. de probatio. in proæmio.
numero. 4. folio. 2.
- Lege. 1. ff. si vsus fruct. petatur. & l. vii
frui. §. vtrum. ff. si vsus fruct. petat. in
proæmio. nu. 14 folio. 6.
- Lege per seruum. §. vsus fructus. ff. de vsu
& habitatione. & in l. sed si de fructu.
vers. sed si de fructu. ff. eodē ibidem. d.
num. 14. fol. 6.
- Lege ait Prator. §. sed quod papima. ff. de
mino. in proæmio num. 16 fol. 8.
- Lege mansuata. 80. ad fin ff. de contrahen-
da emptio l. manumissiones ff. de iusti-
tia. & iure lib. 1. c. 1. n. 5. & ibi tex. in
l. ex hoc iure ff. eodem tit. fol. 20.
- Lege. 1. §. ius naturale ff. de iusti. & iure.
d. lib. 1. c. 1. num. 8. fol. 22.
- Iterum tex. in l. ex hoc iure ff. de iusti &
iure. d. c. num. 11. f. 24. & num 16. fo 26.
- Lege. 2. §. mutui datio ff. si cert. pet. lib. 6.
c. 4. num. 14. fol. 53.
- Rubrica ff. de indiem additione. lib. 1. c.
6 num. 1. fol. 67.
- Lege quoties fundus. 2 ff. de indiem addi-
ctio lib. 1. c. 5. num. 5. fol. 68.
- Lege si quis hac. 41 ff. de rei vendica. lib.
1 c. 6. num. 6 & 7 fol. 64.
- Lege si cum venderet in principio ff. de pig-
ne. actio. lib. 1. c. 6. num 11 f. 71.
- Lege vlt. in princip. ff. de contrah. emp. li.
1. c. 10. num. 14 fol. 116.
- Lege in causa la. 2. §. idem Pomponius ff.
de mino. lib. 2. c. 1. num. 11. f. 130.
- Lege fundi partem ff. de contrah. emp. lib.
2. c. 1. num. 14. fol. 132.
- Lege si vsus fructus ff. de iure docum. lib.
2. c. 4. num. 1. fol. 169.

Lege sed & si quid §. vlt. ff. de vsu fru-
c. u. lib. 2. c. 4. num. 4. f. 179.

Lege item ff. familiae erciscundæ l. pre-
ter. ff. de pignor. act. lib. 2. c. 4. nu. 12.
folio. 173.

Lege Titius §. Lutus Ticius ff. de con-
trah. emp. lib. 2. c. 5. num. 7. f. 178.

Lege si fidei commissum §. tractatum. ff.
de iudicijs. lib. 2. c. vlt. num. 12. f. 195

Lege. 15. si apud duos ff. de postuh. & l. si
id certor. si duobus versiculum ff. com-
moda lib. 3. c. 2. n. 7 fol. 281.

Lege. 2. ff. qui pecio. in pigno. lib. 3. c. 5.
num. 11. fol. 227.

Lege vlt. ff. qui pauciores in pigno. lib. 3.
c. 5. num. 13. fol. 227.

Lege Lucius ff. qui pauciores lib. 3. c. 5.

Ex Infortiato.

Lege & mulieri. 15. ff. de curatore furios.

Lege. 3 §. vlt. ff. de annu. legatis. libr. 2.
c. 5. num. 4. §. & 9 fol. 177.

Lege Ticia §. seia. ff. de auro & argento
legato lib. 2. c. 5. num. 25 fol. 192.

Lege. in lege falcidia hoc esse seruandum
ff. ad l. falcid. lib. 3. c. 2. nu. 13. & 14.
fol. 210.

Ex ff. nouo.

Lege. 1. ff. de fructu loco publico in proæ-
mio. numero. 13 fol. 6.

Lege. 1. ff. de remissio. ibidem nu. 14. f. 6.

Lege vbi ita donatur ff. de dona causa
mortis. & l. cum precario. ff. de pre-
cario. in. d. proæmio num. 24. & 25.
fol. 12. & lib. 1. c. 10. num. 24. fol. 122.

Lege. 1. ff. de acquirend. rerum domin.
in lib.

I N D E X.

mio in lib. 1. cap. 1. num. 4. fo. 47.
Lege non figura. ff. de actio. & oblig.
lib. 1. cap. 1. num. 11. fol. 24.
Lege labeo. §. contractum ff. de vero
signi. lib. 1. cap. 2. num. 7. fol. 31.
Lege omnis diffinitio. ff. de regu. iu-
ris lib. 1. cap. 5. num. 10. fol. 59.
Lege bona fidei emptor ff. de adqui-
rerum dominio lib. 1. capite 6. nu.
5 fo. 68.
Et ibi conciliatur cum l. fructus ff. de
vsuris.
Lege si quis pro eo in principio ff. de fi-
dei iussu. lib. 1. c. 8. nu. 6. & 9 fo. 88.
Lege hoc iure. §. labeo ff. de donati. li.
1. c. 10. num. 14. fol. 116.
Lege cum heredes. ff. de vsucapio. lib.
2. c. 1. num. 32. fol. 137.
Lege fide possessione ff. de vsucapio
lib. 3. capi. 1. nu. 8. & 6. tex. in l. 2.
ff. quorum bonorum fol. 200.
Lege si quis ff. de iure fisci lib. 3. cap.
5. num. 13. fol. 227.

Ex Codice.

Lege vltima C. de non numerata pecu-
cunia. in proœmio num. 28. fol. 15.
Lege curabit C. de actio. empti. li. 1.
cap. 3. num. 3. fol. 41.
Lege 2. C. de rescind. venditio. lib. 1.
cap. 3. num. 14. & 15. fol. 42.
Lege non moriturum C. de contrah.
& committen stipula. lib. 1. cap. 4.
num. 5. fol. 47.
Lege praxi C. de rescin. vendi. lib. 1.
cap. 4. num. 11. fol. 52.
Lege 1. C. de rerum permuta. d. num.
11. fo. 52.
Lege 2. C. de pactis inter empto. &
vendi. li. 1. c. 6. nu. 10. fol. 70.
Lege si prædium C. adili. actioni. ibi-
dem fol. 70.
Lege ob as alienum C. de actio. & obli-
ga. li. 1. c. 8. nu. 8. fol. 89.
Lege curabit C. de actio. empti. li. 2.

cap. 1. num. 38. fol. 141.
Lege emptor & l. qui tibi C. de q. are-
ditate, vel actione vendita. lib. 2.
c. 4. num. 4. fol. 169.
Lege vlt. C. de reb. alien. non alienã.
lib. 2. c. 4. num. 15. fo. 174.
Lege reos. C. de fidei iussu. & l. vltim.
§. idem. que. C. eodem lib. 3. capi. 2.
num. 6. & 7. fol. 207.
Lege cū notissimi §. in his. C. de præ-
scrip. 30 vel 40. annu. lib. 3. cap. 4.
num. 12. fol. 221.
Lege 2. C. de pigno. lib. 3. c. 4. nu. 13.
fol. 222.
Lege pecunia C. de priuile. fisci. li. 3.
cap. 5. num. 17. fol. 228.

Ex tribus libris. C.

Rubri. C. de agri. cl. & censu. lib. 11.
in proœmio. num. 7. fol. 3.

Ex inst.

§. adeo inst. de loca. & conduct. in proœ-
mio. num. 18. & 19. fol. 9.
§. vis autem gentium inst. de iure na-
li. lib. 1. c. 1. nu. 5 & nu. 7 fo. 20.
Tex. in princi. inst. de iure naturali.
d. lib. 1. cap. 1. nu. 8. fol. 22.
§. actionem inst. de actio. lib. 1. ca. 3. 1
nu. 1. per plures numeros. fo. 36.
§. finitur. inst. de vsu fructu. lib. 2. ca.
4. num. 4. fo. 47.

Ex decretalibus.

Ca. 1. de in integrum. restit. in proœ-
mio. num. 10. fol. 4.
Capit. constitu. de religio. domi. in-
proœmio num. 22. fol. 11.
Cap. quemadmodum de iure iurande
in proœmio. num. 28. fol. 15.
Cap. omnes. d. 1. lib. 1. capi. 1. num.
fol. 20.
Cap. ius gentium. d. 1. lib. 1. c. 1. num.

INDEX,

5. fol. 20.
 Cap. consuluit & cinciuitate de vsu
 ris lib. 1. c. 5. num. 4. fol. 57.
 Locus Deuterono. 25. lib. 1. cap. 5. nu.
 17. fol. 63.
 Cap. ab illo 14. ques. 4. li. 1. & 5. nu.
 7. fol. 63.
 Cap. ad nostram de emptio. & vendi.
 lib. 1. c. 6. num. 13. fol. 72.
 Cap. illo vos de pignor. ibidem. num.
 15. fol. 73.
 C. 2. de pigno. lib. 1. c. 8. nu. 8. fo. 89.
 Cap. insinuante qui clerici vel vouen
 tes lib. 1. c. 10. nu. 27. fo. 124.
 Cap. querelam de iure iuran & in c.
 prohibemus de censu. cum alijs & in
 clem. 1. 5. nouos census de excessib.
 prelato li. 2. c. 3. nu. 7. fo. 158.
 Cap. salubriter de vsuris. lib. 2. cap:
 5. num. 20. fol. 186.
 Cap. ad nostram de rebus Ecclesia d.
 num. 20. fol. 186.
 Cap. sicut de re iudicata lib. 3. cap. 1.
 num. 8. & ibidem tex. in ca. que
 relam de electione, & in c. vlti. de
 restitu. spolia. folio. 200.

Ex iure regio.

Leg. 68. Tauri. l. 1. tit. 15. lib. 5. noua
 compila. in proemi. nume. 23. fo. 12.
 & lib. 1. c. 10. nu. 11 fol. 113.
 Lege. 3. tit. 15. lib. 5. noua compila. li.
 1. c. 4. num. 2. fol. 45.
 Lege. 42. tit. 5. part. 5. lib. 1. capit. 6.
 num. 10. fol. 70.
 Lege. 1. ti. 2. li. 8. ordina. veter. &
 l. 4. titu. 6. lib. 8. noua compila. lib.
 1. c. 6. num. 4. fol. 72.
 Lege. 6. ti. 5. li. 5. noua compila. li.
 2. c. 1. nu. 27. & 28. & 29. fo. 136.
 Lege. 63. Tauri. li. 2. c. 1. nu. 31. & 32.
 fol. 136.
 Lege. 8. tit. 13. part. 5. lib. 2. c. 2. num.
 9. fol. 147.
 Lege. 11. ti. 7. li. 7. noua compila. lib.
 7. c. 3. num. 5. fo. 157.
 Lege. 2. 4. & vlti. 21. li. 4. noua. com
 pila. li. 3. c. 1. num. 4. fo. 193.
 Lege. 1. ti. 16. li. 5. noua cõpila. lib. 3.
 c. 2. num. 3. fo. 206.
 Lege. 11. ti. 12. par. 5. lib. 3. c. 2. num:
 16. fo. 211.
 Lege. 11. ti. 12. par. 5. lib. 3. c. 3. nume.
 6. & 7. fo. 216.
 Lege. 8. ti. 8. li. 3. fori. lib. 3. ca. 3. nu.
 9. fo. 217.

TASSA.

YO Gonçalo de la Vega Scrivano de camara del Rey nuestro Señor, è vno de
 los que en el su Consejo residen, doy fee que por los Señores del dicho Con
 sejo fue tassado a tres maravedis y medio cada pliego del dicho libro intitulado
 Commentario de Censibus compuesto pored Licenciado Feliciano de Solis Ca
 thedrático de decreto dela Vniuersidad de Alcalá aquíe por los dichos Señores se
 dio Licencia para le poder imprimir y vender, y al dicho precio y no mas man
 daron se vendiesse y que esta fee de Tassa se pusiese en cada cuerpo del dicho li
 bro para que se supiesse el precio del, y porque dello conste de pedimiento de la par
 te del dicho Feliciano de Solis dila presente en Madrid a quatro dias del mes de
 Março de mil y quinientos y nouenta y quatro años.

Gonçalo de la Vega.

Este libro tiene ciento y treynta pliegos, q conforme a su tassa mon
 ra treze reales y treze maravedis.

Eruditissimos hos, de Censibus Commentarios, praestanti sapientissimi viri Licenciati Feliciani de Solis ingenio elaboratos, mira dicendi vbertate, & copia disuntos multipliciq; disciplinarum genere illustratos, in publicam hominum vtilitatem nunc in lucem editos diligenter perustravi, qui suis consensat exemplaribus, demptis his amendis assignatis.

Folio, 2. columna, 2. linea, 25. in integrum, & col. 3. l. 18. Papinianus, f. 2. c. i. l. i. ge. l. 10. prout et. l. 24. velut l. 36. nullum co. 2. l. 37. candido c. 3. l. 1. in Phenomeno. c. 4. l. 24. ab. l. 34. ad. adquirendo. f. 3. c. 2. l. 11. Dionysius. c. 4. l. 7. antecessoris. f. 4. c. 1. l. 9. reus. co. 2. l. 10. de. de. l. 1. c. 4. l. 14. de. de. meret. f. 5. c. 3. l. 2. Finicene. l. 3. congerens. f. 7. c. 3. l. 2. vi. c. 4. l. 2. g. obiter. f. 8. c. 1. l. 10. 4. c. 3. l. 6. reus. f. 11. c. 2. l. 17. sequitur. cl. 3. l. 24. differere. f. 13. c. 2. l. 21. manente. l. 31. manusa. f. 12. c. 3. l. 1. 1. difficultem. f. 15. c. 1. l. 5. b. 3. c. 3. l. 1. n. b. 1. 6. c. 4. l. 1. vi. ma. docuit. f. 18. c. 1. l. 27. vglubilitate. f. 19. c. 1. l. 18. de. de. tertio. c. 2. l. 19. Gaius. f. 20. c. 2. l. 36. p. c. 1. l. 14. fecere. & l. 10. p. m. f. e. fo. 23. c. 1. l. 19. brutus. f. 24. c. 3. l. 12. ad obligationes. f. 28. c. 1. l. 14. 160. c. 2. l. 9. Cl. menturari. m. c. 2. l. 3. Mandosus. l. 34. in. minau. f. 34. col. 1. l. 37. excusari. c. 3. l. 2. alterator. f. 35. l. 36. c. 2. in aliam. c. 3. l. 4. dominium. f. 37. c. 2. l. 20. audiebant. l. 39. Charondas. c. 4. l. 38. is. 15. f. 39. quia in. fo. 48. c. 1. l. 32. personalem. f. 50. c. 1. l. 38. vendantur. c. 3. l. 28. & venditi. f. 54. c. 4. in praesentiarum. f. 55. c. 3. v. f. u. r. i. f. 60. c. 2. l. 29. i. a. u. r. e. f. 61. c. 1. l. 6. venia. f. 69. c. 4. l. 4. casu. f. 76. c. 2. l. 4. esse etiam. esse actum reus etiam. c. 3. l. 19. Principum. f. 82. c. 4. l. 10. Antoninus. f. 83. c. 3. l. 13. i. r. i. t. u. o. f. 85. c. 3. l. 19. obligare. l. 3. de fide. f. 87. c. 2. l. 36. tali. c. 3. l. 22. solita. f. 89. c. 1. l. 11. Primum. c. 2. l. 19. censum. f. 94. c. 1. l. 2. p. c. 1. f. 97. c. 4. l. 22. diminam. f. 98. c. 4. l. 11. per. l. 13. saluifere. f. 102. f. 103. co. 4. l. 14. adiectio. & l. 31. prorsus. f. 115. c. 3. l. 21. tamen. c. 4. l. 20. decimo. f. 127. c. 1. l. 30. i. n. f. i. c. 3. in rem. l. 17. nullitate. c. 4. l. 27. negative. f. 129. c. 3. l. 17. conuatiua. f. 136. c. 3. l. 17. Secundo. f. 139. c. 2. l. 23. bora. f. 141. c. 1. l. 6. vestitu. f. 164. c. 1. l. 18. certo. l. 34. Cuius. f. 165. c. 1. l. 10. Comitibus. c. 3. l. 3. ille. l. 38. Angel. f. 164. c. 3. l. 35. iure. f. 157. c. 2. l. 2. intra quadriennium. f. 156. c. 1. l. 3. leque. f. 160. c. 1. l. 8. ad. lege. ff. ad municipia. l. quanuis. 75. ff. de iure. c. 3. l. 11. Regiam. f. 147. c. 3. l. 2. o. l. c. b. i. t. u. n. u. s. f. 129. l. 22. c. 2. Epitome. l. 30. maiolus. c. 3. l. 25. 15. cum. & abbi. f. 112. c. 2. l. 19. odipus. f. 171. c. 1. l. 23. dari. f. 176. c. 2. l. 11. a. q. u. i. p. a. r. a. n. s. c. 4. l. 19. centu. m. l. 24. i. n. u. i. t. a. f. 179. c. 4. l. 9. legat. f. 180. c. 1. l. 10. praestuerit. c. 2. l. 31. ad soluendum. l. dici. co. 2. l. 15. negotiari. f. 185. c. 2. l. 24. inferui. f. 186. c. 1. l. 2. ach. benda. f. 188. c. 1. l. 10. vtriusq; iuris. f. 89. c. 4. l. 31. conu. c. 4. l. 18. crimen. tamen. f. 194. co. 1. l. 24. neci deesset. incidisset. c. 4. l. 17. i. r. i. t. u. n. i. s. l. 36. opines. f. 200. c. 3. l. 2. professus. f. 220. c. 4. ad ecceffiones. lege. Vicen. de Franchis in additionibus. ad decisiones. & l. 26. rata. f. 225. co. 1. l. 1. l. i. n. l. i. n. t. e. g. i. a. l. 10. m. o. r. e. a. t. u. r. f. 227. c. 1. l. 24. eiu. idem. c. 3. l. 39. ea iura. c. 4. l. 30. fallitur. f. 228. c. 4. l. 11. Scio. f. 331. c. 2. l. 20. fecisse. c. 4. l. 28. cui at. co. f. 232. c. 3. l. 12. hunc ocum. f. 137. c. 2. l. 10. esset profess. f. 227. c. 3. l. 15. autem. f. 238. c. 3. l. 9. dele. sed ad comparandum debuerem. l. 15. quibus. quationu. l. 10. quus rei testimonium has literas subscripsi. Data Compluti in insigni lucensi Collegio. 28. Februarij. anno. 1594.

Licenciatus Christophorus Crduna.

PROAEMIVM TOTIVS OPERIS de Censibus.

EPITOME proæmij.

uthor
refert
cau-
sas,
qua
illum
impu-
lerunt
ad hos
cōmē-

tarios cōficiendos.

- 2 Ordo totius operis breuiter proponitur.
- 3 Varias esse census acceptiones constituitur.
- 4 Census a verbo censeo, deribatur, & accipitur pro descriptione, & æstimatione Patrimonij, vt tributū persoluator, Hs̄panè el padron, o encabegamiento.
- 5 Accipitur etiam census non solū

pro descriptione patrimonij, sed etiā personarum, & magistratus qui curam gerebat ciuiū bona describendi, propterea cēsor appellatus est.

- 6 Censum pro tributo accipi ostenditur, & censitorem appellatum eum magistratum, qui exigendis publicis tributis preponebatur.
- 7 Declaratur, qui dicantur capite censi, & censi & iure nostro Hs̄pano Solariegos.
- 8 Refertur alia census acceptio, nimirum pro eo quod annuatim præstatur alicui in recognitionē subiectionis.
- 9 Census etiam pro quodam accipitur contractu in quo translato-utroq; dominio accipiens præstas singulis annis certam pensionem.
- 10 Agitur de intellectu ex. in. ca. 1. de integrum restitui.
- 11 Refertur vna differentia inter cōtractum cēsus, & Emphyteusim.

A

12 Late

Prooemium totius

- 12 Late disputatur, an sit duplex Dominium directum, & vile.
- 13 Ostenditur conductorem agri publici, & ad longum tempus habere vile dominium.
- 14 Discutitur, an usufructuarius habeat vile dominium, inibi; agitur de intellectu tex in l. 1. §. Itē Iuliano. ff. de remissio. & in l. 1. in prio ff. Si usus fruct. petat. & in l. vii frui. §. verum. ff. eodem titut.
- 15 Creditor habet quasi dominium & propterea vilem rei vendicationem.
- 16 Explicatur l. C. responsum in l. & si sine §. restitutus & in §. sed quod Papinianus. ff. de mino.
- 17 Ponitur 2. differentia inter cēsum & emphyteusim.
- 18 Eius differentia constituitur vera & germana ratio.
- 19 Tractatur an pradium emphyteuticum sit obligatum pro ipsa pensione.
- 20 Quae sint pradia vectigalia, & quamācipi, & quae nec mancipi.
- 21 Prosequitur autor superiorē disputationem an pradium emphyteuticum sit hypothecatum pro pensione.
- 22 Agitur de intellectu tex. in capite constitutus de religio domib.
- 23 Pacto effici potest ut in censu sit locus commissio.
- 24 Impugnatur communis sententia, & ostēditur non valere pactū ut in censu locus sit commissio, &
25. ob eam pactionem, censum in

in emphyteusim transformari.

- 26 Commissum in censu locum habet si iuratum sit de soluenda pensione & an id procedat in emphyteusi ante lapsū bienij, vel trienij.
- 27 Explicatur vulgare dictum iuramentum sequi naturam actus, cui adhaeret.
- 28 Iuramentum nunquam operatur contra naturā actus cui apponitur
- 29 Constituitur tercia differentia inter censum, & emphyteusim, ut res censualis alienari possit irrequisito Domino, non vero res emphyteutica.
- 30 Refertur alia acceptio census scilicet pro eo contractu, in quo dato certo pretio ius quoddam cansatur exigēdi certas pēsiones annuas.

PROOEMIUM totius operis.

Ræclara atque perpetua recordatione dignissima mihi vixit sententia illa Caij Salustij in initio sui operis aientis omnes homines, qui se se student præstare ceteris animantibus, summa openiti decere, ne vitā silētio transigāt veluti pecora, quæ natura prona ventriq; obedientia finxit: quam cū à teneris annis, & pene infantili ætate mecum perpenderem attente, velut incredibili quodā animi ardore incendebar semper omnem meæ vitæ rationem
sic

fit instituendi, ut si quid esset in me ingenij, quod ingenue profiteor quam exiguum esse: aut si quid eruditionis ex varijs disciplinarum generibus collectum, in quibus me non inficior, mediocriter esse versatum, id omne in publicam utilitatem, conferrem, mirumq; in modum, iam ætate prouectu inflammavit quod Baldus omni memoria celebratissimus vir, literis consignatum reliquit in præludijs libri feudorum eos qui in aliqua disciplina diutius laborarunt, astringi ex professionis debito, quæ mente conceperunt, instar seminis in lucem proterre, & in præmio decretalium num. 7. quemadmodum triste est diuiti decedere sine hærede: Ita miserrimum esse habenti a Deo gratiam intellectus posteris suis id est studiosis nihil scriptum dimittere, quo possint velunt hæredes intellectus aliquantulum cõsolari, quæ duo Baldi eximia dicta refert, & ex tollit Iasi. in præludijs feudorum col. 2. quamobrem cum de hac re varijs cogitationibus sollicitarer, opere præmium me facturum existimaui, si per difficilem de censibus materiam commentarijs attingerem, & illustrarem. Ex eius enim præmulta hac nostra tempestatē lites, iurgia, & cōtrouersie pullulat quotidie, quas amputare, & circuncidere utile fore arbitratus sum. Aggredior utiq; impeditum opus & eloquē

tiam minime capax (ut de situ orbis Pomponius Mela dixit) atque (ut Manilius ait) ornari res ipsa negat, contenta doceri. Nec quidem ab incepto me deterret, quod plurimi authores de hac re varijs in locis diffusam & copiosam susceperunt disputationem: nam ut Baldus ait in. d. præmio decretalium num. 8. multum restat operis, inultumq; restabit: quia inueniendis inuenta non obstat teste Seneca. Ad instar enim solis intellectus oritur, & occidit; vadit, & reddit, & nunquam moritur, sed suis vicibus occultatur. Sane sol cadit, & imber super vitem, & ficulneam, & produunt vberes fructus, si bonæ sunt, nec natura desinit producere eos (quæ verba Baldi referre placuit quoniam pulchra, & speciosa vix sunt,) tum quia humana industria, quæ nihil in tactum relinquit, multa postea excogitauit, quæ longiori indigent commentatione.

2 In explicatione autem huius operis ita megeram, ut principio nulla præmittam, quæ ad intelligendam vim, & substantiam, contractus census aditum patefaciat. Deinde Aristotelicum ordinem imitatus decensu tria inquiram, an sit, quid sit, & qualis sit, deniq; 23. & 4. lib. de creatione, progressu, & resolutione illius quoad fieri poterit edisseram. Spero quidem cõdido rerum æstimatori rem futuram, gratam, & iucundam. Et

A 2 quo-

Prooemium totius

quoniam Aratus in Phoenomenis
pulchrè ait.

Εκ δ' ἴσος ἀρχὴ μετὰ τὸν δὲ πρῶτον δὲ σελήνην

Ἀργεῖοι μὲν αὖ δ' ἴσος πᾶσαι μετ' ἀγυῖαι

Πᾶσαι δ' ἐν ἀνθρώπων ἀγυῖαι

IN V O C A T O E X

corde diuini numinis auxilio, sine quo factum est nihil, vt habetur Ioa.

i. c. primum de multiplici significatione huius nominis census disputandum est, & an proprie tractum fuerit ad significandum eum contractum, qui vulgo ita nuncupatur, & in hac nostra Hispana Republic. frequentissimus est.

- 3 Varias autem eius vocis significationes retulere Domini, de Soto lib. 6. de Iust. & Iure. q. 5. arti. 1. in corpore articuli Didacus de Coarrubias, lib. 3. Vari cap. 7. num. 1. Aluarus Valascus de Iure Emphy. q. 32. Petrus Follerius in practica Regis Alfonso de censibus. Verbo census huiusmodi num. 1. Michael de Palatio in praxi Theologica. libr. 4. cap. 6. Frater Franciscus Garfias de contractibus. 2. p. c. 2. Benedictus Bonius Cortoniensis tractatu de censibus art. 4. Briffonius Ottomanus Verucius, & Prateius verbo census, plurimique authores alij infra referendi, ex quorum vberimis fontibus colligam, quod magis pro-

posito conuenire visum fuerit.

Primum ergo census a verbo censeo deriuatur, quod apud optimos latinæ linguæ authores significat facultates æstimare, & incensum redigere, vt constat ex illo Ciceronis de legibus censores populi, ciuitatis soboles, familias, pecuniasque censento. Ac proinde in hac acceptione census, nihil aliud est quam descriptio, & æstimatio patrimonij, vt tributum persoluatur, quam Hispano sermone recte, el padron appellabimus, o encabeçamiento. In qua significatione vsurpatur, ab Vlpiano I. C. in l. vitia. 2. & in l. forma. 4. ff. de censu. quamuis doctissimus, & acutissimus ingenij vir dominus Franciscus Sarmiento, lib. 7. Selectarum interpretationum, & vere Selectarum, capite. 1. num. 18. senserit id nomen vsurpatum ad Vlpiano pro ipso tributo, cuius sententiam ex verbis, & contextura eorum textuum improbari per facile deprehendi potest. Et similiter in leg. 2. & tertia. C. de censibus libr. 11. in cuius Rubrica eleganter explicat Iacobus Curacius & in leg. de creationibus codice de Episcopali audientia & in l. quæ quisque, 64. ff. adquirendo rerum dominio, ibi. quæ quisque aliena incensu dedit, nihilo magis eius sunt & in l. census. ff. de probationibus vbi Marcel. scripsit census, & monu-

nume

menta publica potiora testibus esse Senatus censuit. Quam legem licet sic intellexerit sempiterna commendatione dignissimus Didacus de Couarrubias dicto cap. 7. num. 1. & Aluarus Valascus dicta quest. 32. num. 1. passimque viderim sic ab alijs explicari: tamen magis sentio Marcellum. I. C. ibi ea voce vltum fuisse in alia diuersa significatione non pro ipsa descriptione & æstimatione patrimonij, sed pro libro ipso quo ea descriptio & æstimatio patrimonij cuiuslibet continebatur, vt in dicta, l. census agnouit quoque AEmilius Ferre. num. 1. aicens librum æstimi a nostris appellari nouo quidem, sed non inepto plane vocabulo cuius quanta sit vis, quantaque autoritas in probatione, ibi, l. C. explicuit, & diffusius ab Accursio, & alijs traditum est. Denique in ea significatione nomen census accipitur, apud Iuris Consultus testatur Iacobus Cuiacius in paratitla ad. tit. de ff. censibus, & in Rub. C. de agricolis & censitis, lib. II.

Nec quidem census nomen patrimonij descriptionem significat sed personarum quoque, lege vltima. ff. de censibus, l. 32. §. vltimo. ff. de vsu fructu legato, Romæ enim solebat fieri ciuium, & personarum descriptio ad distinguendos status, secundum quos munera belli, & pacis ciues ipsi, pedi-

tes, vel æquites subirent vt explicuit Budeus in l. vltima. ff. de Senato. Vld. Zaf. in. l. 2. §. post deinde & ibi Hieronym. Cagnolus. num. 295. Ioan. Orosius num. 61. ff. de origine Iuris Couarrub. & Alua, Valas. locis superius adductis, primamque ciuium numerationem, & descriptionem factam fuisse, a, Seruio Tullio referunt Liuius, Dionysius Alicarnas, Plutar. & Paul. Manuci. vir omnium quos habet ista ætas eruditissimus, & elegantissimus ad Calepinum verbo census, quo in loco Cuiose rem explicat. Hinc effectum est vt Magistratus, cui incunibebat cura, & capita, & bona singulorum ciuium describendi & æstimandi, censor appellatus fuerit vt tradidere Gellius. Fenestella Pomponius Læus Paulus Manuci. Carolus Sigonius Ottomanus, & omnes quotquot de magistratibus Romanorum scripsere.

Rursus census accipitur pro tributo l. 2. C. sine censu, vel reliquis, in qua significatione tributum publica pensatio, functio, collatio, & census idem sunt vt tradunt gloss. & DD. in Rub. C. de censibus, & censito lib. II. vbi præ cæteris Iacobus Cuiac. & probatur in titulo. C. si propter publicam pensi. & in dicto titulo. C. sine censu, vel reliquis, & in leg. comperit. C. de præscript. 30. anno. & §. coges au-

Proæmium totius

tem in auth. de manda, prin. col. 3. facit illud Math. 22. cap. licet censum dare Cæsari, quo in loco census nomine tributum significari, præterquam quod ibi sic exponit Nicolaus de Lyra, manifeste constat ex eo quod cum de eodem ageret Ioannes Euangelista dixit licet tributum dare Cæsari, & est tex. optimus Iure nostro Regionis l. 8. tit. 22. part. 1. ibi censo, o tributo es llamado pecho señalado, prout aduertit Ioan. Arce ab Otalora in suma nobilitatis Hispanica. l. 1. p. cap. 2. num. 13. & explicant Couarr. Dominicus de Soto. & Alua. Valas. vbi proxime, post Didacum de Couarr. à se non relatum increpans Zasium lib. 2. singu. intellect. cap. 3. in trepide asserentem eam significationem esse parum latinam.

Vnde fluxit vt censitor in Republica Romana diceretur is magistratus qui exigendis censibus, & tributis publicis præponebatur de quo loquitur Rubrica illa de censibus, & censitori. lib. 11. Codicis, vbi Gloss. Bart. Platea. Iacobus Rebuff. Lucas de Penna & Cuiacius, & diuersum fuisse à magistratu censorio, recte docet Aluar. Valas. dict. q. 32. num. 2. idque antea docuerat, Carolus Molinæ in consuetudi. Parisiens. tit. 2. In principio quamuis contrarium perperam scripserit Amb. Calep. verbo censitor.

Hinc quoque capite censi voca-

bantur, qui nullo aut per quā paruo ære censebantur, quoniam census tunc solum capiti imponebatur, vt animaduertit Petrus Velleius Gueuara in Topica Ciceronis 5. 4. num. 6. Anton. Aug. in nouellam Iuliani Antecessorio. 17. cap. 9. Denique censiti olim Iure Romano dicebantur, qui census: seu tributum dominis suis præstabant de quibus agit Rub. C. de agri & censitis lib. 11. vbi ab Accursio, vsque ad Iacob. Cuiaci. omnes interpretes obseruarunt. Sed non placet Carolo Molinæo, qui magis censet appellatos fuisse censitos, ex eo quia cum reputarentur pars fundi, cui sunt adscripti, & a quo nequibant separari, l. 3. l. quemadmodum l. cum satis, C. de agro, & censitis, lib. 11. l. si quis inquilinos in principio, ff. de lega. 1, vna cum ipso fundo cui adscripti erant in publicum censum referrebantur, & maius patrimonium efficiebant, & consequenter maioris census, idest tributii obligationem. l. hi penes, l. omnes, l. quemadmodum, l. diffinimus C. de agro, & censitis, lib. 11. l. Colonice. C. in quibus Cau. Colo. & sic non censebantur per se, nec erant in proprio censu, sed alieno. Molinæum sequitur Alua. Valas. d. q. 32. numer. 5. atque in eam sententiam declinare videtur Alborno de arte contractuum lib. 3. titulo, 1. in annotatione titul. alienus, in hæc verba, en tiempo de los Empe

Emperadores más modernos se llamaron censitos, los que en Castilla nuestro derecho llamo Solariegos que quiere decir contados en la propia hazienda. Verum & si hæc Caroli Molinæ, consideratio peracuta sit, eiusque excellenti ingenio digna, tamen nec latum quidem vnguem acriori doctoru explanatione me dimouebit. Quippe ita effinxerim, animi meum, vt credam in antiquis verum, & solidum esse sapientiæ fundamentum nec temere discedendum a comuni sententia, quæ ratione defendi potest, receptam enim eius vocis significationem videtur probare textu. in. l. 2. C. Theodora. si vag. Mancip. & in. l. 1, C. de Tyr. lib. 11. l. 18. C. de Agrico. & censu. eodem lib. cum alijs quæ congerit in eius titu. Rubrica Iacobus Cuiaci. & aduersus Barthol. de Albornoz considero censitos longe distare ab his quos leges Hispanæ vocant Solariegos. Primum ex. l. 3. titu. 25. part. 4. in illis verbis devisa est Solariego, ebehetria son tres maneras de señorio, que han los hijos dalgo en algunos lugares segundo fuero de Castilla, ex quibus verbis accurate perpenis colligitur facile, id genus domini, quod Solariegos appellatum fuit, proprium adeo fuisse regnorum Castellæ, vt Romanis fuerit incognitum.

Ideo Gregor. Lopez ibi gloss. segund. fuero de Castilla sic ait de iure communi non reperiuntur ista verba, neque isti, quos hic vocat Solariegos. licet, de alijs generibus colonorum habeatur per gloss. in rub. C. de agrico, & censu. lib. 11. & c.

Rursus quia inter seruos, & censitos, seu adscriptitios iure quiritum, & Romanorum nulla propemodum differentia erat, quia vtrique sunt in potestate dominorum. l. 19. & 21. C. de agrico. & censu. lib. 11. vtrorumque nomine Domini tenentur actione de peculio. l. ultim. C. quod cum eo, vtrique manumiti possunt cum peculio, vel sine peculio, vt ex Sidonio Appollinari. lib. 5. episto. docetur. in. dict. l. 21. C. de agrico. & censu lib. 11. at persona Solariega (vt ita dicam) libera quidem est, nulli seruituti subiecta, vt prebat. dict. l. part. & docet Dida. Perez in. l. 2. titulo 11. de las encartaciones lib. 4. ordinamenti veteris pagina. 882. consequitur ergo in ea receptum fuisse Bartholom. de Albornoz.

8 Tertio census accipitur pro eo, quod annuatim præstatur alicui etiam in feriori a principe, quandoque in recognitionem subiectionis c. recepimus de priuile. : quandoque ratione fundationis cap. Præterea. c. quoniam

A 4 de iure

Totius operis

de Iure Patronat. quandoq; ex-
 alijs iustis causis vt toto tit. de cesi-
 bus in decretali Couarr. Otalora,
 & Valaf. vbi supra facit tex. in. d.
 .l. 8. tit. 22. part. 1.

9 Quarto census accipi solet pro
 quodam genere contractus, quo
 res alicui conceditur pleno iure,
 ita vt in accipientem abeat, & di-
 rectum & vtile dominium refer-
 uata veteri domino aliqua pen-
 sione annuatim persoluenta in
 recognitionem pristini domini,
 cuius contractus meminit Glos.
 verbo iuxta ratam in. c. Constitu-
 tus de religiosis domibus, & ibi
 sequitur Henrr. Antoni. Ancarr.
 Cardina. & Panormita. Imola in
 cap. ad audientiam. 2. de rebus
 ecclesiæ dicit communem Pa-
 normit. in. c. querelam. num. 2. de
 Iure Iurando lasso. in. l. 1. num. 48
 C. de Iure Emphy. & in auth. qui
 rem num. 10. C. de sacros eccle-
 siæ Augusti, Beroius in. c. 1. num.
 64. de in integrum restitutione
 & ibi Marcus Mantua. num. 26.
 Didacus de Castillo. glo. algũ cẽ-
 so, Palacios Rubios num. 2. Anto-
 nius Gomez num. 2. & 3. in. l. 68.
 Tauri. Matienço in. l. 1. glo. 1. tit.
 15. de los censos lib. 5. nouæ com-
 pilacio. Iulius Clarus lib. 4. recep-
 tarum sententiarum. §. Emphy.
 q. 1. Couarr. Albornoz & Valaf. lo-
 cis proxime relatis.

Ex quo inferitur vera interpræ-
 tatio ad tex. in. c. 1. de in integrũ
 restitutione.

10 Is enim tex. interpratum ani-
 mos diu anxios, & sollicitos, te-
 nuit, dũ inquirunt aduersus quẽ
 contractum elargiatur in inte-
 grum restitutionem. Multi enim
 arbitrati sunt eum procedere in
 emptione, & venditione. Alij cẽ-
 fuerunt loqui in locatione ad
 longum tempus, seu in emphy-
 teuti: alij non nisi in contractu
 locationis ad modicum tempus,
 quorum omnium sententias late
 persequitur, & prolixè, (vt demo-
 ret soler) improbat, & reijcit Au-
 gust. Bero. in. d. c. 1. a num. 44. Ve-
 rum in eo conflictu & opinionũ
 varietate magis est vt is textus
 agat de contractu census, de quo
 & nos nunc sermonem institui-
 mus. Quam interprætationẽ ibi-
 dem amplexus est. Panor. num.
 7. Bero. numer. 64. 65. & 66. & si
 Marcus Mantua. ab ea discedat
 dicto num. 26. Meminique D. Sa-
 hagum insignem & charissimũ
 præceptorem meum, sequutum
 fuisse eam interprætationem,
 cũ publice suis auditoribus præ-
 legeret tractatum percelebre &
 singulari rerum varietate distin-
 ctum de minoribus, & in inte-
 grum restitutione ad cap. primũ.
 Isque intellectus textui conueni-
 re quam maxime videtur ex il-
 lis verbis sub modico censu con-
 celsis, & ibi ad ipsius cõuenit ius,
 & proprietatem redire.

11 Inter autem hunc contractum
 census, & emphyteusim variz a
 Docto-

de censibus.

Doctoribus solent, constitui differentia: quas libuit longiori sermone per tractare; quoniam ex eius rei explicatione multarum rerum apparebit dilucida, & explicata notitia. *Definitio censuum* Prima igitur differentia est quod in emphyteusi non abit, nec transfunditur directum dominium, sed dum taxat utile, naturalisq; possessio manente directo dominio, & possessione civili penes Dominum: in censu vero directum & utile dominium, omnisq; possessio transit incentuarium, nihilq; remanet penes antiquum Dominum excepto iure percipiendi annuam pensionem. Sic resoluit. communis schola canonistarum in. d. cap. constitutus de religio. domibus. Panormitanus, Beroius, & Mantua in. c. i. de in integrum restitutione Bart. in. l. i. §. hic titulus. ff. de publicanis, & vectigali. Socin. conf. 167. col. i. & sequenti, & conf. 208. col. penult. & conf. 266. col. 3. Volu. i. Alex. conf. 14. 7. volumine Feli. in cap. ad audientiam num. 27. de prescrip. Castillo Palacios Rubios Antonius Gomez Martiño in. d. lege. 68. Tauri, Doctissimus Cardina. Albanus in lucubration., ad Barthol. in dicta. l. i. §. hic tit. ff. de publica & vectiga. Iulius Clarus, Couarr. Albornoz, & Alua. Valas. vbi supra, Petrus Fol. in. d. pragma. verbo census num. 2. & 3. Fran. Garc. de contra. 2. part. cap. 2. & 3. Medina in

C. de restitutione cap. de censibus quoad eorum institutionem Dominicus de Soto dicto lib. 6. q. 5. art. 1. Iacobus manochi conf. 291. num. 5. 6. 7. & 8. lib. 3. quæ, Doctorum recepta sententia magis autoritate quam textu videtur niti. nam tex. in. d. c. constitutus de Relligiosis domibus expresse agit de emphyteusi ut constat ex illis verbis quidquid iuris tam in monasterio vestro, quàm in eis habebat in emphyteusim, sub annua octo denariorum vsualium pensione monasterio vestro concessit. Nec credendum est Innocen. 3. eius decretalis conditorem improprie loquutum fuisse: id enim attinerere esse nota sapientissimum Pontificem inurere. Nec quidem conducit tex. in cap. ult. de causa possessionis & proprietate. & in cap. Recepimus de privilegijs quia si equalance eorum iurium decisio ponderetur, contrarium ex eis videtur inferri. Sicut enim solutio census non arguit exemptionem, ita quidẽ deducitur excensu non omne ius, plenumq; incentuarium transferri. Meo tamen iudicio nullibi expressius existimo probari communem differentiam, vimq;, & effectum huius contractus censualis quam in dicto capit. i. de in integrum restitutione. An autem in dubio iudicandus sit contractus emphyteuticus, an censualis, Doctores variant, quorum opinio-

A 5 nes

Totius operis

nes contrarias refert Borgninus
Caualeanus decisione Frui. 2 ne
li. 43. a num. 55. congruens pro vtra
que parte immentam doctoru se
nem, Malchar. de proba. conclu.
281 Volu. 1.

- 12 Aduerto tamen eam differen
tiam non placituram pleriq; iu
nioribus, qui distinctionem do
minij indirectum, & utile contē
dunt esse commentitiam, & a iu
ris consultorum traditionibus alie
nam. Equorum numero sunt Frā
ciscus Duarenus lib. 1. disput. c.
17. Franciscus Hotoma. de feu. c.
33. & 34. & quod magis est im
probat Paulus de Castro in l. si
quis vi. §. diferencia. ff. de equi.
posse. & alij quos refert Igneus
in l. contractus numer. 137. ff. de
regu. iuris, & licet Pinel in l. l. C.
de bonis maternis. 2. part. num. 1.
eius rei inuestigationem commi
tendam duxerit, tamen defendit
Ioanes Corraius lib. 6. Miscella
necorum capi. 20. nec leue in iure
fundamentum habere videtur.
Probat enin haud obscure. ex
l. 3. §. 1. ff. de operis noui nuntatio
ne. L. superficiario 47. ff. de rei
vindicatione. l. 1. ff. si ager vecti
galis seu emphyteutarius peti
tur. l. 1. §. 1. veru. sane. ff. de super
ficiebus. l. si possessores vlt. veru.
G. de fundis patrimoni lib. 10.
quibus in locis aperte constitui
tur superficiario emphyteuta, &
alijs id genus vtilem Inre actio
nem cōpetere: ac proinde perspi

cue deducitur superficiariū em
phyteutam & alios habere domi
nium vtile, vt eleganter colligit
Vacon. a Vacuna Romanus lib.
2. declarationum iuris ciuilis de
claratione. 43. a num. 22. ex quo
parum caute videtur dixisse Al
ua. Valaf. de iure emphyteu. q. 13
num. 1. veru. verum & hæc, nullū
esse textum de iure digestorū qui
dominij vtilis mentionem fece
rit. Nam cū leges plurimæ dige
storū de vtili in rem actione fece
rint mentionem, satis esse vide
tur vt ex eo dignosci possit ratio
nem vtilis dominij cognita fuisse
iuris consultis ex tex. in lege
in rem, & l. officium. ff. de rei vē
dicatione. Sed Valaf. negat vale
re hanc consequutionem, habet
in rem vtilem actionem: ergo ha
bet dominium vtile. Et quoniam
ad tollendam consequentiā suf
ficit dare instantiam. §. Pauonum
inst. de rerum diuisione non v
nam, sed plures conatur instan
tias constituere. Primam in con
ductore loci publici, qui in rem
actionem habet. l. 1. ff. de loco pu
blico fruendo cum glo. verbo
conduxerit, & tamen is domi
nus non est. l. non solet. ff. locati.
Secundam in vfu fructuario cui
confessoriam actionem compe
tere probat tex. difficilis in l. vni
ca. §. Item Iuliano. ff. de remissio.
Et vfu fructuarius dominus qui
dem non est l. 1. ff. de vfu fruct.
l. recte dicimus. ff. de verbo, signi
ficatione.

ficatione, tertiam in creditore qui in rem actionem habet, nec tamen Dominus est. l. pignus. C. de pigneratitia actione. Postremam in specie. tex. in lege, & si sine §. restitutus ff. de mino. Verum & si Acurzio in l. i. Scholio in rem ff. si ager vectigal seu Emphy. peta, quodā modo visū fuerit eam consequutionem incertam, & fluxam esse & aduersus eam aliquot proponat argumenta subtilis. Areti in l. si quis vi. §. differentia ad finem ff. de adquire possessione: tamen post Accursi. in dicto §. differentia, firmam, securam, est stabilem esse tradiderunt Bart. Ange. Imola Alex. & ceteri omnes ræquentiori calculo, Ioannes Corra. & Vaconia vacuna vbi supra, faciunt, quæ notat las. in l. ex hoc iure num. 40. ff. de iustitia, & iure, & iure consistere constabit dilucide, si ad singulas Aluari Valas. instantias accommodatum responsum præbuerimus.

19 Igitur text. in d. l. i. ff. de fruendo loco publico parum vrget, quia non probat conductorem loci publici habere utilem in rem actionem, & esto veram esse doctrinam Accursij ibi verbo conduxerit, quam sequuntur Bartolus & Alber. in d. l. i. idē Bart. in l. i. §. quod autem ff. de superficic Angelus, & immola in l. vectigalia §. i. ff. de publica, & vectiga. Paul. de Castro in l. in

prouinciali §. si ego ad finem ff. de operis nouinuntiatione, & receptam communi voto Doctorum profitetur Arius Pine. in l. i. C. de bonis maternis 3. par. num. 67. vers. verus igitur intellectus considerans, & nouiter interpretans ad hanc rem tex. in l. i. §. quæ in perpetuum ff. si ager vectigalis seu emphyteuti, peta improbens que ex eo receptam differentiam inter locationem ad modicum, & ad longum tempus: tamen non recte colligit Valas. quia eū conductorem utile Dominium habere omnes apertissime sentiunt, & præsertim Pinel. vbi proxime aicens in hæc verba ut ibi temporis differentia non fiat, sed cuius que conductori agri Vectigalis a fisco vel Rep. actio illa in rem detur quasi tunc aliquod Dominum ei adquiratur etiam ex conductione modici temporis. Nec in hac specie locum habet doctrina tex. in d. l. non solet, ff. locati, & conducti, quia in conductore loci publici præstingi, & limitari manifestum est, quemadmodum in conductore ad longum tempus locū non habere frequentissime iuris interpretes tradidere ut docet Dominus Franci. Sarmiento, lib. 3. Selecta. interpretata. cap. 2. num. 31. discedens à Pinelo loco superiori.

Rursus non obstat, id, quod de usu fructuario adducit Alua Valas. Nā prætermisssa disputatione,
an vsu

Proæmium, totius

an vsu fructuarius Dominus rei sit, & vsufructus pars Dominij, de qua plura traddidere Alcia. Rebuff. & Brechæus in l. recte dicimus, ff. de verbo signific. eleganter, & curiose Pincl. in dict. l. i. C. de bonis maternis. 3. par. a. num. i. Ioann. Rober. lib. 3. sententiarum Iuris cap. 18. Ioann. Yañez Parladorius rerum quotidiana. c. 4. Iacobus Guia. in l. si vnus. §. ite si pactus ff. de pactis, qui fere omnes conciliare nituntur Paulum. l. C. in l. vsu fructus. 4. ff. de vsu fructu & in l. recte dicimus 25. ff. de verborum significatione velut inter seipsum dissentientem, de quo etiam docte agit Ioann. Garf. in tractatu de expensis & melioratio. ca. 10. tex. in. d. l. i. §. Item Iuliano. ff. de remissio ad propositum afferri non debuisse a Val. nam is, textus. plures habet intellectus, & à lege, quæ multis interpretationibus diuiditur, non colligi firnum argumentum, docuit Bart. & post eum Immo. & Iozi. in l. in ambiguo. ff. de rebus dubijs. Namque Vlpian. ea in re sibi ipsi repugnare, & contradicere videtur. Is enim in l. i. in principio. ff. si vsus fruct. petatur vsu fructuario negat cōfessori am competere in hæc verba si fundo fructuario seruitus debeat, Marcell. lib. 8. apud Iulianum Labeonis, & Neruæ sententiam probat, existimantium seruitutem quidem eum vindicare non posse: verum vsu fructum vendicaturum: ac

per hoc vicinum si non patiat, cum ire, & agere, teneri ei quasi non patiat, uti frui. At idem Vlpianus in d. l. i. §. idem Iuliano. ff. de remissione, ait vsu fructuario confessoriam competere in hæc quoque verba. Item Iuliano placet fructuarium vindicandam seruitutem ius esse: secundum quod opus nouum nunciare poterit vicino & remissio utilis erit, ipsi autem Domino prædij si nunciauerit remissio inutilis erit. Quamcōtrarietatem obseruans Accursius Scholio. i. laborat in componendo & in conciliando Vlpiano, & multifariam, multisq; modis eam difficultatem illustrare contēdit. Principio ergo asserit Vlpia. in. d. l. i. ff. si vsus fruct. petatur docere fructuario ad vendicandam seruitutem directam actionem confessoriam non dari eademque ratione intelligi eiusdem Vlpiani responsum in l. uti frui. §. §. vtrum eodem titulo, si vsus fruct. petatur: at in d. l. i. §. Item Iuliano solum velle ut utilis actio confessoria illi competat. Hanc Accursij, conciliationem improbat, & refellit Ioannes Corradi. in. l. ci, qui, ff. de serui. num. 6. ea ratione, quia Vlpia. in d. l. i. & in d. l. uti frui. §. §. vtrum, ff. si vsus fructus petatur expressim, & generatim negat fructuario actionem competere ad vendicandam seruitutem negat: ergo omnem actionem, & utilem, & directam. Cum ad remotionem generis

neris sequatur remotio speciei cuiuslibet, & quoniam alioqui vana redderetur eo loco I.C. doctrina, cum utilis actio effectu non differat a directa, sed eiusdem potestatis sit. l. actio negotiorum 47. ff. de negotijs gestis, de cuius intellectu late tractat Iacobus Rebar dus de authoritate prudētum, c. 3. Gerardus de petra sancta singu. 39. Steph. Forcatulus in Necyomancia Iuris, dialogo 63. Marcus Mantua. in Enchyridio. c. 256. Mislinge in. §. actionum numero. 29. inst. de actioni. Iacobus Cui. lib. 15. observatio, cap. 11.

Secundo loco Accursi. aliter difficultatem explicat ut in. d. l. 1. & d. l. vti frui. §. vtrū. Vlp. doceat fructuario vindicationem seruitutis principaliter non competere, & in d. §. Item Iuliano in consequentiam ei dari petendo usum fructu. Hanc quoque Accursij concordiam ut diuinatricem rejicit Corrafi. d. nū. 6. vers. 2. dissoluunt. Quamobrem ipse nouē pugna, & dissidium sic componit ut dicamus fructuarium suo nomine seruitutem vindicare non posse dicta l. 1. & d. l. vti frui. §. vtrum. ff. si usus fructus petatur, at nominēdo mini, vindicationis ius habere. d. §. Item Iuliano: quam Corrafi explicationem amplexus est Gonzalus Suarez de Pazolim iuris canonici Publicus professor Salmaticæ, nunc in Senatu Gallico. auditor regius in sua praxi. 3. Tho-

mo cap. 1. §. 4. de actione confessoria, & negatoria num. 28. imple tamen ex hac vna re conijcio omnes homines ingenio, & doctrina præstantes philantiæ morbo laborare. Ideo Marcus Cicero, qui Romanij elloquij tuba appellatur a glo. in l. 1. C. de studijs libera, vrbis Romæ lib. 11. prout refert Petrus Rebuff. in tractatu de exceptio. statim in principio, quæst. vltima tusculana scriptit, nullū esse poetam, qui sibi non optimus videatur, & vnus quisque proprii inuenti amore incredibili ducitur, rapitur, & huc, illucque facile impellitur. contentus sua nouitate Corrafi, non vidit suam conciliationem laborare eo vitio, quod impingit vtrique Accursianæ interpretationi. ergo in hac perplexitate mihi magis arridet sententia Iacobi Cuiacij lib. 1. observationū cap. 16. cuius explicationem cum authore tacito mihi potuissē arrogare, recordatus eximij illius dicti Pliniani in epistola ad Titum Vespasianum Imperatorem, ingenui animi esse fateri per quos profeceris, doctissimi Cuiacij nomen mihi longe gratissimum nolui silentio inuoluere. Aio igitur de eare vtrum fructuario competat seruitutum vindicatio, veteres iuris consultos dissensisse, Iulianus autem in ea fuit opinione, & sententia ut existinauerit fructuario vtilem seruitutum vindicationē dari, & inde fructuario competere ius

Proæminium, totius

tere ius nuntiandi nouum opus. Quod quidem Iulianus. scripsit lib. 49. digestorū vt constat ex l. 2. ff. de operis noui nunciatione. sed Marcus in notis quas concripsit in Iulianum. (sic enim explicanda sunt illa verba tex. in. d. l. 1. ff. si vsus fruct. petatur Marcelli. lib. 8. apud. Iulianum vt dicto capite 16. obseruat Cuiacius, & colligi potest ex his, quæ animaduertuntur Vigli. in prio. inst. de hæredi. instituen. num. 9. Antonius Aug. lib. 1. emmendatio cap. 6.) improbens Iuliani sententiā, & Labcon. atque Neruæ ad herens magis sensit fructuario seruitutum vendicationem non dari, eiusque sententia obtinuit & Vlpiano placuit vt aperte constat ex dicta. l. 1. & dicta. l. vtrifru. §. vtrum ff. si vsus fructus petatur, & docet Gouea. lib. 2. variarum cap. 27. ad fin. est quæ magis amica & consentanea iuris principijs. nam fructuarius fundi vindicationem non habet, quia hæc non datur nisi domino. l. in rem. l. officiū ff. de rei vindicatione, ideo absurdum est cui nō das fundi vindicationem, ei fundo iuris debiti vindicationem dari. Rursus vsus fructuarius ius habet dum taxat in vsu fructu ratione cuius tantum modo agere potest, igitur nequit seruitutē vendicare, nam cum vsus fructus seruitus sit. l. 1. ff. de seruitu. si seruitutem præterea peteret, seruitutis diceret esse seruitutem;

quæ petitio, admittenda non est. l. 1. ff. de vsu fructu legato. Vlpianus vero in d. l. 1. §. Itē Iuliano. ff. de remmissio solum retulit Iuliani verba, & sententiam non probauit. est enim in more positum Vlpiano aliorum iuris consultorum sententias referre, quas tamen, & si, non probet, non improbat, quod vel maxime colligi potest ex textu illo celebri, & difficili in l. perferuū 14. §. vsus fructus ff. de vsu & habitatione. Habet enim is tex. eximiam, & celebratissimam difficultatem, ex altero responso Pauli in l. sed si de fructu versiculo sed si vsu fructu ff. de vsu, & habitatione. Vlpianus enim in. d. §. vsus fructus versiculo denique docuit si vsus fructus deducto vsu legatus sit inutile esse legatum. Contrata tamen Paulus ex sententia Aristonis putat legatum vtile esse, quæ duo iuris consultorum responsa vt conciliaret mirum in modum laborarunt Accursi. Bart. & ceteri in d. §. vsus fructus, Iacobus Cuiaci. lib. 8. obseruat. c. 9. doctissimus Carolus Molinæus, in. 1. §. sed si initio nu. 70. cum seq. ff. de verbo obligatio. Zasius prima parte antinomia num. 13. Ludouic. Charon. lib. 1. vero similium capit. 21. Tamen eam difficultatem sic tolli rectius illi existimarunt qui tradidere, l. sed si vsu fructu, quæ in vulgatis codicibus seperata circum fertur a lege præcedenti. §. esse illius totam quæ

quæ. l. Vlpiani. lib. 17. adfabinum. lic enim habetur in emmendationibus pandectis, quæ circumferuntur impressæ ad instar pandectarum Florentin. & in libris, quos a se emendatos in lucem protulere. Ludouicus Bologninus Gregorius Haloander Franciscus Duarenus, & Ludouicus Rufardus; ideo quæ magis est vt Vlpianus in dicto. §. vltus fructus vers. denique referat, non probet sententiam Pomponij & in versiculo sed si vltu fructu in Aristonis placitum de flectat. Nec quidem assensio illis, qui docent veterum iuris consultorum factiones, atque simultates adeo fuisse consopitas industria, & diligentia Triboniani vt nec illarum vestigia cõspiciantur in libris pandectarum. Magis enim arbitror per plures antinomias vigere adhuc in responsis veterum iuris consultorum in pandectas 15 redactis, quemadmodum sapientissimi quoque viri sentire, Laurentius Valla. lib. 6. elegantiarum capit. 59. (quem immerito reprehendit Vld. Zasius lib. singulari Antinomiarum ad claudium canciunculam) Guillelmus Budeus linguæ latinæ, & Græcæ peritia omnium, quos tulit sua ætas excellentissimus in prioribus notationibus ad 16 pandectas ad l. postremam ff. de edilitio edicto Couarrubias lib. 1. variarum capit. 3. num. 7. Pinel. in l. 2. C. de resc. n. venditione 2. p. c. 4. num. 53. insignis Manuel Costa

lib. 1. selectarum cap. 15. Eguinari-
us Baro. in. §. literæ inst. de rerum
diuisione & in §. si quis ancillas
inst. delegatis & in §. non tantum
inst. de codicillis & in l. sed. & po-
steriores. ff. de legi. Franciscus Ot-
toman. in disputat. de dona. fol.
79. Iacob. Cuiaci. tract. 8. ad Afri-
ca. ad l. qui negotia ff. mandati, &
antea subtilis Raphael Fulgo. ag-
nouit in l. quod Pupillus ff. de cõ-
dictione in debiti. nam, qui fieri
potest vt cum l. consulti veteres
in duas essent factiones diuisi, fa-
binianorum, & proculei anorũ &
data opera in vicem dissentirent,
fouerentque contrarias opinio-
nes, Tribonianus, & reliqui cum
dissidentium iuris consultorum
doctrinas de eadem re sub titulis
pandectarum collocarent, ita dis-
ponerent, vt vnum, & idem senti-
re videantur.

Neque etiam aduersus nos quid-
quam obest, quod de creditore
adductum est, quia is quasi domi-
nium habet ac proinde vtilẽ fun-
di vendicationem vt aperte l. C.
docuit in l. ei, qui. ff. de seruitu. &
ibi animaduertit Ioannes Corra-
num. §. &. 11. facit text. in l. credi-
tori. ff. de operis noui nuntiatio-
ne.

Denique Valas. in nihilo fauet
Vlpiani responsum in. d. l. & si si-
ne aliàs incipit ait prætor. 7. prout
legitur in omnibus emmendatio-
ribus codicibus. §. restitutus. ff. de
minoribus. nam in eo text. nullũ
verbũ

Proœmium totius

verbum est quod huic proposito valeat accommodari. Sic enim Vlpianus ait restitutus autem, cum se hæreditati misceat vel eam adeat, quam repudiavit. Rursus restitui poterit ut se abstineat, & hoc & rescriptum, & responsum est. Quis obsecro est adeo perspicax, & linceis oculis præditus ut in hoc Vlpiani responso intueri possit, & inuenire aliquid, quod faciat pro Valasco? sed credo Aluarum in eam partem voluisse adducere eiusdem Vlpiani responsū celebre indicta. l. ait prætor. §. sed quod Papinianus in illis verbis, & quod ait liberum manere, tale est quasi etiam hæres maneat (quemadmodum legit Antonius Goueanus lectionum iuris variarum lib. 2. capit. 17. tamet si in vulgatis & emendationibus codicibus illa verba negatiue concepta sint scilicet, quasi non & hæres maneat & eam lectionem ibi recipiat Iacobus Cuiacius) eum Pupillus impetrat restitutionem, postquam abstentus est. Cum enim pupillus hæres non fiat, sed vtilis actiones habeat: sine dubio hæres manebit, qui semel extitit. Ex hoc enim difficili, & per celebri Vlpiani responso, videtur haud obscure deduci, ei, qui nec Dominus, nec hæres est, actiones vtilis competere. Verum responderi potest. Vlpianum eo loco non negare, pupillū post abstentionē restitutum, hæredem effici vtiliter, sed solū dire-

cto. Nam cum seruus substitutus hæres fuerit, per restitutionem pupillo concessam aduersus repudiatam hæreditatem, non desinit esse hæres, quia, qui semel est hæres non potest amplius desinere esse hæres. Manet ergo directo hæres. qua ratione explicanda sunt illa verba, quasi etiam hæres maneat, scilicet directo. Pupillus vero, qui ex vi restitutionis in integrum sibi concessa, aduersum repudiatam hæreditatem a se, illam adiit per additionē non consequitur directum dominum, quoniam vnum, & idem dominij genus nequit esse pene duos. l. si ut certo. §. si duobus vehiculum ff. commodati, cuius legis regulam pulchre ornat Pinellus in. l. 1. C. de bonis maternis. 3. p. a. num. 10. consequitur tamen dominium vtile, ratione cuius vtilis actiones habet. Vnum autē esse hæredem directo, & alium vtiliter iure satis receptū est, quemadmodum cerni potest in hærede & fidei commissario Bart. in. l. ex assē ff. ad Trebellian. Iasson in. l. post aditam nume. 2. C. de impuberum, & alijs substitutionibus Aretinus in. l. sub conditione ff. de liberis & posthumis Pinellus vbi supra nume. 11. versiculo limitatur consequenter, qui in eam partem adduci. text. in. l. 1. ibi fructus ff. ad Trebellianum & in versiculo quam quam eiusdem legis, & in lege si hæredes. 70. ff. eod. ibi. directe, & in. l. qui

l. qui hæredi. 44. §. cum hæreditas ff. de conditio. & demonstratio. Rainal Corfus libr. 3. indagatio-num iuris cap. 7. num. 7. & 8. Nicolaus Bellonus libr. 4. supputatio-num capite. 19. numero. 3. & rationem quare in fidei commissariū iura directā non transcant, elegāter cōstituit Antonius Goueanus, libr. 1. lectionum iuris variarum, cap. 5. num. 6. eamque interpreta-tionem ad tex. in dict. §. sed quod Papinianus, aperte ibi constituit Bart. & post eum Iacob. Cuiā. & velut quasi omnium consensu re-ceptā videtur agnoscere Pinelus. Loco superiori, & de his satis.

¹⁷ Secunda differentia inter cen-sum, & emphyteusim a Doctori-bus frequenter constituitur, quod emphyteuta nō soluens triennio pensionem dominodirecto cadit a iure suo, & res incidit in com-missum, idemque si a solutione fa-cienda Ecclesiæ cessauerit bien-nio l. 2. C. de iure emphyteutico c. potuit de locato. l. penultim. titulo. 8. par. c. 5. Censuarius autem quamtunuis per mille annos non soluerit, non cadit a iure suo. Hāc inter censum, & emphyteusim dif-ferentiam constituere gloss. Inno. Anto. Ancharr. Cardinalis, & Pa-normi. in cap. constitutus de reli-gio. domibus, Immola in cap. ad audientiam secundo de rebus Ec-cles. Panormita. Beroius, & Man-tua. in cap. primo de in integrum restitution. Iass. num. 10. Decius,

& Iacobinus numero. 7. inauthen-tica, qui rem C. de sacrosanctis ec-clesijs. Castillo. Palacios Rubios, & Antonius Gomez in, l. 68. Tau-ri Matienzo in, l. 1. titulo. 15. *de los censos*, libro. 5. noue compila. glo-ssa secunda. Couarrub. libro tertio variarum cap. 7. numero primo, versiculo, ex hac vero diffetentia Iulius Clarus in §. Emphyt. quæst. 1. Domini de Soto, lib. 6. de iusti-tia, & iure quæst. 5. artic. 1. in corp. art. Bartholom. de Albornoz de arte contractuum lib. 4. tit. 1. fol. 103. Didacus Perez in proœmio ti-tuli. 2. lib. 8. ordinamento veteris, pag. 36. col. 2. Aluar. Valaf. de iure emphyteutico, quæst. 32. numero tertio plures refer Borgninus Ca-ualcā. decisioe Fiuizanensi. 43 numero. 54. Gaspar Caballinus in milleloquio numero. 178. & 814. & ex multis receptam esse profi-tetur Ioannes Gutierrez in tracta-tu de iuramento confirmatorio. 1. part. cap. 31. numero, 2. & receptio-rem Ioannes Oroscius, in l. iuris gentium, §. quini mo numero. 48. ff. de pactis, qua in re Baldus com-muniter solet improbari, qui mi-nus caute consilio. 177. volum. 3. professus est communem tradi-tionem esse, vt censuarius quo-que non soluendo cadat a iure suo. Ego autem animaduerto communem sententiam magis authoritate niti, quam textu, & ideo suspectam videri. Sed ra-tione defendi potest nimirum,

B quod

Prooemium totius

quod caducitas pœna est, & pœna non incurritur, nisi in calibus a iure expressis, prout docuit glossa. verbo ex vi in capit. ultimo de iure patron. quam notat Corietus singu. verb. legitima, & facit pro ea textus in authent. de non eligendo secundo nubentes §. cum igitur vers. nec est lex tale aliquid dicens collatione. 2. l. at si quis. §. Diuus autem Marcus ff. de religiosis, & sumptu. funerum, copiose, (vt de more) Tiraquel. in l. si vnquam C. de reuocan. donatio verbo reuertatur numero. 232. Octauianus decissione, Pedemontana. 77. numero primo, ac proinde cum iure cautum non sit, censuarium non soluentem cadere a iure suo, plane consequitur ex nō solutione non debere induci rei censuariæ priuationem, & commissum.

Rursus ex natura vtriusque contractus animaduerto colligi posse rationem differentiae, quia cum censuarius dominium rei plenum habeat, solumque teneatur personaliter ad persoluendas annuas pensiones, plane ex eo quod non soluerit res non debet in commissum incidere: at vero cum in contractu emphyteutico dominium directum maneat penes concedentem, non solum ipse emphyteuta manet obligatus personaliter, verum etiam res ipsa emphyteuticaria velut affecta est quadam obligatione reali, ad soluendum

canonem ex l. imperatores. ff. de publicanis, & vectiga. ac propterea non mirum, si ob non solutam pensionem res emphyteutica incidat in commissum, facit textus, in §. adeo inst. de locatione, & conduct. vbi Iustinian. Imperator ait in hæc verba,

Vt ecce de pradijs, quæ perpetuo, quibusdam fruenda traduntur, id est vt quandiu pensio siue redditus pro his domino praestetur, neque ipsi conductori, neque hæredibus, cui ve conductor hæres ve eius id pradium vendiderit aut donauerit, aut dotis nomine dederit, alio ve quocunq; modo alienauerit auferre liceat.

Quæ utique Iustiniani verba si accurate expendantur aperte satis demonstrare videntur, ex illa partitione dominij, quæ fit in emphyteusi & ex eo quod penes concedentem dominium maneat, procedere & proficisci, vt non soluta pensione emphyteuta priuetur, eamque esse velut naturam eius contractus fluentem ex substantia ipsius, perinde ac ex essentia propriam passionem deriuari Philosophorum est commune placitum.

EX QVO NON PLACET doctrina eximij, & acutissimi illius viri domini Francisci Sarmiento, libro tertio, Selectarum interpretationum, capite secundo numero. 3. 4. quinto. & sexto, qui pro sui ingenij admirabilis acumine, vt excogitaret rationem

rationem, quare nequeat emphyteuta donare sine consensu Domini, contendit differentiam quandam constituere inter digestorū tempora, & codicis, scilicet ut iurisconsultorum tempestate prædium ipsum vectigal seu emphyteuticarium solum esset obligatū ad pensionem seu redditum persolvendum non quidem personam possessoris ex textu in dict. leg. imperatores ff. de publicanis & vectiga. vbi Papirius Iustus I. C. in hæc verba scripsit.

Imperatores Antoninus, & Verus rescripserunt in vectigalibus ipsa prædia, non personas conveniri. Verum post Zenonis constitutionem in l. i. C. de iure emphyteutico, sola persona non quidem ipsum prædium teneatur. Ea autem distinctio temporum observata curiose, a Domino Francisco Sarmiento non videtur iure consistere, & aduersus illam pugnat fortiter textus in dict. §. adeo institut. de locatione, & conductione quatenus in eo textus Iustinianus Imperat. apertissime docet ex prædio vectigali, seu emphyteutico domino concedenti pensionem, seu redditum præstari. Nam ubicunque ex prædio alicui pensio soluenda est, prædium ipsum onere hypothecæ affectum esse probat textus in l. i. codicillis. §. instituto. ff. de legat. secundo, & ibi Bartol. Bald. Paul. & alij. Bart. & Lancellotus Decius insignis frater Philippi

Decij in leg. fundus quem ff. de annu. legatis, Ioannes Faber in §. Item Seruiana columna penult. & vltim. institutio, de actio, Matthæus de afflictis decissione Neapolitana. 162. numero sexto. Alcianus in l. plebs. §. pignus ff. de verbo. significatione, Ludouic. Roma. consilio, 388. Alexan. consilio. 156. numero tertio, volumine sexto, & ibi. Carolus Molinaus. Hieronym. Gygas de pensioni. questione. 51. disputant eleganter Aluar. Valas. de iure emphyteutico, questione. 32. a numero. 13. Petrus de Salazar de vfu, & consuetudine capite. 11. a num. 15. Ioannes Garf. de expens. & melioratio capite. 4 a numero. 30. constat igitur post tempora iuris cōsultorum ipsum prædium emphyteuticum obligatum esse pro pensione seu redditu persolvendo. minusque placet quod numero quarto, ad finem Dominus Franciscus Sarmiento sensisse videtur decissionem textus in dicto §. adeo institut. de locatione, & conductione correctam sublatam, & antiquatam esse ex Zenonis imperatoris constitutione in l. i. C. de iure emphyteutico. nam cum Zeno imperator per aliquot annos præcesserit imperiū & dominationem Iustiniani, ut constat ex Ammiano Marcellino Nicepho, Zonora, Sigeberto, Hérico Glareano Antonio Concio, & Petro Messia, vix dici potest tx. in d. §. adeo, qui posterior est corri-

Prooemium totius

gi ex textus, in dict. leg. i. C. de iure Emphyteutico. Nec consentio quidem Aluaro Valaf. de iure Emphyteutico, quæstione. 4. numero. 7. versi. concludo igitur, qui magis probauit fundum Emphyteuticum non esse pro annuis pensionibus obligatum. Accedens Angelo in leg. vniuersas, numer. 2. C. ne rei dominicæ, & Ioanni de Immola in leg. quod dicitur, numero. 8. verso. Item quod si alius ff. de verbo obligatio. Nam in contrariam sententiam Abierre Bald. in authentica, si quas ruinas, numero quinto, in fine, C. de sacrosanctis Eccle. ex tx. in authentico de non alienand. §. scire autem col. secunda, Panorm. consilio, 74 colum. tertia, vol. 1. Socin. Iunior consilio, 70. numero, 14. libro primo Iasi. in le. i. C. de iure emphyteu. numero. 7. Alex. conf. 79. numero, 9. volu. primo & in eam opinionem deflexisse videtur Ioannes de Immola, ubi supra si eius verba recte ponderetur, ideoque in eam partem eum allegat Maria Soci. iunior, dicto. consilio. 70. numero. 14. Matthæus de afflictis decis. Neapolit. 95. Aymon Cræueta. consilio, 217. numero quinto Ripa in l. i. §. si hæres. col. tertia ff. ad Trebe, Carolus Molinæus in consuetudinibus Parisiensibus. §. secundo gloss. quarta, quæst. 7. Albornoz lib. tertio, de arte contrahentium, titulo primo, fol. 105. & receptiorem doctrinam esse profi-

retur Gab. Mudæus in leg. in venditione in fine. ff. de actioni. empti. qua in re lectorem admonitum esse velle Matthæum de afflictis d. decisione. 95. ante numerum secundum, aut non legisse Ang. in dict. lege vniuersas numero secundo. C. ne rei Dominicæ, aut non recte eius verba percepisse. At enim afflictis Angelum in dicta leg. vniuersas nihil dicere de quaestione proposita, sed fallitur egregius vir, nam expresse Ange. contrariam eo loco sententiam complexus est. Neque obstat quod hypoteca locum non habeat, nisi inducatur a lege (loquor de tacita, non autem de expressa) ut scribunt. Negusan de pignori. quarto Mem. secundi partis principalis, numero primo, Hugo Doneluseo dem tractatu capite quomodo pignus constituatur, & quæ pignorum genera, Franciscus Baldi eo dem tracta. capite. 6. & 7. & Valaf. asserat nullo iure tribui Domino directo, quod habeat istam hypothecam nam expresse constitui eam hypothecam in dict. leg. imperatores ff. de publican. & vectig. constat apertissime ex eius verbis. Neque oberit differentia, quam inter prædia vectigalia, & Emphyteutica videntur constituisse Barto. & Angelus in dict. l. vniuersas C. ne rei Dominicæ.

Nam vectigalia prædia non distinguuntur ab emphyteuticis argumento est rubrica, quæ in prædictis est, si ager ve-

vectigalis, vel Emphyteuticarius petatur, ut tibi tradiderunt Accursius Bartol. & ceteri, Marcus Antonius Nata. consilio. 49. numero. 2. volu. 1. quod si traditiones Accursij, & Bartoli displicent, & auctores Romani sermonis notitia praeclaros & insignes velimus consulere, reperiemus facile praedia vectigalia fuisse Emphyteutica. Nam praedia omnia in republica Romana fuere in duplici differentia, quaedam Mancipi, quaedam nec Mancipi esse dicebantur, ut docuit Vipianus in fragmentis titulo. 19. praedia autem illa quorum legitimus dominus ad ciuem Romanum, aut ad provincialem aliquem pertinebat, praedia dicebantur Mancipi, a Mancipio, hoc est dominio legitimo. Ea vero praedia quorum proprietas ad populum Romanum, aut ad principem spectabat, provincialibus nuda duntaxat eorum possessione relicta, nec Mancipi esse dicebantur, ut explicuit Iacobus Rehardus lib. primo de iuris ambiguitatibus capite. 5. haec quoque praedia nec Mancipi, quaedam erant vectigalia, quaedam tributaria & stipendiaria. Vectigalia erant ciuitatum praedia emphyteutica, quae manente apud municipes seu ciues ex iure quiritum dominio, in perpetuum locabantur. id est hac lege ut quando pro eis vectigal solutum fue-

rit, tandiu, neque ipsis, qui conduxerunt neque eis, qui in eorum locum successerunt auferri liceat: in quibus praedijs possesores dominium in bonis habebant. Idque ita colligitur ex textu. in l. 1. & secunda, ff. si ager vectiga. & in leg. si domus. 74. §. ultimo. ff. delegat. primo explicant Alciat, libro tertio disunctio. capite decimo. Stephanus Forcatulus, in Necyomacia iuris dialog. 19. Barnabas Brissonius, libro, quarto selectarum antiquitat. cap. primo, & de verborum significatione verbo vectigales agri Iacob Cuias. in l. sequitur. §. si viam. ff. de usu capio. Iacob Reuar. dict. lib. primo de iuris ambiguita. cap. 5. & agnouisse videtur Franciscus Sarmiento lib. tertio Selectarum cap. 2. num. 3.

PRAETEREA pro ea parte contra Valas. non leue argumentum praestat textus in dict. §. adeo instit. de locatione, & conductione in illis verbis, *ut quando pensio, siue redditus pro his domino praestetur.* Nam superius docui pulchram & receptam iuris resolutionem esse cum ex praedio pensio, seu redditus per soluitur, id praedium pro pensione, seu redditu hypothecatum esse.

Verum mihi videor intueri Alua. Valas. eius textus vim, & difficultatem euadentem ex eo quod Imperator Iustinia. in dict. §. adeo

B 3 non

Proœmium totius.

non dicat ex prædijs emphyteuticis pensionem, & redditum per solui sed solum pro his præstari, & ideo non recte colligi ex eo tex. emphyteuticum prædium hypothecæ onere affectum esse, sed hanc verborum differentiam nihil æstimandam, pro nihiloque ducendam esse ex Curcio Iuniori, Petro Costalio, & Carolo Molinæo ipse Valas. resoluit. d. q. 32. num. 17. colum. 4. fol. 197, & præsertim quod Ioannes Faber in. d. §. Item Seruiana prope finem instit. de actio. scriptum reliquerit cum ratione rei certæ annuum aliquid per soluitur rem ipsam hypothecæ nexu teneri colligatam: professus esse receptam sententiam professorum iuris pontificij in cap. cum clerici de pactis, & in cap. 22 tua nos de decimis at pro prædio aliquid præstari, aut ratione prædij nihil differte, nihil discrepare quis non vider? & præsertim quod in ducenda hypoteca non inspicitur verborum conceptio. l. vltima. C. quæ res pignori, tamen si contrarium sensisse videatur Ioann. Garf. d. c. 4. num. 38. & 39. Rursus non obstat quod profec adducit Alua. Valas. d. q. 4. num. 7. hypothecam nō bene cadere in re propria licet alius habeat vtile dominiū. l. si rem alienam. l. 2. ff. de pignoratitia actione iunctis his, quæ traduntur a Docto. in. l. 1. C. communia delegatis. Nam hypothecariam domino

concedi, cum illi potest adferre aliquam vtilitatem certi iuris est. ex. l. 1. C. si anti. creditor pignus viderit l. qui a debitore, & ibi Bart. ff. qui potiores in pignore habeantur Franciscus de Ripa in leg. 1. num. 65. ff. de leg. primo, & legatorio, quanuis dominium habeat a morte testatoris le. a Ticio, ff. de furtis, pro re ipsa legata consequenda concedi actionem hypothecariam tradidere Barto. Ange. Immola, Areti. Alex. Socin. & Iasi. in lege prima, ff. delega. 1. & ibi Ripa, numero. 65. Cardina. Paul. Parisius, numero. 115. Iasson, in lege prima. C. communia delega. numero quarto, & vide Anto. Quædam diuersa quæst. iuris. c. 14. num. 18.

E A M autem celebrem differentiam inter censum, & emphyteusim opugnare videtur textus in dicto cap. constitutus de religios. domib. in quo ob non solutam pensionem, & quidem tempore longissimo, apparet rem emphyteuticam non incidisse in commissum: quam difficultatem persentiens Innocen. ibi respondit in eo textu non fuisse emphyteusim, quanuis id litera innuere, & insinuare videatur, sed fuisse constitutionem, & pensionis, & census. Hanc Innocentij interpretationem frequentiori calculo amplexi sunt interpretes ibi. Quam ipse nunquam probare potui.

Quip-

Quippe dissentiam ab illorū sententia, qui cum Romanorum pontificum decreta, & sanctiones, Iuris consultorum responsa, & Cæsarium rescripta vix possunt intelligere, ad verborum usum proprium, velut ad sacram anchorā, Asylum vē confugiunt. Hinc Abbas antiquus venerabilis canonum interpres magis arbitratur eum text. de contractu emphyteutico & non censuali accipiendum esse, ratus post Gofredum in summa de immunitate Ecclesiarum speciale privilegium Ecclesiæ esse, vt ob non solutam pensionem, neque ipsa, nec res ipsius incadat in commissum ex tex. in l. placet, C. de Sacrosanct. Eccles. Et in cap. placet. 16. q. 1. inquam sententiam abiit, quoque glo. in d. cap. placet & in c. si tributum. 11. q. 1. Host. in summa de immunitate Ecclesiarum, §. 3. & defendit acriter, multisque rationibus Ioann. Andr. in d. c. constitutus Archidiaconus in d. c. placet asserens Innocen. & Hostien. tenentes contrarium non benedicere. Verum, nec placet hæc Abbatis antiqui interpretatio, quippe receptius sit Ecclesiā hac in re nullo privilegio gaudere, vt tradiderunt Petrus de Ancharra. Anto. de Butrio & Panorm. num. 18. & 19. in dict. cap. constitutus. Antonius de Butrio in cap. verum in fine de foro competen. & in c. 1. de dolo, & contuma. Gaspar Calderi. in cap. verum de conditio-

nibus appositis gloss. & Bald. in dict. l. placet. C. de Sacrosanct. Eccles. gloss. & Anto. in cap. potuit de locato, & conducto, & esse commune Doctorum placitum proficitur Iassi. in l. 2. C. de iure Emphyteu. num. 48. quæ recepta traditio instrui potest eo fundamento, scilicet Ecclesiæ præiudicium parari ex delicto prælati, quod consistit in omittendo, iuxta Theoricam gloss. in reg. delictum de regulis iuris, lib. 6. & ea, quæ auctores notant in capite primo, de dolo, & contumacia, & in capite. 1. de præscrip. docet Iacobus Menochi. in tractatu de recuperanda possessione remedio. 9. nume. 111. & ipse plura congesti in Rep. text. in cap. si de terra præiulignis sed ipse magis sentio textus in d. c. constitutus, accipiendum esse de contractu Emphyteutico, & non censuali, accedens sententiæ Abbatis antiqui: rem autem Emphyteuticam ob non solutam pensionem in commissum non incidisse in specie illius, ex eo quod Dominus directi dominij id non petierit, sed solum sibi per solui, & præstari decursas pensiones, est enim per celebre iuris axioma caducitati & commissio locum non esse, nisi Domino volente, & declarante vt docuit Barthol. in l. 2. num. 2. C. de iure emphyteutico, quem sequuntur communiter Doctores, vt scripsit Cardinalis Paulus Parisi. consil. 108. nume.

B 4 33. libr.

Proœmium totius

33. lib. 1. Capola consilio. ciuili. 25. num. 2. Curcius Iunior consil. 109. num. 11. & consil. 110. nume. 23. & consil. 149. post numerũ. 3. Alex. consil. 5. col. 2. volumine. 5. & consil. 6. col. penul. volu. 3. Cardinalis Albanus in lucubrationi. ad Bart. in d. l. 2. C. de iure emphyteutico num. 2. Iulius Clarus lib. 4. sententiarum. 5. emphyteusis. q. 9. Ioanes Gutierrez in tractatu. de iuramento confirmatorio i. p. c. 31. nume. 2. & 3. Nauarr. in. c. vlt. de simonia nume. 30.

23 Eani tamen differentiam pacto, & conuentione expreslareijci & excludi posse frequentiori doctorum calculo receptum est. Ideoque si exprese actum fuerit, ob nõ solutam pensionem in censu locus erit caducitati, & commissio. Couarru. lib. 3. variarum capit. 7. num. 1. Castillo. Palacios rubios & Antonius Gomez in l. 68. Tauri Matienzo in l. 1. tit. 15. lib. 5. nouę compilationis glos. 1. Olanus in concordia antinomiarum iuris communis, & regij litera. A num. 96. & secure tradit Alua. Valas. dicta quęst. 32. num. 51. Ioanes Gutierrez dicto cap. 31. num. 10. pro qua sententia solet adduci tex. in d. l. 68. Tauri, & in d. l. 1. tit. 15. lib. 5. nouę cõpilationis cuius verba sunt. *Si alguno pusiere sobre su heredad algun censo, con condicion que sino pagare a ciertos plazos, que caya la heredad en comisso, que se guarde el contrato, y se juzgue por el puesto que la*

pena sea grande, y mas de la mitad. Sed si lex isthęc maturius expendatur facili negotio deprehendi poterit, communem sententiam ex ea non probari, loquitur enim incensu consignatiuo, vt colligitur ex illis verbis. *Si alguno pusiere sobre su heredad*, vt obseruat Ioanes Gutierrez vbi supra, & non in referuatiuo, de quo nunc suscipitur disputatio. Pro comuni vero sententia illa potest ratio considerari, quod ex ea pactione res ipsa redit in suam naturam pristinam que qualitatem ac proinde valere debet arg. tex. in cap. ab exordio 35. d. & in l. si vnus. 5. pactus ne peteret. ff. de pactis prout in terminis considerat doctissimus Ioanes Orosius in l. iuris gentium. 5. quinimo num. 49. ff. de pactis.

24 Mihi vero doctorum recepta sententia perdifficilis semper visafacta est, & vt quod sentio libere dicam, perquam falsa. Nam didici inutilem esse pactionem, quę interponitur contra substantiam actus ex Celsi. l. cõsulti responso in l. cum precario 12. ff. de precario in illis verbis, *sed nulla vis est huius conuentionis vt rem alienam Domino in victo possidere liceat*, & esse commune iuris placitum docet Coua. in 4. 2. p. c. 3. 5. 1. num. 17. Zasius lib. 1. singularium intellectuũ capit. 2. Corra. in. l. vbi ita donatur ff. de donatio. causa mortis & lib. 3. miscellaneorum cap. 10. Ioanes Orosius in l. iuris gentium 5. adeo num. 5. ff.

§. ff. de pactis Bellonus lib. primo supputatio cap. 5. quoniam cum incensu res incidat in commissum, ob non solutam pensionem ad eius substantiam pertinere videatur, pensionem in contrarium adiectam consequitur nullius esse momenti. At obijciat aliquis commissi, & caducitatis pensionem non esse contrariam substantiæ contractus censualis, nam cum illius substantia tantum locata sit in consensu mutuo de dando pretio ex parte unius, & soluenda pensione ex parte alterius, videtur eam conventionem esse extra substantiam eius contractus. Obiectioni tamen responderi potest, substantiæ suo complexu non solum essentiam rei comprehendere, verum etiam illa omnia, quæ illi sunt coniuncta, quæque ab illa profluunt, & proficiuntur: & ideo, quæ antiquioribus interpretibus naturalia pacta vocantur a Barto. Alberico & alijs substantialia dicuntur ut observavit Ferdinandus Berengarius in repetitione text. in lege pacta conuenta ff. de contrahenda emptione 3. & 4. præfatione num. 4. Et esto naturam a substantia differre, & naturalia pacta ad substantialibus discrepare, tamen adhuc conuinci potest veram non esse communem resolutionem. Nam in censu ne res in commissum incidat ob non solutam pensionem naturale quoddam est intrinsecum, & innatum ipsi contra-

ctui, & ab eius essentia fluit, & de pedit: ideoque pacto ab rogari, tollique non poterit argumento textus optimi in l. cum manu lata 80. ad finem ff. de contrahenda emptione, & in d. l. cum precario ff. de precario & in l. si non fuerit §. ultimo ff. pro socio & in l. Lucius Titus ff. de positi l. vbi ita donatur ff. de donatio. causa mortis, & late observat Zasius Orosius, & Corasius locis superius adductis.

Iterum obijciat aliquis ex his quæ nunc resolui, deprehendimante contractu censuali, non posse agi, ut ob non solutam pensionem res incidat in commissum quemadmodum conveniri non potest, ut manent deposito, transeat dominium in depositarium. l. certi conditio. §. de posui apud te. & l. q. si ab initio ff. si certum petatur. l. Lucius Titius. l. die sponsaliorum ff. de positi & explicat Nicolaus Bellonus lib. 1. supputationum cap. 10. & manente emptione, & venditione agi non potest ne in emptorem dominium transeat. d. l. cum manu lata prope finem: nihilominus tamen eam pensionem utilem esse, & ipsum contractum census saltem in alium transfundere, quemadmodum contingit in specie textus in d. l. vbi ita donatur, & in d. l. cum manu lata.

Cui difficultati videtur posse responderi, ex pacto ita demum contractum in contractum transfundi, & transformi, cum primus

B § eius

Prooemium totius

eiufdem nominis est cum eo in quem transformatur, quia in habentibus symbolum facilius est transitus. l. in rem. §. item quæcunque ff. de rei vendicatione, & ita docent omnes in. d. l. vbi ita donatur vbi fatetur esse communem resolutionem Ioanes Corra. num. 3. Ias. & Decius in l. non omnis ff. si certe petat. Ferdinandus Berengarius in. l. pacta conuenta §. præfact. num. 8. ff. de contrahen. emptione. Ioanes Gutierrez in tractatu de iuramento confirmatorio. i. p. c. 12. nume. 6. & ideo cum census & emphyteusis nomine dissimilia sint, id pactum non potest censum in emphyteusim transformari: sed hæc responsio valide oppugnatur ex responso Labeonis l. C. in d. l. cum manusata ad finem aientis in hæc verba: *nemo potest videri eam rem vendidisse, de cuius dominio id agitur, ne ad emptorem transeat, sed hoc, aut locatio est, aut aliud genus contractus.*

Ex quibus verbis dilucide, & perspicue colligitur contra naturale intrinsecum emptionem, & venditionem transformari in locatorem vel in alium contractum diuersi nominis, & pactum valere, ex quo a communi sententia discessere Corras. in. l. vbi ita donatur nū. 3. ff. de donat. causa. mortis, & Ferdinād. Berengarius in. d. præfatione. §. nu. 8. & 9. quo circa huius difficultatis apud me tanta est vis, vt cogat in eam sententiam ex

hac pactione censum in emphyteusim transfundi, & transformari, & contractum eo modo, & forma celebratum contineri eisdem legibus, qq. emphyteusis, & habere locum in eo omnia, quæ de contractu emphyteutico iure cautæ sunt. Et facit pro hac sententia quod ex Immola, & Iacobino resoluit Alua. Valas. de. q. 32. num. 28. ad finem, nimirum si in concessione dicatur, quod datur res ad censum cum reservatione directi dominij nō esse contractum censuarium, sed emphyteuticarium.

26 Rursus in censu locū esse commissio, & caducitati ob non solutam pensionem communi voto receptum est, si recipiens rem in censu iure iurando promiserit se soluturum pensionem, & esse communem doctrinam ex Rolando confi. 60. nu. 41. tradit Alua. Val. d. quæst. 31. num. 31. vers. quod si censuarium, & in emphyteuta idē habere locum docuit Bal. in. c. que relam de iure iurando, quem sequitur Alexander. confi. 131. num. 2. volu. 2. & esse receptum testatur dominus Antonius de Padilla, in l. si quis maior num. 45. C. de trans. Iulius Clarus in. §. emphyteusis quæst. 8. in prio. Antonius Gab. Roman. lib. 3. communium opinionum titu. de transac. cōcl. 1. num. 10. Augus. Bero. confi. 120. volu. 1. Iosephus Ludou. deci. perusina 22. num. 12. 13. 14. & 15. Borgninus Caualcamus. de ces. Friuzanensi

nenfi.9.num.4.Ioannes Gutierrez in tractatu de iuramento confirmatorio.1.par.c.31.num.7.Laurē. de pinu.conf.121.communis sententia instrui potest ex text.m.l.2 ff.de iure iurando,vbi probatur iuramentum paratam executionem habere, & ex tex.in cap. debitorēs,c.ad nostram. r. cap. si vero c. cum contingat de iure iurando, cap. licet mulieres eodem tit. lib. 6.cap. quamuis pactum de pactis eodem lib. anthen: sacramenta puerum. C. si aduersus venditionē quibus in locis probatur per plures actus & conuentiones nullas inefficaces vel reuocabiles, firmas & stabiles reddi, effi que irreuocabiles ex iure iurando. Quā vim etiam iure diuino iuramento tributam esse docuit Ioannes de Anania in cap. vltimo de Iudæis ex Genes. 25. cap. vbi dicit text. & iurauit Esau & vendidit primogenituram, quod Ioannis de Anania dictum extollit, & dicit notandū perpetuo Ioannes Lecirier de iure primogenituræ lib. 3. quest. 8. fol. mihi. 304. versiculo, nunc videamus.

Contrariam vero sententiam, imo iuramentum ante lapsum bienij, vel trienij, non operari priuationem rei emphyteuticæ magis probarunt Curci. Iunior. num. 30. & Alciatus num. 25. in l. si quis maior C. de transactio. Carolus Molinæus in additionibus ad Alex. consi. 85. volu. i. Augustinus Bero-

ius contrarius sibi in capit. potuit de locato, & conducto nume. 56. Couarrub. in. c. quamuis pactum de pactis lib. 6. 1. part. §. 4. nume. 5. Iulius Clarus lib. 4. receptarū sententiarum §. emphyteutis. quest. 8. asserētes esse benigniorē, & equiorem sententiam, quæ vulgari defenditur fundamento, ius iurandū sequi naturā actus primitiui, cui apponitur. l. vlt. C. de nō numerata pecunia c. quemadmodum de iure iurando. l. si quis, pro eo ff. de fideiussoribus: cum ergo naturale, & intrinsecum innatumque sit ipsi contractui emphyteutico, vt nō nisi lapsu bienij vel trienij res incidat in commissum, vt superius copiose declaratum est hanc naturam, & proprietatem iuramentum assumet & sequetur. cui fundamentō non accomodari concludens responsū, scribit Iulius Clarus, d. q. 8. num. 2. vers. & ad hoc & apud me tantum pondus habet, vt cogat me a communi sententia discedere, & in hanc alteram manibus & pedibus ire. Cui nullum, si recte expendantur, negotium faciunt argumenta pro Baldo adducta. Non inquam obstat iuramentum habere paratam executionem: quia id locum habet duntaxat in iuramento iudiciali leg. post rem iudicatam. ff. de re iudicata & ibi Bart. Ange. Imiola, & Paulus de Castro Roderi. Xuarez notabili secundo l. actori. C. de rebus creditis, & iur-

re iura

Proœmium totius

re iurando, Auiles in capitulis pre-
torum cap. 10. gloss. exequution.
num. 36. neque obstat tex. in dic.
cap. debitores, cap. ad nostram 1.
cap. si vero cap. cum contingat
cum alijs quibus probatur actus
plurimos robur, & validitatem su-
mere a iuramento, eiusque virtu-
te conualescere, irreuocabilesque
fieri: nam, & si negari non possit
ex his turbari dificilemque red-
di traditionem illam per celebrẽ
collectam ex text. in d. l. vltima,
C. de non numerata pecunia, & in
d. c. quemadmodum de iure iura-
do, iuramentum sequi naturam
actus.

24 Tamen solet multipliciter ab
interpretibus explicari. Etenim
iuramentum primordiale sequi-
tur naturam actus cui adheret, nõ
accidentalem, Rolandus a Valle.
conf. 6. num. 37. volumine. 1. Co-
uarrub. in dicto. c. quauis pactũ,
1. p. §. 4. in principum. 1. Megia
ad l. Regiam Toleti. 7. fundamen-
to. 2. partis. num. 21. & 22. Ioan Gu-
tierrez in tractatu de iuramento
confirmatorio. 1. p. c. 37. num. 3. va-
lere autem actum, aut non valere
rescindi posse, aut non rescindi
extra naturam actus est. Et ideo
quantum ad validitatem vltra na-
turam actus operari iuramentum
potest, quia tunc non operatur vl-
tra naturam primordiale, sed ac-
cidentalem. Rursus iuramentum
sequi naturam actus nihil aliud
est, quam assumere omnes condi-

tiones, & interpretationes, quæ
insunt actui intrinsece, & illi con-
ueniunt natura sua, & velut con-
uestiri omnibus proprietatibus ip-
sius actus, vt explicuisse videtur
Pontifex Max. in d. c. quemadmo-
dum de iure iurando, & omnes
conditiones, & proprietates actui
conuenientes intrinsece, & de na-
tura sua iuramentum sequi indub-
itatum est. Quapropter substan-
tiam, seu naturam actus iuramen-
tum non alterat, nec immutat,
non ampliat, neque extendit vt
elegantè inquit Iulius Clarus
vbi proxime, & laurẽ de Pinu cõfi
73. num. 20. manente tamen actu
intra limites suos iuramentum il-
li addit robur, firmitatem & vali-
ditatem, & hoc est quod sæpe nu-
mero audiui a Doct. Iacob. de Sa-
hagun dulcissimo, & charissimo
preceptore meo, iuramentũ quoad
validitatem non sequi naturam
actus, sequi tamen extra validita-
tem.

Ego quidem depredendi vber-
rimos, & prægnantissimos esse iu-
ramenti effectus ipsumque opera-
ri sæpe numero vltra, & præterna-
turam actus, & seclusa ratione va-
liditatis actum cui apponitur, am-
pliare, & extendere: facit enim va-
lere actum meliori modo, quo po-
test leg. cum patet §. filijs matrem
ff. de legat. 2. elegantè Alciatus
in capite cum contingat de iure
iurando numero. 255. & iuramen-
tum operatur ne sit necessaria de-

auntia

nuntiatio scienti litem motam, vt 28
 resoluit Borgninus Cauaica decif-
 sione Fiuizanenfi. 8. numero. 20.
 Couarr. in dict. cap. quauis pac-
 tum. i. par. §. 4. numero. 5. & lib. 30
 variarum cap. 17. numero. 5. copio-
 se Ioannes Gutierrez, prima par-
 te, cap. 61. a numero. 19. habet quo-
 que vim clausulæ rato manente
 pacto, & impedit tacitam renun-
 tiationem interesse, quæ confur-
 git ex receptione sortis, vt docuit
 Barto. in l. cum proponas. C. de
 transactio. Alex. consilio. 206. col.
 1. volumine. 7. Borgninus Caua-
 canus decissione. 35. numero. 10.
 denique iuramentum operatur ex-
 clusionem compensationis, vt do-
 cuit gloss. verbo pecunia in capi-
 te ad nostram. i. de iure iurando,
 & ibi. Innocē. Hostiens. Gofred.
 Card. Antonius Immola, & Feli-
 nus, plures recenset Andreas Ti-
 raque. de retractu Lignagier. §. 3.
 gloss. 3. num. 6. Antonius Gab. Ro-
 manus lib. 2. communium opinio-
 num tit. de iure iurando, conc. 1.
 Octavianus decissione pede mō-
 rana. 92. dicens magis communē
 opinionem, & Rolandus a Vall.
 conf. 6. volum. 1. Ioannes Anchar.
 Reginen. q. 2. Iosephus Ludouic.
 decissione Perusina. 15. Borgninus
 Cauaicanus in tractatu de tutore
 sub numero. 216. circa finem & de-
 cissione Fiuizanensi, 35. numero,
 14. Villalobos communium opi-
 nionum verbo iuramentum, nu-
 mero. 122.

Sed nunquam operari valet cō-
 tra substantiam actus, vel id quod
 innatum, & intrinsecum est ipsi
 actui, quodque ab eius essentia
 profluit, & dimanat. Hinc iura-
 mentum spōsalibus de futuro ad-
 iectum, si sponsa turpiter vixerit
 non obligat, quia sponsalibus ip-
 sis inest intrinsece conditio illa, *ni-
 si turpiter vixeris*: ideoque iura-
 mentum eisdem finibus circums-
 cribitur, quibus actus principalis,
 quia alias contra naturam sponsa-
 liorum, de futuro, & contrahen-
 tium intentionem operaretur, &
 hac ratione explicandus est text.
 in dict. capite quem admodum
 de iure iurando. Deinde iuramen-
 tum præstitum de soluenda pecu-
 nia, non excludit exceptionem
 non numeratæ pecuniæ, dicta l.
 vltim. C. de non numerata pecu-
 nia, quia confessio emissæ a debi-
 tore de pecunia, recepta in suis
 visceribus claudit, & continet cō-
 ditionem illam: *si fuerit soluta pe-
 cunia*. Et ne iuramentum contra
 naturam ipsius conditionis, &
 partium intentionem operetur,
 exceptionem non numeratæ pec-
 uniæ non excludit. Ex quo appa-
 ret textum in dict. leg. vltim. C. de
 non numerata pecunia duntaxat
 habere locum in iuramento pro-
 missorio, non autem assertorio, vt
 ex pluribus resoluit. insignis Ema-
 nuel Costa in l. si ex cautione,
 C. de non numerata pecunia Fal-
 lentia. 9. vbicuriōse rem explicat,

An-

Procemium totius.

Antonius Gomez, professus esse communem interpretationem eius textus secundo tomo, variarum resolutionum capite 6. de contractu mutus, numero 2. ad finem.

Hinc quoque aliquando affirmare solitus sum matrimonium meticulousum iure iurando non confirmari prout docuit gloss. 1. in cap. Abbas de his quæ vi, Fortunius Garfias fortunatissimi ingenij vir de ultimo fine vtriusque iuris illati. 21. colu. 9. Couarrub. in 4. secunda parte, cap. tertio. §. 5. numero quarto Richard. Palud. & Soto in quarto dict. 29. quas. 1. articulo tertio, quanuis idem Soto perperam contrarium asseruerit libro .8. de iustitia & iure quas. 1. articulo .7. & moueor, ea ratione quod cum ex natura sua matrimonium desideret, & exposcat liberum consensum, vt docuit Scotus in quarto. dict. 29. questione vnica art. secundo. Gab. in tertia dict. 39. questione. 1. conclus. octaua, & Alij relati a Martino Lædesmio in secundam. 4. q. 49. articulo tertio, & Alfonso a Veracruce in speculo coniugiorum prima part. artic. quarto. Sequitur Couarrub. dicto. cap. 3. §. 5. numero. 6. ex Iacobo Almain asserens esse communem sententiã, plane si metu fiat non poterit iure iurando confirmari, quia alias iuramentum efficeret, vt matrimonium valeret contra suam na-

turam. Hinc denique soleo probare sententiam illam communem, quæ astruit testamentum ex iure iurando non effici irreuocabile: vt copiose plurimis authoribus relatis ex antiquioribus & recentioribus resoluunt Couarru. in Rub. de testamen. 2. part. num. 15. Orosius in l. omnes populi numer. 15. ff. de iustitia & iure Ferdinandus Vasquius Menchacha de successionum creatione. §. 29. nume. 20. Iulius Clarus lib. tertio receptarum sententiarum. §. testamentum. q. 94. nam cum testamentum iuxta suam primordiale naturam nulla alia ratione quam morte valeat irreuocabile fieri vt docuit D. Paulus ad Hæbr. 6. cap. cum Martha. de celebratione missarum l. 4. ff. de adimen. legatis cap. vltima voluntas. 13. q. 2. l. si quis in principiote stamenti. ff. de leg. 3. l. 25. tit. 1. par. 6. Plane ex iure iurando non poterit effici irreuocabile, quia alias iusiurandum irreuocabilitate operaretur contra naturam ipsius testamenti. Ex qua resolutione consequitur iuramentum efficere non posse vt ob non solutam pensionem res emphyteutica incidat in commissum ante lapsum bienij, vel trienij, quia alias iuramentum operaretur contra naturam Emphytheusi.

Rursus colligitur eadem ratione magis esse vt in censu caducitati, & commissio locus non sit propter iuramentum desoluedo prestitum.

titum. Idque præsertim locum habet his temporibus, quibus passim a Tabellionibus iuramenta contractibus adiunguntur. Quando enim iuramentum de stylo notariorum apponitur in instrumentis, non conualidat actum nec aliquid operatur, ut consulerunt Hieronym. Gabr. consilio tertio, sub numero. 7. Socinus Iunior consilio. 48. numero. 39. & consil. 144 numero. 37. volumine primo Roland. consilio. 34. numero. 93. volumine quarto Hippoli Riminal. consilio. 80. numero. 42. & sequi, lib. primo & hætenus de his.

29 Tertia differentia inter censum & emphyteusim constitui frequenter solet, ut si censuarius rem censualem sine consensu veteris Domini distraxerit, & alienauerit, in commissum non incidat: cadat autem si emphyteuta distraxerit, alienauerit ve rem emphyteuticam irrequisito Domino, prout scripsere Decius consilio 164. numero tertio, Areti consilio, 14. numero. 5. Antonius Capicius decisio. Neapolit. 196. Carolus Rui. consilio, 42. col. tertia numero. 8. volumine primo, Petrus Rebusus secundo tomo ad constitutiones Gallicas in tractat. de constit. reddituum articulo primo gloss. 17. numero septimo, Hispani auctores omnes in dict. l. 68. Tauri, Gregorius Lopez in leg. ultima titulo 8. part. 5. glossa prima, per textum, ibi Matienzo. in l. prima titulo.

15. De los censos, lib. 5. nouæ compilationis gloss. 2. numero tertio, & plerique ex recentioribus auctoribus superius relatis. Qui omnes improbant sententiam Angeli Aretini in §. adeo insti. de loca. & conduct. contrarium existimantis scilicet, ut si res censualis alienetur inuito Domino veteri sit locus caducitati, & commissio. Angeli tamen sententia approbata videtur esse consuetudine, si fides habenda est doctissimo Fabro in dict. §. adeo cuius auctoritatem sequuti sunt Nicolaus Boerius, in consuetudinibus Bituricensibus, §. 24. de consuetudine Feudi Belsianus ad consuetudines Aluernie pag. 148. Verum in hispania quia hic census contractus rarus, & insolens est, nihil certi de consuetudine potest affirmari, præter quã, quod a tabellionibus solet in instrumentis apponi frequentissime in annuis redditibus redimibilibus clausula ut non liceat rem subiectam census solutioni & suppositam alienare sine consensu eius, cui debetur, de cuius viribus, & virtute non leuiter extat altercatio inter doctissimos scriptores nostri regni, quam inferius suo loco, & tempore curabo componere. magisque sentio, ex vi consuetudinis effici non posse, ut censuarius priuari valeat libertate alienandi, & distrahendi rem censualem. Non enim tanta consuetudini tributa potestas est, ut aduersus ipsa rerum

Prooemium totius

rerum naturam quidquam operari queat quemadmodum de pacto & iuramento supra resolui. Et stante consuetudine is contractus in omnibus, & per omnia emphyteuticus non censuarius iudicandus est, aut superficiarius, ut resoluisse videntur Bart. in l. i. §. quod autem ff. de superficiebus Matth. de afflictis decisione Neapolitana. 129. numero. 8. Antonius Capicius dicta decisione. 196. numer. 16. in fine Alvarus Valascus dict. quest. 32. num. 32. resoluens numero. 33. in censu non esse in proposito locum caducitati, & commissio, etiam si illam censuarius, ut liberam, & Allodiale distraxerit ex Antonio Capicio decisione. 103. numero. 5. dicens esse verbum nota dignum. negari tamen non potest censuarium vendentem re ut liberam teneri emptori ad interesse argumento text. in l. i. ff. de actionibus empti & venditi, Rebuff. dicta gloss. 19. numero. 17 Valas. dicto numero. 33. Quin imo magis est ut puniri possit extraordinarie ex tx. in l. 3. in principio ff. de crimine. ne. Stellionatus, l. 7. ad finem titulo. 16. part. 7. & poena dupli. l. 2. titulo, 15. libro. 5. nouæ compilationis.

Hæc autem differentia veram, & elegantem iuris rationem habet nam cum in censuarium transferit plenum dominium plenam & liberam dispositionem ut habeat, necesse est argumento text.

in l. iure mandata C. mandati. Et hæcenus de hac census acceptione in cuius explicatione tametsi aliquantulum fuerim immoratus nec oleum, nec operam me perdidisse beneuolus lector, & candidus facile agnosceret, si rem diligenter & libere animaduernerit.

30 Postremo census appellatio tracta est ad significandum cum contractum, qui in hispania frequentissimus est, & ita conficitur ut accepto pretio super re propria, vel persona constituat quis alteri pensionem annuam, perpetuam cum pacto de retrouendendo, vel sine Follerius in dict. pragmatica verbo census numero. 6. Quam tamen appellationem, & loquutionem improprietatem esse asserunt Couarr. lib. 3. variarum cap. 9. num. 1. prope finem: Alvarus Valas. di. quest. 32. num. 8. contendens melius, & proprius appellari posse contractum constitutionis reddituum. Sed ipse cum simplici verbo, enuntiare possum conceptionem animi seruata sermonis puritate & proprietate. Nescio imo abhorreo ad circumloquutiones confugere. Appellari autem proprie annuos redditus census ex eo constat, quod omnis verborum proprietates sumenda, & aestimanda sit ex communi, & vulgari loquendi usu, ut lyricorum poetarum princeps in arte poeti ca his versibus diocut.

Alu.

Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentque.

Quæ nunc sunt in honore vocabula, si voler vsus,

Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

Et Quintilianus summus dicendi artifex lib.1. Oratoriarum institutionum cap.10. eleganter dixit vtendum esse verbo, vt numo, cui publica forma sit. Probat tex. in. l. cum de Lanionis. §. asinam molendinariam. ff. de instructo, instrumentoque legato. c. ex literis de sponsalibus, notat speculator in. c.1. de iniurijs lib.6. (cuius scripta in eum librum ignorata & latentia temporum incuria in lucem proferri curauit Simon Maiolus, qui eruditum, & elegantem conscripsit tractatum de irregularitatibus) Multaque ad propositum accurate cumulat Ioannes Bracheus in rubric. ff. de verborum significatione a nu. 4. & ibi Petrus Rebuff. versi. tercio. Consuetudo loquendi, & in proœmio eiusdem tit. versi. secunda est regula, & in. l. in vsu. ff. eodem titul. Alciatus in. l. 4. §. Cato num. 170. ff. de verborum obliga. Quapropter, cum iam diu consuetudine, & vsu totius Hispaniæ receptum sit, vt annui redditus census nomine vocentur, non possum mihi persuadere eam appellationem impropriad dici posse, & præsertim quod hoc genus contractus ex consuetudine traxerit origi-

nem, quemadmodum de feudo. præcaria, & plerisque alijs contractibus frequentissime ab interpretibus scriptum est. De hoc ergo posteriori genere contractus mihi suscipienda disputatio est in toto huius operis decursu. ex qua spero letos, & copiosos fructus in rem publicam redundaturos. Faxit Dominus, vt hæc ingenij mei efracta, & conuasata nauicula ad portum valeat secure peruenire.

LIBER. I.

EPITOME. capitis primi.

Ius gentium an sit duplex, vel simplex & vnicum & nu. 2. & 3.

4. Defenditur communis sententia vt ius gentium duplex sit, vnum primauium, & alterum secundarium.

5. Ius naturale duplex est vnū positium, & alterum negatiuum ibique explicatur, quomodo ius humanum esse possit naturali contrarium, & num. 7.

6. Explicatur quomodo conueniant ista duo iure naturæ esse omnia communia & iure natura furtum esse prohibitum.

8. An ius naturale cadat in bruta ex
C pertia

Procemium totius

- pertia rationis & num. 9.
- 10 Referuntur varieg oppiniones an omnes contractus sint iuris gentiū.
 - 11 Explicantur illa verba exceptis quibusdam ex l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iure.
 - 12 Ex contractu meticulofo nasci ciuilem, & naturalem obligationem ostenditur & num. 13. & 14.
 - 15 Stat optime, creditorem non posse retinere in conscientia, & debitore esse naturaliter obligatum.
 - 16 Ostenditur Hermogenia. in l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iure loqui de stipulatione acceptila, doris dictione, & conuentione, qua ex. l. 12. tabularum actio iniuriarum tollitur ipso iure.
 - 17 Referuntur varieg opiniones, an contractus omnes sint iuris gentium, & resoluitur cum communi non omnes esse iuris gentium.
 - 18 Censualem contractum docetur esse consuetudine inductum eiusque origo & progressus proponitur.
 - 19 Reprehenditur Alborno, quod dixerit extrauag. Marti. Quinti. & Calixti. 3. non habere publicam auctoritatē, nec loqui de hoc contractu census.
 - 20 Perspicue comprobatur extrauagantes insertas corpori iuris communis habere publicam auctoritatem.

C A P V T. I. Ancensus sit contractus iuris gētium.

M N E M,
quæ de re aliqua suscipitur. disputationem triplici statu contineri tradiderunt veteres omnes Græci, & latini Rhetores, vt constare facile potest ex his, quæ copiose docet Marcus Fabius Quintilianus lib. 3. Oratoriarū institutio. c. 6. an sit, quid sit, quale sit, & docuit Ar. li. 1. de postero Analy. ca. 1. cum ergo de re qualibet, quæ venit in controuersiam, hæc tria primū perscrutanda sint, rectā docendi methodū obseruās duxi operæ pretiū esse, antea quā ad alia gradū faciā & mire spatioiū huius tractatus pelagus ingrediar, de censu primum inquirere an sit, quid sit, qualis ve sit. Sub statu, an sit inuestigabo, an census sit iuris gētium, an ciuilis, an cōsuetudinarij, an sit nominatus vel innominatus bonæ fidei vel stricti iuris: sub statu aut quid sit, omnē eius vim, atq; substantiā velut ex suis abditis fontibus, eruere, & in apertū proferre contēdā: postremo sub statu qualis sit, quam iustitiam habeat
hic

hic contractus latissime disputabo, quarum rerum explicatio sterneret viam, additumque patefaciet ad reliqua omnia, quæ priuatim discutienda sunt. Ut igitur perfecte cognosci valeat an census sit contractus iuris gentium, principio examinandum erit, an contractus omnes instituti, & prodicti fuerint iure gentium, ex hoc enim alterius perfecta notitia pendet. Quæ de re variorum authorum dissentientium extant opiniones, quas omnes percurram sigillatim. Verum ut clarius & lucidius hæc nostra procedat disputatio, animaduerto de iuris gentium partitione, grandem esse contentionem inter veteres, & nouiores iuris professores. Quidam enim duplex ius gentium esse acerrime contendunt: alij non multiplex, sed vnum, & simplex, idemque cum iure naturali velut in genti argumentorum agmine, & volubilitatione verborum defendere conantur. Barthol. igitur (cuius doctrinam velut nobis lapsam de cælo suspicere, & colere debemus, & a qua discedere piaculum esse duco) in l. ex hoc iure numero. 9. & 10. ff. de iustitia & iure, & in l. si id quod numero. 2. ff. de conditione indebiti duplex esse docuit ius gentium vnum primæum, alterum secundarium: primæum Bartol. esse ait, quod fluxit ab ipsa ra-

tione naturali, velut a radice, & causa efficiente, ideoque hoc primæum ius gentium naturale esse. Quæ ratione Bartol. explicat Iustinianum in. §. singulorum instit. de rerum diuisione quatenus ait, ius gentium idem esse cum iure naturali, & in. §. ius autem ciuile instit. de iure naturali dum inquit ius gentium esse, quod ratio naturalis inter homines constituit. Ea enim iura & similia omnia, ex Bartoli sententia de iure gentium primæo sunt accipienda, quod ipsamet ratio naturalis effecit, constituit, peperit, & hominum mentibus, & pectoribus affixit, impressit, & insculpsit, iuxta illud psalmi, signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Nihil est enim quod iuri gentium primæo tribuatur, quod ab ipsa ratione naturali non profluat immediate, vel mediate per necessariam consequentiam. Ad idem quoque ius spectant exempla relata in. l. veluti, & in l. ut vim. ff. de iustitia & iure. Appellaturque hoc ius naturale ius gentium, quia cum sit proprium humanæ naturæ, omni nationi, & genti commune est ab ipsa naturali ratione, quæ ex æquo omnibus communis est constitutum capit. ius naturale. i. distinctione. S. Thomas. 1. 2. questione 94. artic. 5. & ibi frater Bartholomæus de

Prooemium totius

Medina Domini de Soto lib. 2. de iustitia, & iure. q. 1. artic. 1. Geminia. & Turrecre. in cap. humanum genus. 1. distinctione soletque a multis vocari ius naturale rationale: quinimo ius diuinum merito dici potest. nam cum ius naturale Diuinum sit, vt pulchre deducit Doctissimus Alfonso a Castro aduersus Cancellarium Parisiensem lib. 1. de potestate legis pœnalis cap. 1. Nauarrus in principio de pœnitentia. d. 5. nume. 7. & ius gentium primæuum naturale sit: plane consequitur proprie dici posse ius diuinum. Idque apertius constat ex eo quod diuinæ leges a summo rerum opifice, & moderatore hominibus dupliciter fuerunt constitutæ, aut mediante lumine naturali, aut per reuelationem: mediante lumine naturali Deus optimus Maximus humano generi tribuit legem naturalem, lumine quippe naturali mens illustrata cognouit statim bonum esse amplectendum, & malum fugiendum, non esse faciendum alteri, quod tibi fieri nolis, indecollegit non esse occidendum, non mentiendum, non furandum, depositum reddendum: per reuelationem autem primum Deus Israelitico populo iura constituit, & Christus generis humani reparator nouam legem gratiæ condidit, docens absque baptismo, & peccatorum pœnitentiā neminem posse sal-

uum fieri, aliaque præcepta ad fidem & sacramenta spectantia præscribens. vtraque lex diuina est a Deo data: prima diuina naturalis, altera diuina positua, aut supernaturalis a D. Thoma. Alexandro. de Ales, Alberto Magno, Altifiodorensi, Turre cremata & fere omnibus Theologis passim nuncupatur. Quapropter cum Deus mediante lumine naturali hominum animis impresserit notitiam, & cognitionem iuris gentium primæui, vt ex superioribus manifeste constat, appellari id ius diuinum quis poterit negare interrogauo.

2. Secundarium vero ius gentium sic Bartholus describit, vt id esse, dicatur, quod temporis decursu humanis exposcentibus necessitatibus, ipsæ gentes tanquam proprium sibi constituerunt: de eo iure gentium secundo accipi tradit textum in. 5. ius autem gentium cum similibus instit. de iure naturali, cuique tribuit dominare, bella, seruitutes, captiuitates, rerum, commertia. Hanc Bartholi partitionem iuris gentium sequuti sunt Ange. Paul. Iasson. & Orosius in dict. 1. ex hoc iure, idem Iasson. in dict. 1. si id quod. ff. de condictione indebiti, agnoscit receptam sententiam esse Philip. Decius in. 1. cum amplius. 5. is natura debet numero. 3. ff. de

de regu. iuris & ibi Hieronym. Cagnolus, idem Cagliolus in rubrica de origine iuris numero. 3. Menchaca lib. 1. de successionum creatione. §. 1. numero. 2. & 3. Co- uarru. in reg. peccatum secunda par. §. 11. numer. 3. plures con- gerit doctissimus Pinelus in ru- bric. C. de rescindenda venditio- ne. 1. part. cap. 1. numer. 11. sequitur Budæus in l. 1. §. ius naturale. ff. de iustitia & iure.

Tertio, sed a Bartolo. defecit subtilis Aretinus, numero. 16. & post eum Socinus, num. 30. & 35. Alcia. 21. in l. 1. ff. de acquirend. possessione Fortunius Garfias in l. manumissiones. ff. de iustitia, & iure, Ioannes Corrafi lib. 6. Miscellaneorum capit. ultim. Aluar. Valas de iure emphyteutico qua- stione. 3. Eguinarius Baro. & Con- nanus relati a Pinelo loco supe- riori vbi ipse hanc partem magis sequitur Ioannes Garfias. capit. 3. numero. 18. & nouissime traditio- nem Barto. multis argumentis im- pugnat Dominus Ferdinandus de Mendoça libro. 3. disputatio- num iuris civilis capit. 1. numer. 4. & sicum sequentibus, cuius in- genium, laborem assiduum, mul- tiplicem eruditionem & tam bre- ui tempore tantos tam eximios- que progressus non possunt non miris laudibus in cælum usque efferre. Hi omnes contendunt acriter eam distinctionem Barto- li commentitiam esse, & 2. iuris

consultorum traditionibus alie- nam, vnumque ius gentium, & idem cum iure naturali summa contentione defendunt.

4. Mihi tamen semper magis pla- cuit recepta Bartholi sententia, & amicam esse veterum iuris con- sultorum traditionibus ostendā multipliciter.

Principio ex responso Gaij. I. C. in D. ff. de acquirend. rerum do- minio (id enim in pandectis Flo- rentinis Gaio. tribuitur lib. 2. re- rum quotidianarum siue aureo- rum, tametsi male ad Paul. I. C. referat Pinelus vbi supra numer. 14. & Corrafi ad Vlpianū. d. capit. ultimo numero. 2.) in eo text. sit Gaius inquit, & *quia antiquus ius gentium cum ipso genere huma- no proditum est opus est vt de hoc prius referendum sit.* In quo Gaij responso si mentis aciem in- tenderis ad verbum illud *an- tiquus* deprehendes facile iuris cō- sultum sensisse duplex ius gen- tium est. Quæ verba sic animum & mentem Corrafi conturbarūt, vt dixerit dictionē illā antiquus ex vulgatis esse codicibus detra- hendam, in veteribusque, & lima- tis exemplaribus eadictione sublata Gaij responsum legi. Sed codices confingit Corrafi. vt difficultatem euadat. In pandectis sane Florenti- nis, quæ cæteris omnibus emenda- tiores sunt prout obseruat Anton. Aug. lib. 1. emmendatio. c. 10. vox illa *antiquus* retinetur. Fribola

C 3 quoque

Prooemium totius

quoque est responsio Pinelli ubi supra dicentis loco epitheti appositam esse ad declarandam summam eiusdem iuris antiquitatem sicut & Virgilius Maro Aeneā appellat Troium, non quod alius Aeneas esset, sed quia ille Troianus erat, quam expositionem quāuis reluctanter admitterem, si in responso Gaii positum non comparatum fuisset appositum. Quare cum in eo textus comparativum antiquius legatur, evidens fit, eam expositionem a mente I. C. alienam esse, & dictionem illam maximum continere sacramentum. Præterea valide probatur, nam causarum diuersitas arguit, distincta, & separata esse quæ ab ipsis causis proficiuntur sed cernimus quoddam esse ius gentium quod proficiscitur ab ipsa ratione naturali, & ab ea causatum est: quoddam quod est ab ipsis gentibus effectum ex proprijs constitutionibus: ergo relinquitur iam esse duplex ius gentium, discursum hūc esse legitimū unusquisque facile videt: & maiorem non indigere probatione: assumptum vero probatur ex textu in §. ius autem civile inst. de iure naturali in illis verbis, quod vero naturalis ratio inter omnes homines constituit id apud omnes peræque custoditur, vocaturque ius gentium quasi quo iure omnes gentes utantur, quæ verba collecta sunt ex responso Gaii. I. C. in. l. omnes populi

ff. de iust. & iure, & in §. ius autem gentium inst. eodem titu. de iure naturali, *ibi nam vsu exigente, & humanis necessitatibus, gentes, humana iura quædam sibi constituerunt* quorum varium verba examinata, & perpeta diligenter per quā manifeste probant nostrā, communēque sententiā. nā. in §. ius autem civile Iustinia. non dixit ius gentium quod naturalis ipsa ratio peperit effecit, & constituit inter homines, propter eadē ius gentium, quod gentes sibi constituerunt, sed quia gentes eo utebantur. ex vsu ergo, id ius appellauit gentium. Alterum vero, quod est, expuris gentium constitutionibus, propterea, quod illud sibi gentes constituerunt. Relinquitur ergo unū esse ius gentium non factum agentibus sed ab ipsa met ratione naturali partum effectū, constitutum. alterum ab ipsis gentibus factum ex proprijs constitutionibus. Ad quæ iura mihi persuadeo non aduertisse Doctores omnes qui in contrariā sententiā deflexerunt, quorum vim & auctoritatem si expendissent diligenter non dubium est, quin mutato consilio in Bartoli opinione iussent manibus, & pedibus (vt dicitur.)

At id ius gentium, quod causam habet solam rationem naturalem, quale est, quod explicatur a Venuleio in. l. veluti & a Florentino in. l. vt vim. ff. de iustitia & iure tempore præcedit hoc alterū

agen-

agentibus factum, ideoque iure optimo vnum primæuum, alterum secundarium dici potuit. statim enim in ipsa naturæ creatione humanæ menti affulsit lumen illud, quo intellectus illustratus cognouit Deum colendum, honestum amplectendum, turpe fugiendum, & execrandum, parentibus optèperandum, &c. nec immediate post humana ratio prouidit dominia fore distinguenda, instituendos contractus, & commertia, sed temporis progressus, & *duris vrgens in rebus egestas* additum humano intellectui patefecit, eumque erudiuit vtile & necessarium esse ædificia constitui, ciuitates ædificari, domina rerum distinguere, appropriari, & limitari, commertia institui, quibus inuicem humanæ iuuarentur necessitates. Rursus iuris consulti, & Iustinianus quoddam ius gentium aiunt esse naturale, quoddam iuri naturali contrarium: ergo esse duplex ius gentium ex iuris consultorum traditionibus aperte conuincitur. consequutionem hanc recte procedere, constat vtique ex eo, quod repugnet, quod est idem cum altero, illi contrarium esse, si Aristoteli credendum est in Post categorijs seu post prædicamentis. prior autem pars huius entimmematis clare deducitur ex text. in. l. i. §. ius autem gentium, & in. l. ma-

numissiones. ff. de iustitia & iure, & in. §. ius autem gentium institutione de iure naturali & in §. singulorum instit. de rerum diuisione.

Sed difficile visum est domino Ferdinando Mendoça vbi supra & multis grauissimis scriptoribus ante illum, qui fieri possit vt ius aliquod gentium sit contrarium iuri naturali: & iusta dubitandi ratione moueri potuerunt, nam nulla lex aduersus naturalem vim, & authoritatem habet. §. sed naturaliaquidē iura instit. de iure natura. §. minus instit. de hæreditati. quæ ab intest. deferuntur l. eas obligationes. ff. de capitis diminutio. docuit Arist. lib. 5. Ethicorum. ca. 7. bellissime Christianus Cicerone Lactantius Firmianus lib. 6. de vero cultu Dei. c. 6.

Sed huic eximie difficultati facile responderi posset ex cōmuni sentēcia. Doctorum, quā resoluūt Anto. & Panor. in. c. quia plerique de immunitate Ecclesiarum, late Felin. nu. 26. Bero. 131. Mantua. 43. in. c. quæ in Ecclesiarum de constituto. omnes in. l. vlt. C. si contra ius vel vtilitatē publi. & in. l. omnes populi. ff. de iustitia & iure, humanas leges ex causâ posse naturalem, & diuinam distinguere & limitare. Sed nunquam hæc traditio recepta placere potuit & illa merito reijcit doctissimus Couarruias in reg. peccatum. 2. part. §. ii. numero. 3. & Michael

Prooemium totius

Vlcurre in tract. de regimi. mundi 3. quæst. princi. quem refert Petrus Fole. in pragma. de censu verbo Nicolaus nume. 27. non enim humanæ legi tanta tributa potestas est, ut nedum in toto verum neque in parte infringere, tollere, aut eneruare possit legem diuinā & naturalem, nec illam quacumque ex causa distinguere aut limitare. Quare animadverto quod lex diuina & naturalis, quædā dicitur ut debita quædam ut utilia, quædam ut expedientia in hisque dicitur ut debita non potest humana lex neque alia inferior naturali facere de licito illicitum, vel e conuerso nequidquam statuere contrarium iuri naturali: in his vero, quæ dicitur ut utilia vel ut expedientia, aliæ legis inferiores statuere possunt aduersus ipsam legem diuinam, & naturalem, ut eleganter ex fontibus Theologorum hauriens explicuit Turre cremata in cap. omnes. d. 1. Hinc doctissimus ille Hugo de sancto victore relatus a Turre cremata dicebat in. l. naturali esse tria nempe præceptionem, prohibitionem, & concessionem, præceptum autem est prohibitionem dicimus delictum fieri vel non fieri, quæ ergo sic præcepta, vel prohibita dicitur lex naturæ ut debita, in his nihil potest mutare ius positum: in ijs vero, quæ lex naturæ concedit ut utilia & ut expedientia mutare potest lex humana, & statuere cō-

tra legem ipsam naturalem. Quæ resolutio vera, & elegans est atque in eam sumam redigitur, ut præcepto, aut prohibitioni legis naturalis non possit detrahi per legem humanam; possit tamen permissioni eiusdem legis naturalis derogari. Quod etiā de gustasse videtur Dinus Antiquus, & venerandus legum interpretes in reg. semel malus de regulis iuris lib. 6. & eo non relato Iacob Rebardus de iuris ambiguitatibus lib. 1. cap. 1. ex quo infertur interpretatio ad text. in cap. omnes. d. 1. ut & si liceat, falsque sit iure naturæ peragrum alienum transire, tamen humano iure licite potuit statui, ut nō liceat transire per agrum alienū quia transire per agrū alienū solū est permissū lege naturæ nō aut præceptū, & ideo huic permissioni derogare potuit lex humana, & positiua.

Secundo infero interpretationem ad text. in. l. manu missiones ff. de iustitia & iure, & in. l. ex hoc iure eodem tit. & in. §. ius gentium inst. de iure naturali & in cap. ius gentium. d. 1. ut iure gentium secundario (quod est humanum, & positum) ut plicant Franciscus Conna lib. 1. commenta iuris cap. 4. & §. Baldiui. & Otomanus in princ. inst. de iure naturali Couarrub. ex D. Th. & alijs in regula peccatum secunda part. §. 11. nu. 4. Guillel. Budæ. in. l. 1. §. ius natural in fine. ff. de iustitia & iure cumulās. aliquot loca Liuij & Virgilij, doctissimus

simus ille Ioachimushopperus in tractatu de principijs, seu elementis iuris lib. 1. versu. circa principiorum descrip. quod in lucem edidit Martynus Anto. del Rio) recte potuit induci seruitus, quamuis natura omnes liberi nascatur. quia libertas non est de necessitate aut constitutione naturali sed solū de missione illius ut constat ex eius definitione relata a Iustiniano in principio instituti. de iure personarum, videlicet quod est naturalis facultas eius quod cuique facere libet nisi si quod vi aut iure prohibetur idque ita re solvunt Fortunius Garijas in .d.l. manu missiones Couarru. d. §. II. num. 3. & 4. Jacobus Rebar. dicto lib. 1. c. 1.

Tertio loco eadē ratione potest explicari text. in .l. ex hoc iure. ff. de iust. & iure. & in .d. §. ius autē gentium & in .d. cap. ius gentium, ut & si a principio naturæ esset rerū omnium communis possessio c. ius naturale .i. d. c. quo iure. 8. d. tamen iure gentium secundo iuste & licite potuit institui rerū diuisio limitatio, & appropriatio dominiorūque distinctio. quia lex naturæ non præcipit omnia esse debere communia sed solum ut utile & expediens permittebat pro eo statu.

¶ Torsit autem, & discrutauit valde interpretum nostrorum animos difficultas illa, qui fieri possit ut communis rerum possessio ad ius naturale pertineat, cum .l. natu-

rali furtum prohibeatur, ut docuit Pau. Iuris Consultus. in .l. 1. ff. de furtis Iustinus lib. 2. suæ historiæ Thomas Linius, & Aegydius in .§. furtum inst. de obliga. quæ ex delicto Alfonso a Castro. lib. 2. de lege poenali cap. 14. Antonius August. lib. 4. emendatio. cap. 4. reprehendens Alciatum in .l. probrum ff. de verbo. significatione contrarium perperam existimantem Pinel. in rubr. C. de rescin. 1. p. c. 1. numer. 23. nam si furtum est contructio rei alienæ fraudulenta, ut placuit eidem Paul. in .d. l. 1. ff. de furtis, & Iustiniano in .d. §. furtum vel occulta rei alienæ acceptio ut definiuit S. Tho. 2. 2. q. 66. artic. 3. & explicant Soto libr. 5. de iustit. & iure. q. 3. arti. 1. Couarru. in reg. peccatum. 2. par. §. 1. versic. cæterum: plane videtur inferri illa pro nomina meum, & tuum fuisse cognita iure naturæ, nec ad id spectare posse communem rerum omnium possessionem. In qua difficultate declaranda laborant interpretes, & misere affliguntur in .d. l. ex hoc iure, eiusque perfectā cognitionem nullus attigit. Quare ommissis pluribus interpretationibus constituo vtrumque, videlicet iure naturæ omnia esse communia, & eodem iure naturæ esse aliquid proprium spectare, & pertinere ad legem naturalem secundum diuersos status, nam instatu naturæ integræ, in quo non erat rapina neque usurpatio eius, quod

Prooemium totius

communi vsui concessum erat, ratio naturalis dictabat expedire, vt omnia essent communia in statu vero naturæ corruptæ crescente malitia humana eadem ratio naturalis dictabat expedire omnia nõ debere esse communia, vt post Alex. de Alex illustrem insignem que theologum & D. Thom. præceptorem Archidiaconus & post Albertum magnum & D. Thom. Turre Cremata literis consignatum reliquerunt in cap. ius naturale. i. d. Domini. de Soto lib. 4. de iustit. & iure. quæst. 3. arti. 1. Fortunius Garfias. in. l. 1. §. ius naturale col. 36. ff. de iustitia & iure, ideo stare quidem potest, vt omnia sint communia iure naturæ, & furtum sit contra legem naturæ, quia non repugnat vnum idemque secundum diuersos respectus aut status naturæ pertinere, & non pertinere ad ius naturæ. Cõmunis enim possessio ad ius naturæ pertinet secundum statum integræ naturæ, quo ratio naturalis dictabat conuenire rerũ vsum comunẽ esse debere, propter summã & admirabilem pacẽ illam & tranquillitatem, quæ vigeat in eo statu. furtum vero est aduersus legem naturæ, illaque speciatim prohibitum, & vetitum secundum statum naturæ corruptæ, quo ipsamet ratio naturalis dictauit propter hominum libidinem, malitiam, & vitiorum multitudinem ingruentem, non expedire humano conuictui paci, & tran-

quillitati res esse communes, quia cõmunio secum affert mille difficultates iusta elegãs, & pulchrum I. C. responsũ in. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. facit illud Lucani. 1. libr.

Omniſque potestas.

Impatiens consortis est.

Ideoque simul dictauit re alicui iã appropriatã non esse illi inuito, & reluctanti auferendam. Ex quã resolutione cessat, omninoque quiescit ea difficultas, quæ diu maiorũ nostrorum animos discruciauerat 7 & torserat mirum in modum.

Neque obstat huic resolutioni quod in. d. §. ius autem gentium dixerit Tribonianus seruitutem esse contrariam ipsi iuri naturali, nõ permissioni iuris naturalis quia responderi potest, ius naturale esse duplex. vnum positium quod aliquid positue præcipit, vel prohibet: alterum negatiuum, quod nihil de re aliqua disponit, neque præcipiendo, neque prohibendo sed id potius relinquit dispositioni iuris humani: libertas autem non est iuri naturalis positiui, quia neque illam præcipit, nec prohibet seruitutem induci, sed est iuris naturalis negatiui, quia ius naturale non inducit seruitutem neque etiam libertatem prohibet: ergo cum Tribonianus in. d. §. ius autem gentium dixit seruitutem esse contrariam ipsi iuri naturali, intellexit vtique de iure naturali negatiuo, quod idem esse cum illius per-

permissione perquam manifestū est, cuique lege inferiore detrahi, & derogari potest, vt explicant S. Thom. 1.2. q. 94. arti. 5. Cardina- lis Alexandri. in. c. ius gentium. d. 1. Nauarr. in. c. ita quorundam de Iudeis glo. penul. in signis Ccuar. in reg. peccatum. 2. part. 5. 11. num. 3. verli. 2. loco, quæ omnia digna profecto sunt animaduersione, quia nime fallit amor laborum meorum, nullibi reperientur sic explicata, collocata, & digesta. Sed contrahamus vela, & ad id vnde nostra oratio digressa est, reuertatur. postremo loco demonstro non omne ius gentium idem esse cum iure naturali. nam vt scripsit Vlpia. in. l. 1. §. ius autem gentium, omne ius gentium soliushominis proprium est. neque est illi commune cum cæteris animantibus: at ius aliquod naturale est, quod est quoque homini commune cum reliquis, animalibus ratione carentibus, vt constat ex diffinitione iuris naturalis relata ab Vlpiano in. d. l. 1. §. ius naturale ff. de iustitia & iure, & ab Imperatore Iustiniano in principio instit. de iure naturali, quibus in locis ius naturale diffinitur, quod natura omnia animalia docuit. ergo, non recte putant authores superius relati ius gentium, & naturale conuerti inter se.

8 Huius argumenti difficultatem perexiguam esse arbitratu Dominus Ferdinandus, de Mendoça

dicto lib. 3. cap. 1. num. 17. asserens ius naturale in bruta ratione orbatum, & destitutum non cadere, quod ante senserat Iacobus Cuiacius in d. principio instit. de iure naturali, & magis probat Fraciscus Conna. libr. 1. commentariorum iuris ciuilis cap. 6. & ante ipsos Laurentius Valla lib. 4. elegantiarum ca. 48. irridens iuris naturalis definitionem ab Vlpiano & Iustiniano constitutam. negat enim Laurentius Valla ius esse appetitionem coeundi, procreationem quoque, & educationem liberorum, quorum sententia non videtur iuris fundamento destitui: nam ius duxat referri videtur ad ea, quæ constant ex æquo, & bono l. 1. in principio. ff. de iustitia, & iure. c. ius generale. 2. d. sed in animantibus ratione carentibus non est equum, nec bonum nec iustum: ergo ius naturale non cadit in bruta rationis expertia. Sed prætermisso Laurentio Valla, cuius mordacitas tanta fuit vt mortuus diceretur mordere huiusmodi, quique adeo fuit proiectus ad audendum vt de Aristote. Platone Cicerone ipsisque iuris consultis, & aliarum disciplinarum sapientissimis inuentoribus iudicium liberrimum fecerit aduersus Cuiacium Conna. Ferdinandus. quid expressius esse potest text. in. d. l. 1. §. ius naturale & in. d. principio instituit. de iure naturali. Vbi apertissime dicitur ius naturale esse quod natura omnia

Procœmium totius

nia animalia docuit, & confirmât illa verba videmus enim omnia animalia istius iuris peritia cense-
ri. quæ lectio vera est, & summâ continet elegantiam latentem-
que energiam: tametsi Iacobus Cuiacius vbi supra contenderit non iuris peritia, sed perita cense-
ri legi debere. his enim verbis sig-
nificatur omnia animalia etiam expertia rationis propter peritiâ iuris naturalis esse in pretio: & ad-
miratione, vt ibi explicat Baldui-
Mylinge Ottoma. Eguinarius Ba-
ro, Thom. & Vbesem Linius Be-
chius. verbum enim cense-
ri, quod græcis dicitur *δοκεῖν* auctore
Guillelmo Budæo in. di. l. 1. 5. ius
naturale, significat esse in pretio,
& admiratione, vti cōstat ex illo
Ciceronis in oratione pro Archia
poeta.

*Atque hoc ideo mihi concedendum
est magis quod ex his studijs hæc
quoque censeatur oratio. Et facultas
que quantacūque in me est nunquam
amicorum periculis defuit, & ex illo
Marcialis elegati versi. li. i. epigra-
mate. 29. censeatur Appona iusto
suo Tellus, vt ibi explicant Domi-
cius Calderinus, & Nicolaus Pe-
rottus eruditissimi Marcialis in-
terpretes. nec placet Ferdinandi
Mendozæ explicatio exponentis
verbum cense-ri, id est regi, & gu-
bernari. nam & si profiteatur ipse
apud latinos auctores verbum cē-
seri in ea significatione reperi-
tame nullū profert testimonium*

nullum laudat auctorem nec me-
mouet authoritas Theophyli Gra-
ci institutionem interpretis, cu-
ius verba agnosco Iacobum Cur-
cium Brugensem fideliter con-
uertisse in Romanum sermonem
sic enim Theophyl. scribit *οὐ γὰρ
ἐμοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ κατὰ λόγον
τοῖς τιμῶσι τῶν νόμων ἀναγεγραμμένῃ.*

Et Iacobus Curcius sic transe-
videmus enim non homines mo-
do, sed cætera quoque animalia
his qui legem hanc obseruant af-
scribi, quia non semper Theoph.
integre & fideliter ē Latino in
Græcum sermonem institutiones
conuertit vt ab eruditissimo Vi-
glio, & Petro Nanio animaduer-
sum est mirorque Ferdinandum
dixisse verbum cense-ri apud au-
thores probatissimos non reperi-
ri in ea significatione, in qua vsur-
patum ab Vlpiano & Iustiniano
superius scripsi, cū in hanc partē
sint apertissima duo illa testimo-
nia Ciceronis, & Marcialis. ipse-
que libenter assentior Nicolao
Perotto, Domicio, Calderino, Gul-
lielmo Budæo, Balduino, Mylinge-
rio, Varoni Ottomano viris vtiq;
in cognoscenda proprietate latini
sermonis exercitatissimis. Sed
hæc libeter omissa faciam, quo-
niam ad institutum fere nil con-
ferre videntur.

Nec me deterret aproposita sen-
tentia difficultas illa, quod in bru-
ta ratione carentia non cadat bo-
num iustum, & æquum, ac proinde

nec

nec ius, indeque nec ius naturale nam a quo genus remouetur, necessarium est speciem remoueri, vt scribunt Quintilianus li. 5. Oratoriarum instit. ca. p. 10. Arist. libr. 1. & 2. Topicorum, Rodolphus Agricola lib. 1. de inuentione dialectica ca. 6. Boetius, Vissorius, Barba, Foxius, & Gucvara in Topica Ciceronis Gamarus lib. 1. Dialecticæ legalis capite de toto vniuersali Euerardus Canciuncula & Mantua in loco a genere. quia Turre cremata, in cap. humanum genus artic. 5. d. 1. distinguit ius naturale formaliter sumptum id est quo ad rationem hominibus tantum cōuenire, materialiter vero, id est quo ad actus etiam in brutibus reperi. Secundum quam distinctionem doctissimus Turre cremata explicat Vlpiani, & Iustiniani definitionem iuris naturalis, videlicet, quod Deus materialiter ius naturale docuit omnia animalia, quia illis indidit instinctum quemdā impellentem illa ad actiones, quæ a iure naturali dicuntur fluere & procedere, formaliter tamen ipsos homines duntaxat, quibus rationis cognitio tributa est. Turre crematam sequitur Couasrub. in reg. peccatum. 2. part. 5. 11. num. 4. vers. quibus prænotatis, eaque distinctionem & legendo, & disputando ipse saepe numero sequutus sum, re tamen altius perpenſa nunc displicet: quia ex doctrina, Cardinalis Turre crematæ conse-

quitur, actiones illas omnes, quæ sunt communes homini cum reliquis animantibus, ratione iuris naturalis nō contineri proprie, quia si philosophorum placitis attendendum est, quod non est formaliter tale, non est proprie tale. Hoc autem videtur esse contra textum. in. d. l. 1. §. ius naturale. ff. de iustitia, & iure, & in principio instit. de iure naturali, quibus in locis tota vis, & substantia iuris naturalis definitione explicatur, & tamen dicitur esse, quod natura omnia animalia docuit. Quamobrem magis sentio dictionem ius in proposito, & quod attinet ad bestias ratione destitutas accipi pro instinctu, & inclinatione, quam Deus sumus naturæ parens indidit, & inleuit cunctis animantibus, qui impulsus naturæ, & concitatio iuris nomine propterea decoratur, quod æquitatis & iustitiæ effigiem quandam, & imaginem præferret, quod ante me docuit quoque Iacobus Reuarius lib. 1. de iuris ambiguitate cap. 1.

Hinc animaduerto, non recte sensisse Ioannem Garliam in. diēt. tractatu de expensis, & melioratio. c. 3. nu. 18. vers. vnde diuissio, dum existimat omne ius gētrum deriuari a iure naturali per necessariam consequentiam, nam dominiorum distinctionem limitationem, & appropriationem, rationem colendi agros, comertia, & contractus, bella, captiuitates. esse

Prooemium totius

esse iuris gentium docuit Hermogenianus. I. C. m. l. ex hoc iure. ff. de iustitia, & iure, & Iustinianus ni mallis Tribonianus in. §. ius autem gentium instit. de iure naturali. Illa autem omnia non derivari à iure naturali per necessariam consequentiam nemo negavit. Ea enim ipsa ex nullo principio iuris naturalis consequentia necessaria mediata, vel immediata deducuntur, ut colligitur manifeste ex his, quæ docent Dominicus de Soto lib. 3. de iustitia, & iure, quæstione. 1. artic. 3. Covarru. in regula peccatum. 2. part. §. 11. num. 4. Hinc quoque existimaui semper parum esse cum veritate coniunctam doctrinam Accursij in. l. in causâ. 2. §. 1. idem Pomponius. ff. de minoribus quam Pinellus sequitur in. l. 2. C. de rescinden. venditione. 1. p. cap. 1. numer. 39. quatenus illa verba Vlpiani. I. C. in. dict. §. idem Pomponius licere contrahentibus naturaliter ad invicem se decipere sic interpretatur, ut naturaliter licere dicatur, id est ex iuris gentium permissione, secundum quam ad quietem reip. magis consentaneum visum fuit gentibus læsionem quamcumque in pretio remittere. Nam ut late & copiose superius demonstratum est, appellatio naturalis nulla potest ratione convenire iuri gentium secundario, cui rerum commertia tribuuntur a I. C. Hermogeniano in. d. l. ex hoc iure. ff.

de iustitia & iure. Quamobrem si ius gentium secundarium naturale dici non potest, euidens fit verba illa, dict. §. idem Pomponius, quibus exprimitur licere contrahentibus naturaliter ad invicem se decipere, utique referri non posse ad iuris gentium permissionem ex quo fluxere contractus. Eius tamen loci explicatio ab interpretibus habita est summe difficilis, ommittam libenter quoniam ab instituta, propositaque sententia est longe remota.

10 His ita præcognitis ut ad reliqua gradum faciam, de. q. an contractus sint iuris gentium, dispares extant authorum sententiæ. Accursi enim in. l. ex hoc iure verbo quibusdam. ff. de iustitia, & iure, & in. l. legitima. ff. de pactis & in. §. ius autem gentium, institut. de iure naturali, non omnes contractus esse iuris gentium docet, ex responso Hermogeniani in. dict. l. ex hoc iure sic aientis emptiones, venditiones, locationes, conductiones, obligationes institutæ, exceptis quibusdā quæ a iure civili introductæ sunt. Cui ad stipulatur Iustinianus in. d. §. ius autem gentium ita scribens, & ex hoc iure gentium omnes pene contractus introducti sunt ut emptio, & venditio locatio & conductio, ex cipiturque, Accursi. emphyteusim, stipulationem spōsalitiam largitatem, & literarum obligationem, quas conventiones,

nes, & origine, & forma esse iuris civilis existimat. Accursij opinio inualuit apud authores, & communi consensu & fere omnium acclamatione excepta est, illamq; amplectuntur, Cynus, Iacobus. Butriga. Bart. Bal. Alberi. Paulus Alexand. Iass. Zasius, & Orosius, in d.l. ex hoc iure, fere omnes in l. legitima. ff. de pactis, ubi agnoscunt esse communem sententiam Aemilius Ferretus, & Orosius num. 14. profitentur, quoque esse commune placitum Fortunius in l. 1. §. conuentionis numer. 9. ff. de pactis Aluarus Valas de iure emphyteutico. q. 4. Corrasius libr. 1. **II** Miscellaneorum cap. 25.

Qua in re ipse animaduerto Hermogeniani verba illa *exceptis quibusdam, quae a iure civili introducta sunt*, si vera est sententia Accursij, non posse referri ad emphyteusim sponsalitiā largitatem, & literarum obligationem. Nam Hermogenianus clarescit ante sua tempora non unum sed plures contractus iure civili, & inuentos, & formatos fuisse. & licet stipulatio ab antiquis reip. Romanae temporibus instituta fuerit, & longe ante Hermogeniani tempora, tamen emphyteusis sponsalitia largitas, & literarum obligatio longe post inuenta, & illatae fuerunt in reip. Romanā. Nam emphyteusim primus inuenit Zeno Isauricus in l. 1. C. de iure emphyteutico text. in. §. adeo

instit. de locatio. & conduct. spon salitiā largitatē Iustinianus importauit in auth. vt sponsalitia largitas. §. 1. & 2. collatione. 9. literarum autem obligationem. I. C. fuisse incognitā docuerunt Petrus & Bart. in l. non figura. ff. de actio. & oblig. Cynus in l. generaliter C. de non numer. pecunia, & ibi Fulgo nume. 9. Paul. col. 3. Fortunius in l. si unus. §. pactus ne peteret. ff. de pactis Aret. in l. lecta in principio. ff. si certe petatur Faber & Vbesembeci in principio instit. de litera obliga. Marcus Mantua in dialo. 2. par. Classe. 10. c. 15. nume. 4. & agnoscit communem sententiam in signis Emanuel Costa in l. si ex cautione. C. de non numer. pecunia in princ. num. 1. & 2. tametsi ipse incontrariam declinet. quae sententia vera apparet ex eo, quod I. C. tantum ex triplici causa, nempe aut re, aut verbis, aut consensu obligationem oriri contrahendo scripserunt. l. 1. ff. de actio. & obliga. l. 1. ff. de noua. l. Graece. 8. ff. de fide iussio. nam nomen, & Tabularum ratio, quae cognita fuit. I. C. non tam obligationem induxisse, quam probationem eius fecisse olim videtur, sicut aliud quodlibet instrumentum: & quod Paul. ait in l. non figura ff. de actio. & obligatio. oratione scripturae nos obligari, eam vim habet non vt scriptura perse obliget, sed stipulatio instrumento compre-

Procemium totius

prehenſa & probata. Si ergo longe poſt Hermogeniani tempora emphyteuſis, ſponſalitia largitas, & literarum obligatio inuenta ſunt, qui fieri poteſt, vt verba illa Hermogeniani, *exceptis quibusdam, quæ a iure civili introducta ſunt*, referri valeant ad emphyteuſim, ſponſalitiã largitatẽ, & literarum obligationem. Ideo ex nouioribus ſunt, qui putent verba illa, *exceptis quibusdam* non ad contractus, ſed obligationes eſſe referenda, quaſi voluerit Hermogenia. dicere eſſe aliquas obligationes mere ciuiles, quæ nullum habeant adiumentum iuris naturalis, & ita ſentit Dominus Ferdinand. de Mendoça diſt. lib. 3. capit. 1. num. 21. conſtituens exemplum in obligationi. quæ ex contractibus vi, dolo, aut metu celebratis naſcuntur. Hanc vero interpretationem non eſſe veram conuincitur ex text. in. §. ius autem gentium inſtit. de iure naturali, vbi cum Tribonia. tranſcriberet ſententiam Hermogeniani in d. l. ex hoc iure, dixit in hæc verba *ex iure gentium omnes pene contractus introducti ſunt*, qq. verbis non obſcure traditur aliquos eſſe contractus, qui non ſint iure gentium inſtituti, ac proinde Hermogenia. verba ad contractus, non ad obligationes eſſe referenda. Rurſus obligationem ciuilem non poſſe conſiſtere abſque obligatione naturali (quem-

admodum nec vſus fructus abſq; proprietate, nec qualitas abſque ſubiecto poteſt. l. 2. ff. de vſu fructu) ſemper mihi perſuaſi, prout etiam copioſe defendit Hector Richerius in rubric. ff. de verbo obliga. a numero. 64. cum multis ſeqq. & videtur expreſſe probari ex text. in. l. naturales. ff. de actio. & obliga. ad quem text. cum pro hac parte adoleſcens illum produxiſſem Salmanticæ in publica diſputatione, aptã reſponſionem nõ audiui, tamen vnus ex præſtantiſſimis eius Academicæ profeſſoribus argumentum excepſſet, illique ſatisfacere curafſet.

¹² Deinde quamuis non ignorem Bal. in. l. cum quis. C. de iuris, & facti ignorantia, & poſt illum prolixè nimis Fortunium Garſiam de vltimo fine vtriuſque iuris illatione. 21. fere per totam, & præſertim in verſiculo Reſpondeo col. 130. in ea fuiſſe opinione, vt exiſtimauerint ex contractu metu facto obligationem naturalem non naſci tamen in contrariam ſententiam ipſe procliuor ſum. Nam in contractu meticuloſo nihil eſt, quod impediãt ortum, & natiuitatem obligationis naturalis: adest enim conſenſus ex quo velut ex fonte fluit naturalis obligatio. l. 1. §. conuentionis. ff. de pactis. l. ſtichum aut Pamphylum. §. naturalis. ff. de ſolutio. quia qui metu vult, ſimpliciter vult, ſi credendum eſt Ariſtoteli lib. 3. Ethic.

3. Ethicorum capit. 1. & I. C. in l. si mulier. §. penultimo, ff. quod metus causa, & in l. si metus. ff. de acqui. hæreditate, text. in capite merito. 15. quæstione. 1. D. Thom. 1. 2. quæst. 6. articulo. 6. & ibi frater Bartholomæus de Medina. Nec repugnat turpitudine materiæ quia in contractu meticuloso materia illicita, turpis, & inhonesta non est, quod si esset ex defectu materiæ contractus naturalem obligationem non produceret, l. generaliter. l. veluti. l. si plagij ff. de verbo obliga. & communi voto traditum est à Doctoribus in l. iuris gentium §. si ob maleficium, ff. de pactis.

Sed dicet aliquis sufficere, vt contractus metu celebratus obligationem naturalem non pariat, causam ipsam extrinsecam, ob quam gestus est, iniuriam & turpitudinem in se continere. Id autem ipse non admittam sufficere: nam didici stipulationem factam ob turpem causam, siue ex parte dantis, siue ex parte recipientis, siue ex parte vtriusque producere obligationem ciuilem & naturalem, quæ tamen repelli possit exceptione doli, quemadmodum docuere Iacobus de Arenis, & omnes ultra montani: quorum sententiam sequitur Oroscius in dict. l. iuris gentium, §. si ob maleficium numero. 23. ff. de pactis, Iacobus Cuiacius in dict. l. generaliter ff. de verbo obligatio.

& probatur ex textu in l. 1. C. de conditione ob turpem causam, & in l. penultim. ff. eodem titulo defendit Hæctor Richeri. in Rubrica de verb. numero. 101. Rursus matrimonium metu leui contractum inspecto iure naturæ valere, & coniugem diuina & humana. l. constringi, cohabitare cū altero coniuge verissimum quidem est, vt acute resoluit Dominus Franciscus Sarmiento libro. 2. Selectarum Interpretationum capite. 11. numero. 9. & commune placitum Theologorum agnoscit Martinus Ledesma, in secundam 4. quæst. 49. art. 3. quamuis rem ipsam inuoluat, & conturbet. Nō ergo impedit metus oriri ex contractu obligationem naturalem. Nec oberit, si dixeris metum cadentem in virum constantem impedire ortum, & natiuitatem obligationis naturalis: non vero metum leuem: quia iure naturæ non est cognita hæc differentia metus, si receptiori Doctorum sententiæ stādum est.

Deinde iuramentum metu interpositum obligare in foro conscientie, & transgressorem ante absolutionem, aut relaxationem obtentam peccare mortaliter docent D. Thom. secunda secundæ. quæst. 89. articulo. 7. & ibi Caieta. Antoni, Cardina, Immolæ, & Panormitanus in cap. verum de iure iurando, Syluester. verbo iuramentum 4. quæstion. 7. Fortunius

D Gar-

Liber primus

Garfias de ultimo fine, vtriusque iuris illatione. 22. Dominicus de Soto libro octauo, de iustitia, & iure, quæst. 1. articulo. 7. Co uarrub. in capite quauis pactum de pactis libro. 6. 1. part. 5. 5. numero. 6. & in 4. secunda par. c. 3. §. 4. numero. 6. & 7. fatetur communem Salcedo primarius iuris Pontificij professor Complutensis in additio. ad Bernardum Diaz, regula. 384. ergo iuramentum metu factum producit naturalem obligationem. Nam obligationem naturalem, & conscientiam eandem esse docuit eleganter Baldus, in l. 2. C. de vectiga. & commissis. Quos enim conscientia ligat, natura obligat, & quos conscientia non obligat, natura non ligat, ac proinde metus non obstat natiuitati obligationis naturalis, & præsertim quod hoc in iuramento non sit peculiare, sed communem naturam actionum metu cōfectarum sequatur. Præterea nostram sententiam aperte probat responsum Pauli I. C. in l. si mulier. 21. §. si metu el primo. ff. quod metus causa, ¹⁴ quo in loco Paulus respondit pacto de non petendo, vel acceptilatione metu celebrata omnino tolli præcedentem obligationem, inest ergo pacto de non petendo, & acceptilationi metu celebratis obligatio naturalis. Nam obligatio naturalis non tollitur, nisi contraria obligatione naturali, ut docuit Papinianus in leg. stichum,

aut Pamphilum. 9. §. naturalis ff. de solutio, scribens in hæc verba. Naturalis obligatio vt pecuniæ numeratione, ita iusto pacto, vel iururando ipso iure tollitur, quod vinculum æquitatis, quo solo sustinebatur, conuentionis, æquitate dissoluitur text. in leg. si vnus §. pactus ne peteret ff. de pactis. vbi Fortunius AEmylius Ferretus, & Oroscius.

Postremo eximium momentum, & pondus habet ratio illa, quod solutum ex contractu meticulouso non repetatur leg. 2. C. de his, quæ vi, metus ve causa fiunt, quod vti que signum est manifestissimum in contractu metu celebrato esse naturalem obligationem argumento textus in leg. naturales. 10. ff. de actio. & obligat. vbi Paulus alias Vlpianus I. C. sic scribit. naturales obligationes non eo solo æstimantur si actio aliqua earum nomine competit: verum etiam eo si soluta pecunia repeti non possit, textus in leg. fide iussor. §. fide iussor. ff. de fide iussor.

Quibus argumentis adducor ad existimandum, hanc sententiam verissimam esse: nollemque lector amice, tibi persuadeas me hac in re discedere a communi Doctorum sententia. Nam, & si neminem legerim, qui tot argumentis, & rationibus hanc partem exornauerit, sic tamen docuit Accursius Scholio efficax, in principio instituti. de excep-

de exceptio, & ibi Ioannes Faber, Ange, & Vuesem, Bechius, atq; receptam sententiā esse profitetur Hector Richerius in repetitione rubricæ ff. de verborum obligatio. numero. 88. versiculo quod autem non solum, agnoscit quoque communem cum Fortu. Padilla, in leg. 2. C. de rescin. num. 8.

15 Sed dicit aliquis non posse fieri, vt ex contractu meticulofo nascatur obligatio naturalis, cum inferens metu iure nature non habeat iustam retentionem, & in animæ iudicio sit obnoxius restitutioni, quemadmodum scripsere Syluest. verbo metus in fine, Adrianus in. 4. in tractatu de restitutione cap. incipienti aggredior versiculo ex quibus omnibus, Cuarrubias in regula peccatum. 2. parte §. 3. numero. 7. Domini. Franciscus Sarmiento, libro. 2. selectarum cap. 11. numero. 6. & ipse re-
16 solui in cap. quia plerique de immunitate Ecclesiarum. Obiectioni tamen facili negotio satis fit, quod non repugnat promittentem naturaliter obligari, & recipientem ex ea promissione non habere iustam retentionem. Nam iurans soluere vsuras omni iure, naturali inquam, & pontificio ante relaxationem obtentam iuramentum implere tenetur, & vsuras soluere, & creditor recipiens illas tenetur restituere. c. debitores de iure iurando, & quod magis est ante legem pontificiā in dict. c. debi-

tores vsuras promittens absque iuramento naturaliter illas soluere tenebatur. Rursus vbi ex parte solius recipientis turpitudine versatur, promittentem naturaliter, & civiliter obligari, & accipientē non posse retinere extra controuersia est, & docuit gloss. in l. penultim. verbo si ob turpem ff. de conditione ob turpem causam, sequuntur Bart. Cuma. & Alexan. plures referens in l. generaliter ff. de verbo. obligat. & ibi Zaf. numero. 18 & 19. Orosius in l. iuris gentium, §. si ob maleficium numero. 18. ff. de pactis Christopho. Porcius & Misingerius in §. quod ex turpi. institut. de inutili stipula. Igitur non repugnat ex contractu metu celebrato naturalem obligationem proficisci, & accipientem ad restituendum naturaliter obligari.

Quam obrem magis est Her-
mogenianum I. C. interpretandum esse de multis conuentionibus legitimis, quæ iam eo tempore in Republica Romana, & institutæ & confirmatæ erant, & licet, glossa Bartol. Albericus. Paulus. Alexand. Iasson. Curci, AEmylius, Orosius, Cuius. Eguinarius Baro. & Duarenus in leg. legitima, ff. de pactis variauerint in constituenda specie legitimæ conuentionis, quam varietatem ibi notat Dominus Ferdinandus, de Mendoza: tamen in proposito recte constitui speciem sen-

D 2 tio in

Liber primus

tio in stipulatione, & acceptilatione, quarum origo, & forma iuris civilis est, ut aduersus Iacobum Rauennantē, Alberi, AEmylium Ferret. Ioannem Corrasium, & quosdam alios nouiores accerime tueretur Hector Richerius in Rubrica, ff. de verbo obligatio, a num. 24. cum multis sequentibus contrarijs rationibus abunde satisfaciens, Ottomanus in disputatione de pactis pagina. 123. Et hanc partem esse verissimā, ex eo mihi persuadeo, quod veterum scriptorum monumenta reuoluens nūquam deprehendi in alia Republica, quam Romana receptam fuisse eam obligationem aut liberationem, quæ stipulatione, aut acceptilatione fit. Præterea in dictione dotis exemplum constitui potest, quæ dotis erat promissio certa forma, & solennitate comprehensa, ut litteris consignatum reliquit Vlpian. in fragmen. titulo 6. in principio, Cuius libro. 2. instituit. titulo. 10. & ex nouioribus scriptoribus Franciscus Conna. libro 8. Commentar. cap. 8. numero. 9. Franciscus Duarenus in Rubrica, ff. soluto matrimonio, titulo de dotibus capite secundo. Ottomanus de verbis iuris verbo dicere dotem, Alciatus libro primo parergo capit. 1. pertinet quoque ad legitimam conuentionem illa, quæ iniuriarum actio ex leg. 12. tabularum tollitur ipso iure l. si tibi. 18. §. quædam. ff. de pactis, do-

cet Gellius libro. 20. noctium atticarum capitulo. 1. Baldui. ad leges. 12. tabularum cap. 58. Rebardus ad easdem, leges, capitulo. 25. Et quanuis Corrasius libro, primo Miscellanorum cap. 21. & in Rubrica C. de iure Emphyteutico Francisc. Conna. libro. 1. commet. capitulo. 6. numero. 11. & Ottomanus, in §. ius autem gentium institut. de iure naturali existimauerint emphyteusim esse contractū iuris gentium: Tamen id nunquam potui mihi persuadere ex his, quæ prudenter scribit Aluarus Valaf. de iure emphyteutico, quæstione 4. curiose satis Bartholomeus de Albornoz de arte contractuum, lib. 3. titulo. 1.

17 Vt igitur quæ supersunt in gyrum contrahamus, AEmylius Ferretus, & Orosius in dict. l. legitima, censent omnes conuentiones, omnesque contractus origine, & inuentione esse iuris gentium, forma vero aliquos iuris civilis, Cuius autem in l. iuris gentium. ff. de pactis quantum ad consensum quem in se claudunt, omnes esse iuris gentium docet, tametsi non omnes origine iuris gentium esse admittat. Ræuardus libro quarto de iuris ambiguitatibus capite, primo, scribit omnes conuentiones esse iuris gentium, sed ex his quasdam obligationes producere ad agendum efficaces, quasdam ex sui quidem natura actiones non producere, hoc est quatenus sūt iuris gentium

gentium: sed ciuili iure confirmatas ad actiones prodesse: & responsum Hermogeniani, non de conuentionibus, sed de obligationibus accipiendum esse contendit inculans Tribonianum, quod male per obligationes apud Hermogenianum contractus intellexit in dict. §. ius autem gentium instit. de iure naturali.

Sed Ræuardus libere & audacter loquitur, & si eius opinioni assentiendum esset, nullam auctoritatem haberent institutiones Iustiniani, quod quam absurdum, ridiculum, & ineptum sit, nullus est, qui non videat. Alij non omnes contractus esse iuris gentium inuentione, & origine affirmant, esse tamen omnes approbatione iuris gentium accerrime defendunt. Ex quorum numero videntur esse Pinellus, in Rubrica C. de rescinden. venditione. l. parte capit. primo, & Dominus Ferdinandus de Mendoza dict. libro. 3. cap. primo. Ego quidem vt in tanta varietate & opinionum dissensione libere proferam, quod sentio, in receptam sententiam declino. Adnotaui enim contractus plurimos extare, qui nec origine, nec approbatione sunt iuris gentium. Nam vt aliquid saltem dicatur esse iuris gentium approbatione, plane requiritur vsum eius ab omnibus gentibus recipi, & vnanimiter approbari, vt docuit Marcus Ci-

cero. l. quaestione Tusculana sic scribens *omni in re consensio hominum lex natura putanda est*; & ex Connano Forcatulo, & Charonda luculenter obseruat Pinellus dicto capit. primo, numero. 7. at feudum præcariam, affictum, libellum non esse contractus ab omnibus gentibus receptos, nec vnanimiter approbatos, nemo, qui sit cordatus, negabit.

Ex horum numero censeo contractum censualem esse, quemadmodum resoluit etiam doctissimus Ioannes Oroscius in leg. iuris gentium. §. quini mo, numero 50. & 51. ff. de pactis. Albornoz libro tertio, titulo secundo, pagina mihi. 109. Piçarro in extrauagantem Calixri. 3. de emptio, & venditione glossa Alemanix partibus, Benedictus Bonius Cortoniensis tractatu de censibus articulo. 5. quo circa probare non possum eiusdem Benedicti Boni. de censibus articulo. 24. sententiam, qui contrarius sibi existimauit hunc contractum esse de iure gentium ex eo, quod consensu peragatur & inter absentes nuntio atque epistola contrahi possit, de cuius origine & inuentione tractandum est.

In his regnis hos annuos redditus, & contractum censualem non trahere antiquam originem argumento est, quod ex antiquis legibus Hispanis. Sep-

D 3 tem

Procœmium totius

septem partitarum fori, styli, & aliarum veterum compilationum nulla mentionem fecerit de hoc contractu censitico. Prima vero quæ de hoc contractulata lex est, habetur inter constitutiones Tau-
rinas æditas a Regina Ioanna uxore Philippi primi, & matre Caroli quinti Caesaris inuictissimi anno millesimo quingentesimo nono, vt adnotauit Bartolom. de Albornoz dicto libro. 3. titulo secundo, folio. 109. columna prima estque in illa compilatione, 68. & prima titulo. 15. *de los censos*, libro. 5. noua compilatio. extra Hispaniam vero hic contractus antiquior est, vt colligi facile potest ex duabus illis extrauagantibus Martini quinti, & Calixti tertij de emptione, & venditione. Quarum, quæ Martini quinti est facta fui tempore Concilij Constantiensis anno domini. 1423. & quæ Calixti tertij est, facta fuit anno, 1455. pridie nonas Maij sui pontificatus anno primo, vt ex data eorundem extrauagantium constat apertissime, & refertur in summa conciliorum confecta a fratre Bartholomæo de Carrança, quondam Archi(præfule Toletano, refert quoque Maurus Antonius Berarducius in summa corona confessorum titulo de vfura circa contractus censuales, præter quas extrauagantes extant aliæ Romanorum Pontificum, quarum vna est

Nicolai quinti facta anno. 1452. pridie Calendas Octobris sui pontificatus anno sexto, quæ ipse-
lem constitutionem continet pro regno Siciliae citra, & ultra Farum & inserta est inter pragmaticas Regis Alphonsi primi Aragoniae Siciliae citra, & ultra farum, & Valentiae titulo de censibus, commentarijsque illustrata a Petro Follerio viro sane doctissimo. alteram extrauagantem addidit eximius ille Pontifex, & immortalis comendatione dignissimus Pius quintus anno millesimo, quingentesimo sexagesimo nono, de qua ob varias lites iurgia, & contentiones, quæ ex eius praxi oboriebantur quotidie, relatum est ad comitia habita Madriti, anno millesimo quingentesimo octoagesimo quinto, & publicata octaua die Ianuarij anni. 1587, & responsum moribus Hispanis receptam non esse. Ex quo usque in hunc diem, quo hæc scribo, est autem ascensionis admirabilis incœlos Domini nostri Iesu Christi, de sijt extrauagans illa, & proprius motus Pij quinti executioni mandari. Aliam extrauagantem constitutionem de censibus tulit Gregorius decimus tertius ad instantiam Regis domini nostri Philippi secundi, anno, 1574. pro regno Siciliae ultra farum, cuius meminit Maurus Antonius Berarducius in summa corona confessorum.

confessorum dict. titulo de vsura circa contractus censuales pagina. 287. iure vero ciuili Romanorum hic contractus incognitus fuisse videtur, vt tradit Sarmiento, libr. 7. selectarum interpretationum c. 1. num. 18. scribens ius census ante dictas extrauagantes inter priuatos fuisse incognitum sed reip. vel principibus saepe concessum ex titulo. C. de censibus & sine censu vel reliquis: extare tamen huius conuentionis memorabile exemplum in Nouella ibo scribit Franciscus Ottomanus, libro 2. de vsuris. cap. 4. pag. 239. in volumine suarum disputationum. post autem legem illam 68. Tauri conditam a Regina Ioanna leges aliquot de censibus tulerunt Carolus quintus, & Philippus secundus insertas in noua legum compilatione lib. 5. titulo. *de los censos*. & apud Aragonios de his annuis redditibus constitutio est incipiens desleantes proueir, lib. 4. titulo de vsuris.

¹⁹ Sed antequam huic capiti finem imponam, lubet mihi colluctari paululum cum acutissimo Bartholomeo de Albornoz. Hic enim dicto titulo. 2. *de los censos al quitar* fol. 114. explicans Martini quinti & Calixti tertij extrauagantes contendit illas non habere vim legis generalis, nec si habeant loqui in contractu census, de quo est disputatio praesens. De primo idem quod Albornoz sentit An-

dreas Alciatus responso. 3. numero 20. libro primo, dicens extrauagantes illas continere ius locale, & particulare. moueturque Albornoz ex eo quia nulla ex his extrauagantibus inserta reperitur corpori iuris canonici, Decretalium in quam sexti, Clementinum, aut Decreti Graciani, nec habet aliunde publicam auctoritatem. Secundo quia in eo contractu, de quo agitur in praedictis extrauagantibus emptor non acquirit dominium directum rei ipsius, sed duntaxat ius nudae hypothecae nansciscitur: in censu vero redimibili emptor directum dominium consequitur rei super qua census constituitur, vtrumque vero Bartholomaei de Albornoz fundamentum fragile, & infirmum est. Primum, quia communis & Theologorum, & Canonistarum schola recepit extrauagantes illas continere ius commune, velut etiam agnoscit Andreas Alciatus dict. responso tertio numero primo, & secundo. Ioannes maior in quarto sententiarum, dict. 15. quaestio. 42. Cassaneus in cathalogo gloriae mundi part. 12. consideratione. 49. Fallentia. 25. Paulus Parisi. consilio. 75. numero 26. & 30. volumine. 4. Tiraquell. libro primo de retractu. §. primo, glossa. 6. numero, 15. Medina in C. de restitutione capit. de censibus Dominicus. de Soto. libro quinto de iustitia, & iure. quaest.

D 4 5. arti.

Proœmium totius.

5. art. 1. col. 4. Bartholomæus de Miranda, & Carrança olim archiepiscopus Tole. in summa Cõciliorum, Couarrub. lib. 3. variarum capite. 7. num. 2. versiculo 6. post variam, Nauarrus in c. 1. 14. q. 3. notab. 22. frater Fran. Garcia de contract. 2. part. cap. 3. Franciscus Sarmiento, lib. 7. selectarum interpretationum cap. 1. num. 17. Maurus Antonius Berarducius vbi supra, Aluarus Valas. de iure emphyteutico. q. 32. num. 8. Matienço in l. 1. tit. 15. de los censos lib. 5. nouæ cõpilationis gloss. 1. num. 3. Franc. de Ripa responso, 4. ingentemque possem Doctorum cateruam referre, a quibus omnibus secure traditur extrauagantibus illis generatum definitum fuisse licitas esse annuorum reddituum emptiones, & venditiones.

20 Rursus extrauagantes omnes cõstitutiones insertas volumini extrauagantium obtinere publicam authoritatẽ argumento est, quod scientibus pontificibus maximis typis fuerint excussæ simul cum reliquo corpore iuris pontificij, quod passim ad decisiones causarum, & in iudicijs & in scholis allegendur, quod glossis eruditissimis explicatæ fuerint, vt literis mandarunt Ioannes Mona. Ioannes Ande. Ioannes deligniano, & Gemina. in cap. 1. de constit. lib. 6. Hugucio, & Archidia. in cap. si Romanorum. 16. d. Zencelinus, Franciscus de Pauinis, & Hiero-

ny. Clarus Brixianus in principio extrauagantium. Quintilia. Mangotius reg. candellariæ. 28. quæst. 3. num. 4. & reg. 17. q. 10. numer. 3. faciunt, quæ pro decreto Gratiani, eleganter scribit Franciscus de Ripa in cap. ex part. 1. numero. 77. de re scriptis. nec, si extrauagantium corpus publica authoritate careret, curasset Gregorius 13. felicis recordationis emendari, & typis excudendum cum reliquo iuris Pontificij corpore. Dicam ergo, quod de Gratiani decreto inquit Franciscus de Ripa vbi supra post Balde feudis, delinant a modo latrare pertinaces, quia istud opus communiter obseruatur.

Alterum quoque merum figmentum est Bartholomei de Albornoz existimantis rei suppositæ censui directum dominium fictione quadam in emptore transferre. Cuius pertinaciam, & errorem inferius suo loco contincam, & postquam hæc scripseram legi Michaellem de Palacio Theologum præstantem, & eximium reprehendentem vtrumque dictum Bartholomei de Albornoz in praxi Theologi. lib. 4. c. 6. pag. 305.

EX CAPIT. II. epitome.

1 Qui contractus nominati, quine inominati dicantur breuiter proponitur.

2. Late

- 2 Late discutitur vnde processerit, quod nominatis conuentionibus nomen elegans, & specificum fuerit concessum, & denegatum in nominatis conuentionibus & num. 3. 4. 5. & 6.
- 7 Censum esse contractum nominatum ostenditur ex eoque non prescriptis verbis aut in factum sed nominatam, & specificam actionem competere.
- 8 Ex contractibus nominatis ante implementum nascitur obligatio civilis, & naturalis: ex innominatis vero nec naturalis oritur obligatio saltem in conuentionibus respectiuis.
- 9 Disputatur an census sit contractus, qui consensu vel reperficiatur. & resoluitur esse contractum, qui reperficiatur.
- 10 Contractus innominati respectiui etiam iure canonico, & Regio ante implementum nullam producant obligationem.
- 11 In contractibus nominatis ante implementum non admittitur penitentia, admittitur vero in conuentionibus in nominatis etiam iure pontificio & Regio.
- 12 Ostenditur etiam inspecto iure naturæ licitam esse penitentiam ante implementum in contractibus innominatis.
- 13 Aduersus Dominum Eerdinandum de Mendoza probat. iure naturæ solum titulum non sufficere ad domini translationem.
- 14 Contractus nominati celebrati me-

tu sunt validi mero iure: in nominati vero nulli, & inuvalidi.

CAP. SECVNDV. dū. An census sit contractus nominatus, vel innominatus.

ED an census sit. contractus nominatus, vel in nominatus seruata methodo superius propolita nunc videndum est, acuius rei per vestigatione cessandum esset, si audiendus esset Barto. de Albornoz, qui lib. 2. de arte contractus, tit. 18. audacter inuehitur in iuris consultos veteres, & negat esse contractus innominatos. Sed hæc Barto. de Albornoz. sonia immo deliria nulli quantumuis imperitissimo placere poterunt. Quare ut eius rei explicatio reddatur facilis, & perspicua cognoscere oportet, qui contractus nominati, qui vel innominati dicantur. & Vlpia. I. C. in l. iuris gentium in princ. ff. de pactis difficultatem omnem sustulisse videtur, docens nominatas conuentiones esse, quæ in suo nomine non stant, id est in generali nomine conuentionis, sed transierunt in proprium elegans, & specificum nomen contractus, ut emptio, locatio, societas, commodatum depositum, & cæteri similes contractus

D 5 tractus

Prooemium totius

tractus: inominatas vero esse, quæ nomen proprium specificum, & elegans non assumpserunt, sed steterunt in generali nomine conuentionis, sicque ibi explicarunt Barto. Ange. Paul. Alex. Iass. Curcius Iunior, Fortunius AEmilius Ferrus Orosius Cuiacius, Eguinarius Varo, & Duarenus, Ferdinandus Berengarius in l. pacta conuenta ff. de contrahen. emptione. 3. c. in nona parte, gloss. num. 1. Alua. Valass. de iure emphyteutico. q. 6. numero. 1. dominus Anto. de Padilla in l. naturalis in prio. ff. de præscr. verbis, Vaconius a Vacuna lib. 1. declarationum iuris declaratione 27. num. 8. & 9.

Et hoc quidem certum, & indubitatum est: illud autem explicatu difficile, vnde processerit, quod nominatis conuentionibus elegans proprium, & specificum nomen fuerit concessum, in nominatis vero denegatum: & Doctoribus magis vissum est, nominatis agentibus indita fuisse pecularia nomina, quia, & fortiores vsitatores, ac frequentiores sunt, vt in d. l. iuris gentium tradidere Guille. de cugno Raynerius de foro, Lluio, Alberi. Ang. Iass. Curcius Iunior & Fortunius, Bal. in rub. C. de reru, per mu. Alexan. in d. l. iuris gentium, § igitur num. 9. Conna. lib. 1. c. 6. numero. 12. & lib. 2. c. 3. nume. 3. & 8. Mencha. lib. 1. de successio. crea. §. 12. num. 46. Hæc tamen ratio differentie multis displicet, quia per-

mutationem esse contractum in nominatu videtur docuisse Paul. I. C. in l. 1. ff. de rerum permutatio ne & Iustinianus in §. actionum institu. de actionibus, in illis verbis, & ea quæ ex permutatione iuncta lege. 1. & 2. ff. de præscrip. verbis, & voluere Accursius Bartol. Paul. Alexan. Iass. & Curcius Iunior in d. l. iuris gentium idē Accursius in rub. C. de rerum permutatione, Ferdinandus Berengar dominus Anto. de Padilla, vbi supra Vaconius a Vacuna vbi supra, Barnabas Brissonius de verbis iuris, in verbo permutationis, Pardulphus Prateius, in Thesauro iuris ciuilibus verbo permutatio, Cuiacius, in parati tit. tit. de rerum permutationem Francisc. Conna. lib. 7. commenta. c. 15. Corras. lib. 2. Miscella c. 15. nu. 7. & tamen permutationē priscis illis temporibus gentibus omnibus vsitam, & frequentissimam fuisse docet Arist. lib. 1. politico. c. 6. & lib. 5. ethico. c. 5. Plinius lib. 33. naturalis historiae, c. 1. Paulus Iuris Consultus in l. 1. ff. de contrahen. emptione vbi Guillel. Budaus, Ioannes Garfias de expens. & melio. c. 1. num. Vaconius lib. 1. declaratione. 27. Conna. li. 7. cap. 5. Cælius Rhodigi. lib. 23. c. 27. sed hæc obiectio apud Fortunium nihil posset, quippe in d. l. iuris gentium in princip. multis rationibus contendat aduersus doctorum præiudicatam opinionem permutationem esse contractum nominatum, &

tum, & ibi AEmylius Ferretus, numer. 15. & 33. suppressio Fortunio, verum Fortunij, & AEmylii, sententia frequentiori calculo nostrorum interpretum reiecta, & explosa est eorumque argumentis satisfaciunt Padilla & Berengarius ubi supra Dominus Ferdinandus de Mendoza lib. 3. disputatio, ciuiliū cap. 3.

3 Quare nouiores quidam deflecentes a communi sententia in eā partem discessere vt in spectro iure naturæ, & gentium nulla sit differentia inter contractus nominatos, & innominatos, & eas conuentiones nomen habere, illas vero nomine caruisse procedere a iure quiritum. Hinc Franciscus Ottomanus in disputatione de pactis, pag. 123. nominata pacta scribit illa dici, quæ iam inde a primis vrbis temporibus, certam & solemnem actionem habuerunt, indeq; in vsu forense de nominata fuisse. priscis enim temporibus, qui iuri ciuili præerant ex certis tantum negotijs actiones conceperunt, quæ solennes, & vsitata nominiabantur, l. 1. & 2. ff. de præscrip. ver. velut ex mutuo deposito empto locato, & similibus, l. 2. ff. de origine iuris, hæc ergo pacta conuenta quæ olim in fastis, postea in prætoris albo certa suarum actionum nomina habuerunt, generale nomen inquit Ottomanus amisisse specialique, & peculiari nomine ex suarum actionum formula

denominata fuisse : innominata vero pacta dici Ottomanus scribit, quorum causa priscis illis temporibus actiones nullæ compositæ sunt, nimirum, quod minus vsitata essent, remanisseque in generali nomine pacti, quoniam in prætoris edicto nulla eorum mentio fit, neque actio vlla eorum causa prodita, ac præscripta est, quæ Ottomanus explicatio multis professoribus placuisse videtur.

4 Sed ipse cum hæc apud me rimarer attente agnouisse esse verum peruulgatum, & omnium ore tritum dictum illud, omnes nouitates suspectas esse, vt colligitur ex tex. in l. in rebus ff. de constitutio. principium, & ibi obseruarunt Lasco, & Orosius, meminisse me audiuisse aliquando doctissimum illum virum & omnium bonarum disciplinarum cognitione præclarum, & illustrem doctorem Didacum de vera primarium iuris Pontificij professorem Salmanticensem, a quo primam lauream inde iure gloriabor accepisse, cum noua commenta, & phantasmata reprehenderet accerrime, dicere solitum *nouedades dichas, quasi no verdades*. Hinc a primis annis quibus adiuris prudentiam animum adieci Ottomanus nouam sententiam suspectam esse de veritate credidi, nec probare vnquam potui, cumque adolescens voluptatis causa confecissem commentationem quādam ad difficilimum

Pauli

Liber primus

Pauli responsum in .l. naturalis ff. de præscrip. verb. reprehendi, & multis argumentis confutavi imaginationem istam Ottomanī. Vix enim intelligere possum, qui fieri valeat ut contractus ex nomine actionis suæ nomen assumat, cum actio ex ipso contractu denominetur & appellationem specificā propriam, & peculiarem sortitur: actio enim, quæ procedit proficiscitur, & fluit ex nominatis conventionibus nullo alio nomine, quam contractus nūcupatur. Quæ enim ex vendito, & empto competit actio ex vendito, & empto appellatur, & sic de cæteris. Apparetque ex eo contractuum prius nomina formata fuisse, eisdemque actiones creatas posterius a prudentibus conuectitas fuisse, & licet communis traditio admittenda esset actiones omnes, & origine, & forma iuris ciuilis esse, tamen illarum inuentores denominatione nihil statuērunt, solumque effecere, ut ex contractibus iure gentium cognitis & approbatis ius agendi in iudicio competeret contrahenti, idque certa forma, & solennitate proponeretur.

Præterea si vera esset Ottomanī sententia, sequeretur ex illa contractum emptionis, & venditionis locationis, & cōductionis mutui commodati, depositi pignoris & similium ante iacta fundamenta ciuitatis Romanæ nomine caruisse: quod quam sit falsum con-

uincam aperitissime. Vellē enim diceret Ottomanus mihi, an Persæ, Babiloni, Phœnices, Athenienses, Lacedæmoni, Corinthi, Thebani, antequam Romulus urbis fundamenta iecisset contractum illum, quo agitur, ut res detur, vel tradatur ob pecuniam alteri sua futura, vel illum in quo conuenit ut tantundem ingenere reddatur vel idē numero. finito usu restitua- tur, appellauerint, & distinxerint nominibus specificis, & proprijs? At forsā Ottomanus dicet neuti quam specificis nominibus discreteuisset: sed magnam rerum perturbationem atque ingens Chaos inducere contendit Ottomanus. Nam, & in aliquot libris sacris, quorū author diuino spiritu suggerente fuit Moyſes, quique non solum Romæ fundamenta, & initium, sed Troianum bellum multis annis præcessit ut accurate probat Iustinus martyr in apologetico contra gentes, deprehendi factam mentionem de cōtractu emptionis, & venditionis nomine peculiari proprio, & distincto. De emptione enim, & pecunia agitur Geneseos cap. 17. & cap. 23. & Hieremiæ cap. 32. ut post Balduinum obseruat Pinellus in Rub. C. de rescin. venditione. l. p. ca. 1. nu. 27. scribens ex Alberico Tharem patrem Abraham fuisse primum, qui pecuniam fabricauit iussu Nini Regis.

Et qui historiam Daretis Phrygiæ, &

gij, & dictis Cretenſis, qui bello Troiano aſtiterunt vel Mercurij, Trimegiſti, Homeri, Heſiodiope-
ra legerint, facile deprehendent multo ante urbem Romanam cō-
ditam propria, & pecuniaria nomi-
na his fuiſſe tributa conventioni-
bus. Quis enim negare poterit
mutuum depositum, pignus com-
modatum, ſocietatem, emptionē,
venditionem, locationem, condu-
ctionem apud Græcos ab anti-
quiſſimis temporibus habuiſſe no-
mina ſpecifica: nullus profecto.
Acceperunt ne Græci a Romanis
non quidem: cum apud Ariſt. He-
rodotum, Platonem, Iſocratē,
Demothe-nem, Xenophontem,
Euripidem, Sophoclem, Ariſto-
phanem Licophronē, Prædorum
Callimachum, eorum contractuum
nomina diſtincta reperiuntur, qui
rerum Romanarum ſuis tempo-
ribus per exiguam notitiam ha-
buerūt. Quod ſi Ottomanus vult
dicere, emptionis nomen ei con-
tractui ex iure Romano conueni-
re, agnoſcam libenter. Nam cum
id nomen latinum ſit, & a Roma-
nis primum factum, excogitatum
& inuentum, ſane aliunde non
potuit originem trahere. Sin ve-
ro ſentit contractum, qui a Roma-
nis appellatus eſt emptio, & ven-
ditio, ultra generale nomen con-
tractus non habuiſſe apud gentes
alias, ac nationes nomen pecunia-
re, & proprium ante formatas, a
prudētibus actiones, falſum ar-

bitror, nec vnquam mihi perſua-
debit Ottomanus, nec ſi Papinia-
nus Paul. aut. Vlpianus conter-
rent, quod difficile reputo, aſſen-
tirem.

Aio ergo veram eſſe Doctorum
communem ſententiam, gentes
quibuſdam contractibus nomina
inadiſſe, alijs vero non potuiſſe
imponere, aſſente vlpiano in. l. 4.
ff. de præſcrip. verbis, natura rerū
conditum eſſe, vt plura ſint nego-
tia quam vocabula.

7 Sed vt ad propositum dilaba-
mur, de cenſu quid ſtatuendum
eſt: eſt ne nominatus an innomi-
natus contractus? & certe contra-
ctum eſſe manifeſtum eſt, quia in
eo reperitur ſynallagma, & vltro
citroq; obligatio iuxta deſſinitio-
nem Labeonis in l. labeo. §. contra-
ctum ff. de verborum ſignificatio-
ne, quia vnus ad prætium, alter
ad ſoluendum redditum ſingulo
quoque anno obligatur, & quan-
uis vterque non obligaretur, ſuffi-
ceret mutus, vltro-neuſque par-
tium conſenſus, vt contractus pro-
prie dici debeat iuxta veram ex-
plicationem eius diſſinitionis,
quam in lucem protulit Anto-
nius Guibertus Conſtanus libro
vno quæſtionum iuris memora-
bilium capite 8. numero. 15. 16. &
17. in nominatum autem eſſe vi-
detur dicendum, ſi Baldo aſſentien-
dum eſt. Is enim in capitulo vlti-
mo de cauſa poſſeſſionis, & pro-
prietatis, & in Rubrica. C. de re-
rum per-

Liber primus

rum permutatione numero. 2. & in l. vnica numero, 8. C. quando liceat ab emptione discedere generaliter notat, contractus omnes a consuetudine inductos innominatos esse. Sed Baldi sententia communi consensu explosa est, ut testatur dominus Antonius de Padilla in dict. l. naturalis in prin. numero. 27. Valas. quæst. 6. numero. 5. & 6. & Benedictus Bonius articulo. 5. Orosius in le. iuris gentium 5. qui nimo numero. 52. ff. de pactis resoluens numero. 50. hunc contractum censualem nominatum esse, quia & formam, & nomen habet a consuetudine. Inquiret tamen lector studiosus, quæ nam utilitas ex hac possit colligi obseruatione? ego quidem animaduerto multiplicem colligi, & primum, quod ex contractu census dabitur actiono nominata, ut putâ ex censu, non præscriptis verbis, aut in factum. quæ admodum ex contractu emphyteutico actionem ex emphyteusi competere scripsit Bart. in le. vnica. ff. de cōdictione ex leg. Ange. in 5. adeo numero. 5. instit. de locatione, & conductione, & sequitur Dominus Antonius de Padilla in dict. l. naturalis in principio, numero. 28. quanuis reluctantur Iasson in leg. 1. numero 68. C. de iure emphyteutico Dominus Franciscus Sarmiento libro. 3. selectarum interpretationum cap. secundo numero. 6. Aluarus. Valas. dic.

quæst. 6. num. 8. hæc tamen animaduersione non continet magnâ utilitatem, quia necesse nō est ex primi nomen actionis in libello sed sufficit factum ita apte narrare, ut iudex sine alia expressione possit colligere, quæ actio competit agenti, ut ex multis scribit Alua. Valas. vbi supra num. 9.

Præterea interest maxime contractum esse nominatum vel innominatum, quia in contractibus nominatis, ante implementum nascitur obligatio naturalis, & civilis l. Iulianus. 5. offerri. ff. de actioni. empti, & venditi: in conuentionibus autem innominatis saltem respectiuis nec naturalis ante implementum nascitur obligatio, ut docuit Bald. in l. petens C. de pactis & in l. apud acta C. de transactio. vbi sequuntur Ioannes Maria Riminaldus, & Lancelotus Decius col. 2. sequitur Ferdinandus Berengarius in dict. l. pacta conuenta ff. de contrahen. emptione in 9. parte gloss. in subdiui. membrorum, numero. 4. Mencha. de successionum creatione. 5. 12. numero. 45. plures alios refert Dominus Ferdinandus de Mendoza d. libro. 3. capitulo. 2. qui tamen cum Baldo non consentiunt, imo in contrariam sententiam abiire. Et enim in contractibus innominatis ante implementum consensus non est pure adhibitus: sed in euentum promissionis alterius, quæ est causa, quare consentiat. Dum enim

enim facio ut facias, non pure promitto me facturum, sed ita ut tu quoque facias, & ostendo me, non facturum, si non promissus facere, & sic vinculum nullum subest ea causa pendente, ut eleganter & ingeniose considerat Ferdinandus Berengarius dict. num. 4. versiculo contrariam. Præterea, qui naturaliter tenetur, si soluerit repetere non potest l. naturaliter. 13. ff. de conditione in debiti, sed qui soluit in contractibus innominatis liberam habet repetendi facultatem ante implementum alterius l. 3. §. 1. ff. de conditione causa data, causa non secuta: ergo apparet euidenter ex contractibus innominatis ante implementum non nasci obligationem naturalem. Quam sententiam amplector libenter, tametsi sciam Accursii scholio magno in l. petens C. de pactis docuisse contrarium, & probasse plures, ex quibus receptam sententiam dicunt esse Bartolæ. Socinus in Rub. ff. de verbo obligati. num. 8. & ibi Ripa numero 40. Antonius Gomez secundo tomo variarum c. 8. & defendit Dominus Ferdinandus de Mendoza dic. cap. 2. a num. 2. Hinc sequitur in censu ante implementum cum nominata conuentio sit, nasci nondum naturalem, sed etiam obligationem ciuilem.

Pro cuius rei cognitione lucidiori videtur dicendum contractum census inspecta sua primiti-

ua institutione, & origine referendum esse inter eos contractus, qui consensu fiunt. nam census velut quædam est forma, & species emptionis, & venditionis, ut eleganter notat Dominus Franciscus Sarmiento lib. 7. selectarum interpretationum cap. 1. & a Martino quinto, & Calixto tercio in duabus illis extrauagantibus de emptione & venditione census vocatur emptiones, & venditiones. Quam obrem cum emptio, & venditio solo consensu fiat l. 1. in fine. ff. de contrah. emp. tex. in prin. in st. de empt. & vend. l. ab emptione. ff. de pactis lege. 1. & 2. C. quando liceat ab emptio. discedere l. 1. tit. 5. part. 5. census quoque fiet solo consensu. Semel ergo ac conuenerit, ut ergo dem tibi centum, & pro illis tu mihi constituas annuum redditum, census est. Nam, & hypotheca solo consensu contrahitur, quæ ratione differt a pignore §. Item Seruiana in st. de actio. l. si rem alienam. §. proprie. ff. de pignori actio. l. 1. tit. 13. par. 5. Constanti Harmenopoli in epitome iuris ciuilis, lib. 3. tit. 5. §. de pactione pignoris Azo. in summa C. de pignori. numero, 1. Gofre. in summa eod. tit. Negusan. de pigno. 1. p. Ludou. Maynus lib. 2. actio. c. 14. Bellonus & Cuias. in dict. §. Item Seruiana. iuxta vero extrauagantem, constitutioni Pij Quinti, Felicis recordationis, quæ nouam formam in creando censu constituit, censum dici

Liber primus

dici posset adnumerandum esse his contractibus, qui perficiuntur. Decreuerat enim Pontifex ille non aliter posse creari censum, quam in pecunia numerata coram notario, & testibus instrumenti, & aliter creatum censum nullius esse valoris, & momenti, ac propterea ex constitutione illa extrauaganti Pij quinti videbatur rei traditionem necessariam esse ad creationem, & perfectionem census, ideoque cum contractum re celebrari, quemadmodum mutuum, pignus commodatum depositum. Nec nouum est, contractum sublata forma priori, in aliam transformari. Nam donatio iure digestorum non perficiebatur, nisi traditione vel stipulatione l. senatus. 35. §. 1. ff. de donatio. causa mortis. l. mortis causa. 34. in principio & §. ultimo. ff. de donatio. l. haecenus, §. ultimo ff. de constituta pecunia, Paulus lib. 2. sententiarum titulo. 16. Constanti. Harmenopolus in epichome iuris civilis libro. 3. titulo. 1. Antonius Gomez. 2. tomo variarum cap. 4. de donatio. numero, 1. ideoque attento digestorum iure Bart. in l. iuris gentium in principio ff. de pactis donationem retulit inter eos contractus, qui re celebrantur, & sequuntur Doctores communiter Teste Oroscio ibi numero. 9. Riminaldo in principio instit. de donationibus numero. 43. Ferdi. Berengarius, in dict. l. pacta con-

uenta, 3. c. in 9. p. glossa. a numero 11. at Iustinianus in l. si quis argentum C. de donationibus statuit, illam nudo consensu perfici, & celebrari, iamque non inter contractus, qui re, sed inter contractus, qui consensu fiunt, connumeratur ut attigisse videtur Antonius Gomez, ubi proxime. Sed extrauagantem Pij quinti responsum est in comitijs habitis Madriti, ut supra retuli non esse in his regnis admissam, nec receptam ideoque secundum statum praesentem censum consensu solo fieri videtur iudicandus. Nihilominus tamen cenleo verius esse, ut etiam ante Pium Quintum census referri debeat in numerum contractuum, qui re celebrantur. Quoniam ut latissime probatum est c. 7. huius libri, versiculo. 4. conditio est ad census validitatem & iustitiam desideratur praesentia & traditio pretij contemporanea formationi, & creationi contractus ipsius: at contractus, qui ex traditione rei perficiuntur, & ante nec nomen nec substantiam habent, re celebrari dicuntur, ut egregie notat Barto. & post cum Doctores omnes in l. iuris gentium in principio. ff. de pactis. Erat ergo nuda conuentio ante traditionem, & numerationem pecuniae de creando censu, ut conuentio de commodando, aut deponendo. Quae licet in efficax sit iure civilis iuris gentium igitur nuda conuentio

pacta
 pactio ff. de pactis. l. legem C. eodem. l. nuda. C. de contrahenda, & commitenda stipulatione, tamen iure Canonico c. 1. & c. qualiter de pactis, & iure Regio l. 2. tit. 16. lib. 5. nouæ compilationis efficax est vt pasciscentes cogi possint ad censum celebrandum. Nec memouet, quod sit emptio, & venditio, quoniam est irregularis, & anomala, ideoque non est in omnibus, & per omnia emptio, & venditio: accedit tamen ad eam in multis, habens nihilo minus proprietates ab emptione, & venditione discrepantes, sicut emphyteusis ad locationem, & conductionem accedit, & tamen in multis ab illa differt. §. adeo inst. de locatione, & conductione.

- 10 Rursus sequitur contractus in nominatos ante implementum nec iure Canonico, nec Regio producere obligationem aliquam (loquor autem de respectiuis non de alijs) Baldus in l. cum quis nu. 17. C. de iuris & facti ignorantia last. in l. iuris gentium. §. sed cum nulla numer. 8. ff. de pactis dicit communem Dominus Antonius de Padilla in d. l. naturalis §. 1. numer. 8. Gregorius Lopez in l. 1. tit. 11. part. 5. verbo *gran pro*, Didacus Perez in l. 3. tit. 8. lib. 3. ordinamenti colun. 149. Villalpando in l. 22. tit. 1. part. 7. partis. 7. quæst. 8. Menchaca de successionum creatione §. 12. nume. 64. tamen si quod attinet ad ius Regium

dissentiant Didacus Perez vbi supra, Antonius Gomez 2. tomo. c. 8. numero. 4. & alij, quos refert, & sequitur Matienzo in l. 2. tit. 16. libro. 5. nouæ compilationis Glos. 2. numero. 6. Azeuedo in l. 11. titulo. 1. lib. 4. eiusdem voluminis numero 26. Gutierrez de iuramento confirmatorio 1. p. c. 35. num. 1.

- 11 Est quoque alia differentia inter contractus nominatos, & innominatos, quod innominatis non admittitur pœnitentia l. sicut. C. de actionibus & obligationibus l. fideiussor §. penultimo ff. qui satisfacere cogantur l. de contractu C. de rescindenda venditione l. cuius bonis ff. de curatore furiosi l. 1. §. 1. ff. nautæ, caupones, vel stabularij: inconventionibus vero innominatis locus est pœnitentiæ, adeo vt qui ex parte sua impleuit, antequam alter impleat libere pœnitere, & à contractu discedere valeat, datumque repetere vel conditione ob causam, vel actione præscrip. verbis l. si pecuniam ff. de conditione causa data, causa non sequuta l. explicito C. de rerum permutat. l. 3. titulo 6. part. 5. resoluunt omnes communiter in d. l. iuris gentium in principio, latissime Padilla, Menchaca, Berengarius, Didacus Perez Antonius Gomez, Matienzo, & Ferdinandus Mendoza vbi supra. Ex quo apparet, dicendum

E dunt

Libër primus

dum esse in contractu censuali etiam re integra non esse locū penitentiae, non solum ciuili iure, sed canonico, & Regio, quia nominata conuencio est, admitteretur tamen penitentia, si fuisset innominata, nō solum iure Romano, sed Potificio, & Regio, quia nullam esse discordiam interea iura magis sentio, ut etiam tradidere Menchaca, Padilla, & Berengarius vbi supra. Igitur semel ac conuenit ut pro certo pretio census constitutur, & soluatur redditus in singulos annos nullus poterit re integra discedere, nisi simul consentiant, quia nihil tam naturale est, quam vnum quodque eodem genere dissolui, quo colligatum est l. nihil tam naturale ff. de regulis iuris, & omnis res per quascunque causas nascitur, per easdē dissoluitur capite omnis 27. quæst. 2.

Hinc me mini consultum de facto respondisse, licitam esse penitentiam iure regio in eo contractu, quo actum est, ut tradat quis alteri prædia sua excolenda, & ipse quotannis tres, aut quatuor soluat modios tritici, quia ista hæc conuentio innominata est. l. si olei, & ibi Glos. C. de locato & conducto. Glos. in l. naturalis §. at cum do. verbo si res ff. de præscrip. verb. & ibi Dominus Antonius de Padilla nume. i. glos. & Theophi. in prin. inst. de locatio, & conductio. Glo. in l. i. §. si quis seruum ff. de positi Glos. in l. 2. ver-

bo mercede ff. locati Panormi in cap. propter numero. 14. eodem titulo Antonius Gomez 2. to. c. 3. numero 3. Baldus. & Eguina. in prin. inst. de locatione agnoscunt esse commune placitum interpretū, Ioannes Corrasius libro 2. Miscellaneorum iuris c. 11. Pinellus in Rubric. de rescin. venditione 2. p. c. 3. numer. 28. tamet si Corrasius, & Pinellus a communi sententia dissenserint.

12 Hanc vero differentiam inter nominatas, & innominatas conuentiones, dum taxat iure humano esse proditam, & institutam, contendit Dominus Ferdinandus de Mendoza vbi supra resoluens iure naturæ improbam, & illicitam esse penitentiam in contractibus innominatis, & exinde deducens solo consensu, simplici que conuentione absque traditione vlla rei dominium transferri iure naturæ in contrahentem, ut puta e mentem, donatarium mutuo accipientem, & alios id genus.

Vtrumque autem existimo maximam difficultatem continere, & alienum esse a receptis iuris traditionibus. Nullus enim vnquam admisit leges ciuiles recipientes penitentiam in contractibus innominatis esse iniustas, & contrarias iuri naturali, quinimo communis sohola manifeste agnoscit iustas, leges esse. Fluxere ergo ex limpidis fontibus iuris naturalis: nam lex omnis iuxta ex l. naturæ

1. naturæ derivatur, vt docent omnes in capite vltimo de consuetudine & in c. erit autem lex quarta dist. S. Thom. 1. 2. quæst. 95. arti. 2. & ibi Caietan. & Medina Fortunius Garfias de vltimo fine vtriusque iuris in principio, Dominicus de Soto lib. 1. de iustitia & iure quæstion. 5. arti. 2. Ferdinandus Vasquius Menchaca libro. 1. controuersiarum illustrium cap. 29. numero 20. Alfonsus a Castro lib. 1. de potesta. legis pænalis c. 1. 2. & 3. ac proinde conuincitur apertissime pœnitentiam in conventionibus innominatis non esse aduersam, & contrariam iuri naturali. Nam aduersus legem naturalem nihil, quod sit iustum statuere potest humana lex, & positiua c. vltimo de consuetudine §. sed naturalia quidem iura institu. de iure naturali. l. eas obligationes ff. de capitis diminutione.

Rursus si pœnitentia inconventionibus innominatis repugnatur. & aduersatur institutis naturalibus, peccaret vtique, qui iuris ciuilis dispositioni se conformantes re integra pœniterent: omnis enim iuris naturalis transgressio peccatum inducit. c. cum tanto de consuetudine, quod falsum esse non dubito asseuerare, quippe verum sit agentem secundum legem iustam excusari prorsus a peccato. l. Gracchus C. ad legem Iulian. de adulteris, & manifest-

tissimum est. Ideoque Socinus in rubrica. ff. de verborum obligatio. nume. 8. iure naturæ licitam esse docet pœnitentiam in contractibus innominatis. Nam & si admittat ex illis nasci ante implementum obligationem naturalem, illam tamen dicit esse debilem, & frigidam, quamuis Soccino contradicat Franciscus de Ripa ibi. nume. 43. Nec obstat, quod Ferdinandus dicit pæctorum obseruationem non spectare ad prima naturæ principia, sed ad conclusiones iuris naturalis, & ideo non æqualiter obligare semper, & in omni populo, & in omni foro, mutabilemque esse prout iusto legislatoris iudicio visum fuerit. Quoniam legem naturæ non posse mutari, nedum quantum ad prima, & generalissima principia & conclusiones ex illis immediate procedentes, sed etiam quantum ad conclusiones collectas per mediatam consequentiam, nec aduersus illas legem humanam quidquam posse disponere, semper verissimum esse credidi. Non enim humanæ leges efficere possent, vt liceat mentiri, occidere, fornicari, depositum non reddere, vel pæcta non seruare, cessare vero effectum, & vim conclusionum iuris naturalis ob aliquam circumstantiam, non est proprie legem naturalem quantum ad conclusiones mutari. Nam id

E 3 proprie

Liber primus

proprie dicitur mutari, quod dum perit, & manet alteratur, tollitur, & mutatur, ideoque D. Tho. 1. 2. q. 94. arti. 5. in corpore articuli dixit eam mutationem fieri per modum subtractionis, ut scilicet aliquid desinat esse de lege naturali, quod prius fuit secundum legem naturalem. Lex naturæ dicat depositum esse reddendum, hæc non mutatur proprie, cum eadem dicat gladium de positum a furioso illi non esse reddendum, sed cessat ob eam circumstantiam. Lex quoque naturæ dicat non esse furandum, hæc non mutatur proprie, cum alienum capitur in extrema necessitate, sed cessat in eo casu. Vt ergo ad propositum accedam, aut lex naturæ quæ negat, quæque verat & prohibet in contractibus penitentiam cessat & definit obligare in contractibus in nominatis ob aliquam circumstantiam, quæ seclusa lege humana facit cessare præceptum naturale, & habeo intentum: si vero non cessat hoc modo, non potuit humana lege mutari, quia nec aduersus iuris naturalis conclusiones lex humana potestatem habet. Non nego, lege positua effici posse, ut hæc pacta, illi vel contractus non seruentur. Nam cum pacta, & contractus sint actus humani, subsunt, & subiiciuntur humanæ legis potestati: ideoque Ecclesia irritare potest matrimonium, quanuis sacramentum sit,

quia lex naturæ, quæ dicit pacta implenda, & contractus obseruandos esse, non negat in particulari, quin humana lex hunc vel illum contractum prohibere non possit, si reip. quieti, & tranquillitati expedire videatur, ideoque in particulari cessat naturalis æquitas generalis dictans fidem seruandam, pacta implenda, huicque vel illi contractui resistere potest a principio lex humana, & resistendo impedire ne ex illo nascatur obligatio naturalis. l. cum lex. ff. de fide iussu. l. si non sortem in primo. ff. de conductione indebiti.

Sed esto æquitatem naturalem generaliter dictare in omni contractu non licere uni, inuito altero penitere, tamen quia circa contractus longe, lateque patet humanæ legis potestas, lex civilis potuit statuere ut in conventionibus innominatis re integra liceat inuito altero penitere, ac proinde cum supposita dispositione iuris Cæsarei cessauerit illa naturalis æquitas generalis, proculdubio penitentia, quæ admittitur re integra in contractibus innominatis, non potest iam dici contraria & aduersa iuri et æquitati naturali.

Minusque placet quod Ferdinandus asserit in foro exteriori legibus Cæsaris denegatam actionem esse contractibus innominatis ante implementum, ut obuiam multis incommodis iretur. Nam leges civiles, quæ negat actionem ex contra-

cōtractu innominato ante implementum non sunt toleratiue, aut dissimulatiue, sed approbatiue ideoque vires suas extendunt ad animæ iudicium, & consciæ forum. Præterea cum ex contractu innominato ante implementum nō oriatur obligatio naturalis, plane sequitur in foro interiori nihil operari. Deniq; si recte loquendū est ante implementum cōtractus non est vt colligi videtur ex text. in l. naturalis in princ. ff. de præscrip. verbis, & in l. i. §. itē emptio. ff. de rerum permuta. & docuit solus ex omnibus, quos viderim Ioan. Corras. l. i. i. Miscellane. iuris c. 23. nu. 7. 8. & 9. ac proinde antequā sit, nullum poterit effectum producere, quia non entis nullæ sunt species, neque qualitates. l. eius qui in prouincia. ff. si certum petatur.

- 13 In altero vero quod Ferdinandus asserit solo consensu & nuda conuentione absq; traditione ali quod dominium trāsferri, rē nouā profert, & creditu difficilē, nā absque traditione iure ciuili dominium non trāsferri vltra tex. in l. traditionibus. C. de pactis, probat expressum responsum Callistrati l. C. in l. si ager. 50. ff. de rei vendicatione scribentis in hæc verba, si ager exemptionis causa ad aliquem pertineat non recte hac actione agi poterit antequam traditus sit ager, tuncque possessio ammissa sit.

Cōstat ergo ex eo responso Cally

strati ex solo cōtractu emptionis, & venditionis absque traditione dominium non transferri, quia alias non negasset Callistratus in rē actionē cōpetere, ante traditionem. Quid, nonne apertissime ita rescripserunt Cæsares Diocletianus, & Maximianus in. l. quoties. 15. C. de reuēdicatione? vbi rē esse per quā manifestā rescribere duobus in solidum re vendita, & distracta præferri eum, cui tradita sit. Nam si sola conuentio, & nudus consensus dominium transferret, Cæsares illi prudentissimi nō decreuissent eum, cui tradita res est, præferendū esse, & præsertim, quod nisi ex causā publicæ utilitatis dominium vni iuste quæsitū ab eā repugnante, & inuito non possit auferri. l. item si verberatū. ff. de reuendicatione. l. venditor. §. si cōstat. ff. cōmunia prædiorū. l. Lucius. ff. de euictionibus, atque rem esse per quā manifestā scribit Hugo Donellus de vsuris pag. 15. & 16. quod vero nec iure naturali absq; traditione dominium trāsferatur probat mihi text. in. §. per traditionem instit. de rerum diuisione, vbi Iustinianus imperator sic scribit, *per traditionem, quoque iure naturali res nobis adquiruntur* Nihil enim tam conueniens est naturali æquitati quam voluntatem Domini volentis rem suam in a'ium transferri, ratam haberi & ideo cuiuscumque generis sit corporalis res tradi potest, & a Domino tradita

E 3 aliena

Liber primus

alienatur, apparet igitur ad translationem dominij esse necessariā traditionem iure naturæ. Nam si nudo, simplici que consensu trāsferretur, frustra Iustinianus dixisset per traditionem iure naturali res nobis adquiri. idq3 antea docuerat Gaius. l. C. in. l. qua ratione. 9. §. hæ quoque res. ff. de acquirendo rerum dominio, ibi, *hæ quoque res, quæ traditione nostra fiunt iure gentium nobis adquiruntur*, & expreſſius docet Theophilaët. in. dict. §. per traditionem sic scribens, *φυσικὸς τρόπος κτήσεως ἐστὶ καὶ ὁ τῆς ἰσχυρῆς τῶν πραγμάτων, καὶ τὴν ἐστὶ ἰσχυρῆς τῶν πραγμάτων ἢ ἀποχέρος ἢ συχέρος μεταθεσις εἰς πᾶσιν ἰσχυρῶν ἀπέσπργον καὶ φυσικὴν τὴν πρᾶξιν ἐχούσα*. Quæ verba sic conuertit Iacobus Cuiacius Brugensis Theop. in terpres, est, & naturalis adquirendi modus per traditionē, & quid est traditio de manu in manū translatio, naturalē quēdā, minimeq3 multę solēnitatis actum, & qui facile absolui possit, cōtinens. Quæ verba Theophi. explicāt Vbesem bech. in. d. §. per traditionē, nu. 1. Iacobus Cuiaci li. 1. observatio. c. 19. Antonius Concius lib. 1. disputatio. c. 8. rursus probatur ex text. in. §. interdum instit. de rerum diuisione vbi Iustinianus docet peculiare esse in specie a se propōita sine traditione nudā voluntatē domini sufficere ad rē transferendā propter originariā, & primordiale traditionē, probat quoq3 text. in. l. 1. ff. de acquiren. possessione in illis verbis, *dominumque rerum ex*

naturali possessione capisse Nerua filius ait. Deniq3 facit, quod theologorū schola. communis docuisse videtur, ex natura rei promissionē, nudāque voluntatē, nec tribuere ius in re, nec dominiū transferre quemadmodū resoluit Dominicus de Soto lib. 7. de iust. & iure. q. 2. art. 5. vers. contra hanc autem scribens. *Respondetur autē hoc esse negare manifestissime naturam promissionis, & dationis. Enim vero, qui pecuniam, aut equum amico dare pollicetur, non ideo ab se dominium abdicat. Nam si postea alteri daret, teneret datio, tanquam a vero Domino profecta, alias deberes dicere, quod quicumque alteri aliquid debet, iam non esset Dominus illius: quæquidem assertio esset contra omnem legē, & forensem usum. Concedimus ergo, quod homo per voluntatem potest transferre dominium non tamen per solā promissionem sed per dationem*. Hæc Domin. de Soto,

Ex quo non verebor affirmare Ferdinan. lib. 1. suarum disputationum ciuiliū. c. 4. nu. 62. non recte sensisse matrimonium nō dirimere ex natura rei præcedentia sponsalia de futuro, & post illa cū altera contractum nullū esse iure Diuino, & naturali. Nā cū id matrimoniū ex multorū Romanorū Pōtificū sanctionibus valeat, vt cōstat, ex tex. in. c. sicut. c. si inter. c. de illis de spōsali. dicit receptum Couar. in. 4. 1. p. c. §. in princ. nu. 9. Domini.

Domini. de Soto. in. 4. d. 27. q. 2. art. 5. vers. 5. reliqui casus Michael de Palacio. in. 4. distin. 17. disput. 3. pag. 612. col. 2. Petrus Soto de instit. clericorum in tractatu de matrimonio lect. 14. Anton. Gubernus Constanus in commentario de sponsali, & matrimonijs. c. de effectu sponsalio, numer. 8. plane conuincitur aperuissime matrimonium contractum cum vna aduersus sponsalia de futuro celebrata cum altera non esse nullum lege naturæ. Nam ecclesia nequit approbare, & permittere matrimonia prohibita, & inualida lege naturæ.

- 14 Ut vero huic disputationi postremam manum imponam ad notanda est elegans differentia inter nominatas conuentiones, & in nominatas, quam literis consignatam reliquit Dominus Franciscus Sarmiento. de redditibus ecclesiasticis. l. p. c. 4. num. 9. vt & si contractus celebrati metu valeant mero iure. l. 1. & per totum ff. quod metus causa. c. 2. c. ad audientiam de his, quæ ui. l. si quis vi. C. eodem tit. l. interpositas. C. de transf. l. in omnibus causis. ff. de regu. iuris ubi Decius, Cagno. & Petrus Faber, & agnoscit communem Fortunii. de ultimo fine illatione. 21. Nauarr. in. ca. accepta de restitu. spolia. oppositione. 5. num. 8. Menochi. de arbitra. casu. 135. Bursatus consi. 72. tamen in nominati contractus metu facti a principio sunt

nulli. Cuius rei pulchram rationem iudicio, & sententia mea considerat Dominus Franciscus Sarmiento ubi supra, quem vide.

E X C A P. III.

Epitome.

- 1 Bona fidei varia acceptiones referuntur.
- 2 Quare dicantur, quædam actiones bonæ fidei, & aliæ stricti iuris, & num. 3.
- 4 Diseritur de ratione, quare certæ sint contractus bonæ fidei, & alij stricti iuris.
- 5 Proponitur vera ratio, Quare mutui contractus non referatur inter bonæ fidei contractus.
- 6 Emphyteusis est contractus stricti iuris.
- 7 Census non bonæ fidei sed stricti iuris contractus est.
- 8 In contractibus bonæ fidei dolus dāns causam contractui efficit contractum nullum: sed in contractibus stricti iuris non utique.
- 9 In bonæ fidei contractibus a tempore mora usura debentur: sed in contractibus stricti iuris non.
- 10 Redditus redditum non licet exigere.
- 11 Usuras commodi percepti recompensariuas esse licitas iure Canonico ostenditur & num. 12.
- 13 Usura triplex est, quædam dāni re-stauratiua, & quædam commodi recompensatiua, & quædam lucratiua.
- 14 Discutitur an in contractibus stricti iuris locum habeat remedium tex. l. 2. C. de rescin. ven.

E 4 15 Osten-

Proœmium totius

15 Ostenditur ad contractum censualem non spectare remedium
tex. in d. l. 2. sicut nec habet locum
vbi cumque a lege pretium est taxatum.

C A P V T. III.

An census sit contractus bonæ fidei vel stricti iuris.

Vnc autem agendum est, an census sit contractus bonæ fidei, an vero stricti iuris. In qua disputatione præmitto nomen hoc *bona fides*, varie in iure nostro accipi vt eleganter notat Corraf. lib. 2. Miscellaneo. iuris c. 8. Idem Corraf. & Misinge. in §. actionū. instit. de actio. Brissonius, & Ottomanus de verbis iuris verbo *bona fides*, Couarru. in reg. possessor de regulis iuris lib. 6. 2. par. §. 6. Doctor Gonzalus Suarez de Paz in sua praxi. 3. tom. capit. 6. de actionibus bonæ fidei, num. 2. 3. & seqq. Principio enim *bona fides* dicitur, quæ dolo, & fraude caret & malæ fidei opponitur, quæ in omni contractu siue bonæ fidei sit, siue stricti iuris necessaria est. l. si mandato. §. 1. ff. mandati. l. bonam fidem. C. de actioni. & obligati. l. 1. C. de rescindend. ven.

quibus in locis *bona fides* purum significat animum conscientiam rectam ab omni fraude, & calliditate se iunctam. l. res bona fide. l. si cum fundum. ff. de contrahen. emptione. in qua significatione *bona fides* non accipitur in illa Iustiniani diuisione. actionum bonæ fidei, & stricti iuris. Rursus *bona fides* accipitur pro conscientia rei propriæ. l. si existimans. ff. pro soluto. l. si fundum. ff. de adquirend. possessione late Couarr. d. §. 6. num. 1. & §. seq. num. 1. Rursus *bona fides* æquitatem, iustitiamque significat, quam Græci *ἐπιείκεια* appellant (quemadmodum Budæus explicat ad l. 1. ff. de iustitia, & iure) vt docuisse videtur Vlpia. in l. 1. & si quis. 14. §. hæc actio. ff. de religio. & sumpti fune his verbis. *hæc actio, quæ funeraria dicitur ex bono, & æquo oritur, continet autem funeris causa tantum impensam non etiam cæterorum sumptuum. Aequum autem accipitur ex dignitate eius, quæ funeratus est ex causa, ex tempore, & ex bona fide, vt neque plus imputetur sumptus nomine quam factum est, & Triphoni l. C. in l. bona fides. ff. de positi inquit bona fides, quæ in contractibus exigitur, summam æquitatem desiderat, & Vlpian. in l. 2. ff. de action. & obliga. sic scribit in his contractibus (loquitur de bonæ fidei contractibus) alter alteri obligatur de eo, quod alterum alteri*

ex

*ex bono , & æquo præstare oportet , id est non eo solo , quod can-
num est.*

2 Hæc autem ratione , & modo bona fides accipitur a Iustiniano in. §. actionum instit. de actio. dū partitur , & distribuit actiones omnes in bonæ fidei & stricti iuris. In his enim actionibus , & contractibus bonæ fidei , alter alteri obligatur aut officio iudicis tenetur , de eo , quod alterum alteri ex bona fide , hoc est ex bono , & æquo præstare oportet , & iudex in his amplam , & liberam potestatem habet iudicandi , quod tibi bonum æquumque fuerit visum , quamvis de eo non sit actum , dictum , aut a contrahentibus expressum. Quale est illud de usuris , quæ ex mora debentur in contractibus bonæ fidei. l. mora. §. in bonæ fidei. ff. de usuris. in actionibus autem , & contractibus stricti iuris solum veniunt , quæ exigit natura actionis , & contractus quæque sunt expressa a contrahentibus , ob idque stricti iuris appellantur. strictum enim ius ut docent Budæus , & Corrafi. vbi supra , significat ius prædurum exactum , rigorisque plenum , ac proinde in his actionibus usuræ , & accessiones locum non habent. l. quia tantumdem. de nego. gestis. l. 3. C. de usuris. Ita explicant Accursi. Ange. Gomez. Ozerius , Montanus , Benincasi. Mitingi. Baldui , Ottoma , & Vbesē-bech , in. d. §. actionum glo. in. ca.

cum dilecti de emptione , & venditione , & in. c. cum venerabilis de exceptio. & ibi Panor. num. 2. Decius in. l. actionibus numer. 4. ff. de in litem iurando , Corrafi. vbi supra , agnoscit esse communem doctorum explicationem immortali commendatione dignissimus præses Couarru. in. d. reg. possessor. 2. p. §. 6. num. 4. Alua Valas. de iure emphyteutico. q. 5.

3 Hæc autem diuersitas actionum bonæ fidei & stricti iuris inde traxit originem , & principium quod Romanæ ciuitatis Prætores in his actionibus concipiendis utebatur his verbis ex bona fide. Romani enim prætores multis districti implicatiue negotijs priuatas causas non audiebant , sed proposito explicato negotio litigatoribus iudicem Pedaneum dabant , cui formula actionis a prætore dabatur. l. placet. C. de Pedaneis iudicibus. l. 1. ibi iudicem litigantibus dare. l. imperium , ibi iudicis dandi licentia. ff. de iurisdictione omnium iudi. tex. in princ. versi. ideoque instit. de officio iudicis Corrafi. lib. 3. Miscella. cap. 18. Francis. Duare. lib. 1. disputatio. c. 51. & in iuris gentium. §. & ideo colum. penul. ff. de pactis & de iurisdictione. c. 2. in princ. Couarru. in. d. reg. possessor. 2. part. §. 6. num. 4. Eguinarius Baro Corrafi. Mifinge. & Anto. Villus in. §. actionum instit. de action. Ludouicus Chorendas lib. 3. vero similiuni. c.

Liber primus

3. Ante quos docuit Marcus Cice-
lib. 2. de inuentione & Tpeophi.
in principio instit. de interdictis
vbi Cuiacius quoque, & Vbesem
Bech. notāt, Alua. Valas. d. q. 5. nu-
me. 5. iudicium autem bonæ fidei
sic prætor concipiebat, si apparue-
rit titium Scio. ex vendito, cētum
dare ex bona fide, eum. condem-
nato vt docent authores proxime
relati, quibus addendus est Bar-
nab. Brissonius de verb. iuris verbo
bona fides: actiones vero stricti
iuris concipiebantur a Prætorē lō
ge diuersa ratione, quia in illis
non addebat illa verba ex bona
fide, sed ex posito negotio alitiga-
toribus, purum dabat iudicium,
quod ex rei natura competebat,
ita vt a formula præscripta a Præ-
tore non liceret iudici dato recede-
re & si æquum sibi videretur ve-
luti in actione mutui sic formulā
concipiebat si apparuerit Titium
centum debere præstare sempro-
nio ex mutuo, eum condemnato.

4. Illud tamen diu ac multum sol-
licitauit animos interpretum no-
strorum, quid in causa fuerit cur
veteres Romani certos esse decre-
uerint contractus bonæ fidei, cir-
ca quos se diffunderet, longe la-
teque pateret iudicis potestas: re-
liquos autē statuerint esse stricti
iuris. Ideo vt veram excogitarent,
germanaque rationem in varias
discessere sententias. Accursius
enim in. d. 5. actionum ideo esse
ait quia in his venit aliquid ex

æquitate præter naturam actionis
non sic in reliquis. Hæc explica-
tio Accursij non satisfacit: nam id
potissimum inquirimus. cur ma-
gis in his quam in reliquis veniat
aliquid vltra naturam actionis. Fa-
ber, & Platea in. d. 5. actionum ide
Faber in. 5. item pretium instit. de
emptione, & venditione dixere
ideo appellatos fuisse contractus
bonæ fidei, quia in his quam in
alijs exigitur, & desideratur co-
piosior, & exuberantior bona fi-
des argum. text. in. l. iusto. 44. ff.
de vlu capio. quæ sententia pla-
cuit Alciato in. l. bona fides. ff. de
positi, & cōmunis traditur esse
a Vala. d. q. 5. nume. 5. sed laborat
eodem morbo quo superior, &
reijcitur ex alio, quia plus vel mi-
nus non faciunt in specie differre
l. vlt. ff. de instructo. instrumento
que legato, & eleganter notat Za-
sius singularium intellectuum ca.
3. adducens Galeni testimonium
in lib. 1. de sanitate tuenda asserē-
tis sanitates multas, & varias non
specie, sed maioris minoris, ve ra-
tione disidere, Ioannes Corrasius
lib. 4. Miscellaneorum. c. 1. nu. 5.
Martinus Antonius de Rio in. l.
contractus fo. 3. pag. 2. num. 4. & 5.
ff. de regulis iuris. Curcius vero
Iunior in. l. in bonæ fidei. num. 4.
C. de pactis, & in. l. in actionibus
num. 4. ff. de in litem iurando aliā
comminiscitur rationem imper-
fectam quidem, & insufficientē,
nimirum, quia in istis contracti-
bus

bus de substantia exigitur bona fides, in reliquis vero in effectu. sed istud est nihil dicere. Zati-
 tius in. d. §. actionum numero. §. 1.
 & §. 2. & in. l. qui autem, colum. 3.
 ff. quæ in fraudem creditorum, &
 in rubr. ff. de lega. 1. existimat con-
 tractus bonæ fidei ideo sic nuncu-
 patos, quod olim apud Roma nos
 celebrarentur in templo fidei ne-
 mine præfente, nisi ipsa Dea fidei
 inque huius rei confirmationem
 laudat Vld. Zaf. Dionysii. Halycar-
 nassicum Cæsar August. liber-
 tum in suis Romanis antiquitati-
 bus. Sed Zafij commentum con-
 futat Couarr. d. §. 6. num. 4. versic.
 20. animaduertens Zazium falso
 imposuisse Dionysio Halycarnas-
 seo eam sententiam, improbat
 quoque Alua. Valas. vbi supra, &
 Zafij doctrinam falsam esse con-
 uincitur apertissime ex elegan-
 tissimis illis verbis Ciceronis in
 Topicis ad Trebaciū.

In his omnibus igitur iudicijs, in quibus ex bona fide est additum, plurimum earum usus est. Quæ verba explicans Boetius eius operis eximius interpres sic scribit. In his igitur iudicijs, in quibus additur, ut ex bona fide iudicetur, id est, ubi iudices dantur, ut non strictas inter litigantes stipulationes, sed bonam fidem querant, plurimus causarum usus est, & ex illis verbis.

Eiusdem Cicero. li. 3. de officijs, Quintus quidem Scauola Pontifex maximus summam vim esse dicebat in

omnibus ijs arbitrijs, in quibus adderetur ex fide bona.

Ex. qq. clare, & perspicue deprehenditur contractus bonæ fidei non fuisse appellatos ex eo quod perageretur in templo Fidei, sed quod in actionis formula, quæ a prætore, cum iudicem dabat, præscribebatur, addebantur illa verba ex bona fide, ut superius dictum est. Hinc frequentius videtur placuisse rationem eius rei ad eam summam redigendam esse, quod hi contractus frequentiores sunt, & magis, quam alij necessarii ad humanum conuictum, & societatem, & sine quibus humanæ vitæ communio nec momento temporis consistere potest. & hanc partem magis probant Couarrub. vbi proxime Franciscus Duarenus in. l. in actionibus nu. 4. ff. de in litem iurando, Ludou. Charon. libr. 3. vero similitum cap. 3. Corrafi. & Baldui. in. dict. §. actionum: improbat tamen Eguinarius in. §. actionum, & Valas. vbi supra, quia contractus mutui frequentissimus est, & ad conseruandam ciuilem, & polyticam societatem hominum valde necessarius, & tamen non bonæ fidei, sed stricti iuris est. Ideo Iasson. in. d. §. actionum num. 17. recusans laborem subire pro huiusmodi rei vestiganda veritate fugit ad doctrinam text. in. l. non omnium. ff. de legibus. Sed Valas. tandem in superiorem sententiam declinasse videtur,

*bona fidei in
rally*

*Pauli Juny
contractus*

Liber primus

tur, quam ego probo. ad cuius confirmationem expendo duo illa loca Ciceronis producta superius, ex quibus ponderatis accurate perspicuum fuit propter plurimum causarum, & conventionum bonæ fidei usum, in formula actionis additum fuisse a prætoribus ex bona fide. Sic enim scribit Cicero, *in his omnibus igitur iudicijs in quibus ex bona fide est ad ditum plurimum earum usus est.*

Verum lector curiosus animadvertet manere integram difficultatem illam, quam de contractu mutui frequentissimo a primis mundi temporibus aduersus eam resolutionem obijciunt Iass. Egui narius Baro, & Alua. Valas. cuius explicatio diu me tenuit dubium, & suspensum. Tandem post longam cogitationem veram esse rationem deprehendi, quod & si is contractus ad humani generis suppleudas necessitates valde sit necessarius, tamen Romani iuris conditores eum contractum in numerum bonæ fidei conventionum minime retulerunt, propter improbi scænoris periculum, quia si in eo contractu iudex plenam haberet potestatem, illicitum usurarum lucrum exercendi malis hominibus daretur ansa. Nam, & si stipulationem de usuris soluendis intra modum legitimum Romani mores non improbauerint, quia convenire videbatur ad civilem amicitiam, & quic

tem, ac tranquillitatem Reip. conservandâ, ut docuit Ioannes Andrea. in reg. peccatum de regulis iuris lib. 6. in mercurialibus Fortunius Garfias de ultimo siue utriusque iuris illatione. §. tamen absque stipulatione usuras præstari semper abhorruerunt, ideoque Romani legislatores mutuum abstraxere ex numero contractuum bonæ fidei, ipsumque posuerunt in classe conventionum stricti iuris, quam rationem verissimam postea legi apud Antonium Vili- lum in. d. §. actionum num. 25. 26. 27. & 28. quo loco subobscurè tangit Corraf. num. 8.

Quibus prælibatis oportebit inquirere an census sit bonæ fidei contractus vel stricti iuris, & emphyteusum esse contractum stricti iuris docuit Guido. de Suzaria in tractatu iuris emphyteutici nu. 3. post quem tradidere idem authores plurimi, quos sigillatim dinumerat Alua. Valas de iure emphyteutico. q. §. nu. 7. ea ratione quia non connumeratur a Iustiniano in. §. actionum instit. de actionibus inter bonæ fidei contractus, qua ratione idem statuendum videbatur de contractu census cum post longa tempora excogitatus, & in Christianam remp. inuectus & illatus fuerit, ac propterea nulla potuerit de illo fieri mentio a Iustiniano, magisque a conventionum bonæ fidei, numero is contractus esset excludendus ex senten-

tia

ria Bartolo, de Albornoz, qui lib. 3. de arte contractuum ingenti volubilitate verborum contendit censum redimibilem: vel perpetuum vere esse emphyteusim, sed doctissimorum virorum iudicio fallitur Albornoz, ut inferius suo loco demonstrabo. Verum e contrario dici potest censum esse bonæ fidei contractum, quia Theologorum, & Canonistarum schola communis iam diu unanimi consensu admisit esse emptionem, & venditionem, Conradus, Medina, Soto, Nauarro, Couarruias, Sarmiento, Michael de Palacio, & authores alij locis superius ad notatis.

Tamen ego non auderem affirmare contractum censiticum esse bonæ fidei, nec circa illum iudici tribuerem ampliam iudicandi potestatem, imo esse stricti iuris pro certo constituo, ea ratione potissimum, qua per mox iuris Romani conditores mutui contractum innumerum conventionum bonæ fidei referre noluerunt. Nam hic contractus suspectus est, quia in ipso contractu producitur materia incognita iure communi, ut acute obseruat Dominus Franciscus Sarmiento li. 7. selectarum interpretationum cap. 1. num. 14. & declinare videtur ad usurariam prauitatem, adeo ut Theologi magni nominis, & præstantes iuris periti accerrime contenderint hunc contractum illicitum, & ini-

probum esse, repugnareque institutis iuris Diuini, & naturalis. Ideoque restringi debet, nec circa illum iudex aliquam habere potest iudicandi libertatem: ne fines, & limites huic contractui legibus præfixi excedantur, & ad tænus improbum causa defleat, & propendat.

Est ergo census contractus stricti iuris, quam tamen hæc inuestigatio continet utilitatem magnam, quidem, & multiplicem.

8 Principio inter bonæ fidei, & stricti iuris conuentiones nota & celebris differentia est, quod in contractibus bonæ fidei dolus dans causam contractui, contractum inlicitum, & vitiat omnino nullusque est contractus ipso iure. l. eleganter 7. in principio. ff. de dolo. l. 3. §. vltim. ff. pro socio. l. in causâ. 17. in principio. ff. de minoribus. l. si fraude. C. de præscriptione longi temporis. In conuentionibus vero stricti iuris si dolus dedit causam contractui contractus non est nullus ipso iure, sed rescinditur proposita actione vel exceptione de dolo. l. si quis cum aliter. 36. ff. de verbo. obliga. l. dolo. C. de inutilibus stipula. Accursi, & post eum fere omnes interpretes antiqui, & Neotericæ in. d. §. actionum, Bernard. Scholio vlt. in cap. cum dilecti de emptione, & venditione vbi Antoni. Ancharra. Imola Panormi. Anto. de Burgos, & Beroius, Bart. in. l. eleganter

Liber primus

ganter num. 4. ff. de dolo, plures cumulat Dominus Anton. de Padilla. in l. 2. C. de rescin. vendi. nu. 3. & ibi Cagno. num. 17. & Pine. 3. p. c. 1. num. 19. Couarr. in reg. possessor de regulis iuris lib. 6. 2. p. 5. 6. nu. 6. & probat l. 57. titu. 5. part. 5. docet copiose Alua. Valaf. d. q. nu. 9. Michael de Palacio in praxi Theologica lib. 2 c. 3. Ioannes Guierrez de iuramento confirmatorio. 1. p. c. 37. num. 12. Igitur licet si celebratur dolodante causam contractui non erit nullus ipso iure, sed actione vel exceptione de dolo rescindetur, quoniam non bona fidei, sed stricti iuris contractus est. Nec audienda est contraria sententia Petri de Bellapertica, Iacobi de Arenis Fabri, & aliorum ultramontanorum existimantium hac in re conuentiones stricti iuris non discirepare a bona fidei contractibus, quos sequitur Hispanus Ludouic. Gomezus in d. 5. actionu num. 12. 13. & 14. Ioannes Igneus in l. contractus nu. 105. ff. de regu. iuris, & in l. si exheredatus num. 30. ff. ad Syllanianu, Stephanus Forcatulus in Necyomania iuris dialogo. 99. quorum argumentis curiose satisfacit Beninca si. in d. 5. actionum num. 272.

9 Est alia inter hos contractus differentia celebris, quod in bona fidei conuentionibus usurae debentur a tempore morae l. mora. 32. §. in bona fidei. ff. de usuris. l. Iulianus 14. §. ex vendito. ff. de actioni-

bus empti. l. cum quidam 17. §. ex locato. ff. locati. & conducti. in contractibus autem stricti iuris, usurae non veniunt. l. 1. C. de condictione indebiti. l. 3. C. de condictione ob turpem causam, Accursi in l. 1. ff. de triticaria, & in d. l. 1. C. de condictione indebiti, Bart. in l. 3. §. in hac ff. comodati, Antonius Rubens in l. vinum num. 214. ff. si cert. petatur, Hugo Donellus de usuris pag. 26. & de fructibus pag. 58. & 59. & 63. & de mora pag. 113. Francis. Ottoma. in disputatione de Mora pag. 6. & lib. 2. de usuris c. 4. omnes in §. actionum institutu. de actionibus. glosa. & omnes in cap. cum venerabilis de exceptionibus, Cuiacius tractatu 3. ad Africanum. Ex quo inferitur quod cum census sit contractus stricti iuris in eo post moram usurae non debentur. Igitur si debitor annui redditus moretur soluere censum non tenebitur ultra redditum annum, quem debet, aliquid aliud creditori pendere, nisi aliter probet inter fuisse.

10 Ideoque respondi consultus de facto non licere creditori, cui in publica subastatione addicta fuit res censui specialiter supposita, percipere redditum annum ex re ipsa eiusque fructibus, & eius redditus alium redditum ad rationem vnius pro quatuordecim, si aliud de non interfit, quam ex mora debitoris. Moueorque ad ita sentendum, quod nihil interfit, soluat debitor,

bitor, vel ipse creditor redditum propria autoritate percipat. Si ergo cum soluit debitor, quamuis minor sit, redditus redditum non recte exigit creditor, plane idem esse cum ex re eiusque fructibus, aut pensionibus creditor suum redditum percipit, nullus inficiabitur, & ex tex. in l. quod si nolit. 31. §. si quis egerit ff. de ædilitio, edicto, & in l. & quia 32. ff. de euitio. vbi Vlpianus docet iniquum esse eiusdem rei æstimationem bis consequi, idemque Vlpianus in l. 2. §. si indemnitas ff. de administratione rerum ad ciuita. pertinen. immodicam, & illicitam computationem appellat, cum quis commodorum commodum audet exigere facit text. in l. neque eorum 5. ff. de vsuris l. cum quidam 17. §. in tantum ff. eodem titul. vbi sancitum est, fructuum vsuras, & accessionum accessiones peti non posse. Denique conducit ad rem, quod exigi vsuras vsurarum legibus Romanis semper fuit prohibitum l. placuit ff. de vsuris l. vt nullo. C. eodem & latissime tractat Francis. Otomanus. lib. 1. de vsuris c. 3. Hugo Donellus de vsuris pag. 35. & 36. Soto lib. 6. q. 1. artic. 1. ad 3. arg. quãdo. ergo in specie proposita creditor redditus redditum percipit profecto vsuras vsurarum consequitur, & improbum fœnus videtur exercere. Ac propter ea sanctissime Pius Quintus

foelicitis recordationis extrauaganti constitutione de forma creandi census, decreuit censum augeri & nouum creari super eadẽ, vel alia re infauorem eiusdem aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis vel præteriti vel futuri nõ posse: & licet incommittis Madridi proxime habitis responsu sit eam extrauagantẽ hoc regno Castellæ non fuisse receptam, tamen quotiescunq; casus euenerit iudices ea forma census creatos rescindere & improbare debet: quia vitiosi sũt illiciti, improbi & vsuariam negotiationem redolentes, & ex quibus facile sit ciuium patrimonium, & facultates exhauriri in maximam perniciem Reip.

Nec ignoro cum debitor census cõtendit auocare a creditore rem sibi addictam in publica sub hastatione lapsis nouem diebus (qui ex inueterata consuetudine debitori dantur ad retrahendas res immobiles distractas in publica sub hastatione vt docuit Castillo l. 70. Tauri. glo. *el remate*, Couar. lib. 2. variarũ. c. 11. nu. 3. Perez in l. 4. ti. 8. lib. 3. ordinamenti pag. 627. colu. 1. versi. dubitari præterea solet Suarez de Paz in praxi. 4. p. primi Tomi. c. 3. nu. 48) in supremis tribunalibus his temporibus litem, & controuerfiam sic solere componi, vt creditor restituat rem cum fructibus, & debitor soluat creditori debitũ expensas litis, & vsuras redditusq; temporis, quo rem creditor possedit

Liber primus

possedit, vt testatur Azcuedo in l. ult. titu. 21. *delas entregas, y executio- nes.* num. 127. lib. 4. nouæ compila-
lat. Id tamen superiorem exactio-
nem iustam non facit. tum quia
hæc compensatio fit autoritate
supremorum iudicum magis ex
gratia; quam ex iustitia: tum quia
disparem causam habet, neque in
eo casu creditor redditus reddi-
tū percipit, quod nos improbum,
& illicitum esse contendimus.

¶ Sed dicet aliquis inutilem esse
hanc disquisitionem, cum iam-
vsuræ sint prohibite omni iure
Antonius de Prato veteri cōsi. 49.
interconsilia Alexandri vol. 4. Co-
uar. lib. 3. variarum cap. 1. nu. 5. Do-
mini. de Soto lib. 6. de iust. & iure
q. 1. art. 1. Ioannes Gutierrez de iu-
ramento confirmatorio 1. p. c. 2.
Petrus a Nauarra. 2. tomo. de resti-
tutione in foro conscientie. c. 2. a
num. 178. Ioann. a Medi. in tract.
de vsuris q. 2. Mercado eodem tra-
ctu. c. 1. Michael de Palacio in pra-
xi Theologica de contracti. & res-
titu. lib. 4. c. 2. & 3. Crauet. consi.
189. Rolan. consi. 55. volu. 2. Octa-
uia. decis. Pedemonta 137. num. 6.
Iulius Clarus lib. 5. in. 9. vsura, Me-
xia in practica. taxæ panis conclu.
2. num. 60. & 69. tamen obiectio-
ni facili negotio respōderi potest
vsuras, quæ veniunt in contracti-
bus bonæ fidei post moram, non
improbari exigique posse iure ca-
nonico loco interesse. glo. verbo
bonæ fidei in c. cum venerabilis

de exceptio. & ibi Bal. nume. 10.
Immola 19. Panormi. 16. Decius
58. glo. in c. conquestus de vsuris,
& ibi Henrri. Panormi: & Anna-
nia, idem Henrri. in c. in ciuitate
nume. 7. de vsuris, latissime Au-
gustinus Beroius in cap. 1. de vsu-
ris a num. 116. cum pluribus se-
qq. Ludouicus Gomezius in 5. a-
ctionum num. 17. & ibi Beninca-
si. nume. 110. inst. de actio. & hinc
est decisio text. in l. curabit.
C. de actionibus empti, & vendi-
ti locum habere iure Canonico
glo. verbo si de feudo. in c. conque-
stus de vsuris, & ibi Henrri. Anto.
Ancarra. Panormi. & Annania. Hie-
ronymus Cagnolus in d. l. curauit
nume. 2. 3. & 4. Panormi. Feli. &
Decius in d. cap. cum venerabilis
de exceptio. Augusti. Beroius vbi
supra Hierony. Gabriel consi. 57.
Couarr. lib. 3. variarum cap. 4. nu.
1. & profitetur esse communem
Theologorum & canonistarum
sententiam Ioannes Gutierrez de
iuramento confirmatorio 1. p. c. 2.
numero 3. ex eodem fonte illud
quoq; procedit, quod vsuræ pupi-
llares, de quibus. fit sermo in toto
titulo. C. de vsuris pupillaribus, &
tractat optime Barnabas Brissoni-
us lib. 3. selectarum capit. 1, iuste
possunt exigi iure Canonico vt
docuit Panormita. in d. conque-
stus de vsuris, Carolus Molinaus
de contractibus numero 57. &
quæst. 76. relatus a Couarr. dicto
lib. 3. variarum capit. 2. numero. 1.

Gaspar

Gaspar Baeza pluribus relatis in tractatu de decima tutori Hispanico iure prestanda cap. 2. a num. 92. & nouissimus Antonius Ayerue de Ayora Regij pratori, Granatensis aduocatus in tractatu de partitionibus bonorum communium inter maritum, & uxorem, filios ac hæredes eorum 1. par. ca. 4 a numero. 21. vbi testatur tutores, & curatores condemnari quotidie ad vsuras & accensiones licitas prout in regione frequentantur: vbi ergo tutor, vel curator pecunias minorum in suos vsus conuerterunt, vel non collocarunt in vtilitatem minorum, iuste condemnantur in vsuris, & accensionibus ad rationem vnus pro quatuordecim, quod agnoscit Didacus Perez in proæmio tituli. 2. de *las vsuras*, libro 8. veteris ordinamenti pag. 19. columna prima, & secunda.

¹² At dicet aliquis hoc modo non satisfieri superiori difficultati, nã, & in mutuo, quod est stricti iuris, vsuræ quatenus interest exigi possunt, & in conuentionem deduci Couarrubias. Mexia, & Ioannes Gutierrez vbi supra, Petrus Nauarra de restitutione libro. 3. cap. 2. a numero. 276. Michael de Palacio libro. 4. de contracti. cap. 4. Cardin. Sancti Xisti in summa 14. q. 3. Contra. de contracti. quæst. 30. Rebuff. in præfatione legis vnicæ. C. de sententijs, quæ pro eo, quod interest proferuntur a nu-

mer. 22. vbi latissime comprobatur omni iure diuino naturali, & humano interesse deberi etiam in mutuo, Palacios Rubios in repetitione capituli per vestras donationibus inter virum, & uxorem sexto notab. num. 5. S. Tho. secunda secundæ q. 62. articul. 4. & ibi Caiet. Nau. in c. 1. 14. q. 3. num. 44. Aymon Crauet. consilio 116. si ergo in mutuo interesse debetur, & peti, & deduci potest in conuentionem, & vsuræ in contractibus bonæ fidei solum loco interesse præstantur iure pontificio, plane fit consequens omnino cessare iure Canonico per celebrem eam differentiationem inter contractus bonæ fidei, & stricti iuris. Abbas antiquus, & post eum Ioannes Andre. & Anto. de Butrio in cap. cum venerabilis de exceptio. absolute docent eam differentiationem non habere locum iure Canonico. Ego quidem durare magis sentio.

¹³ Pro cuius rei cognitione animaduerto triplicem vsuram a Doctoribus considerari, videlicet lucrativam, damni restaurativam, & commodi percepti recompensativam, vt docuere Bald. & Salycet. in l. 2. C. de vsuris Anania in capitulo primo, col. penultim. & in capite conquestus col. 1. de vsuris Molinæ in consuetu. Parisien. titulo primo, §. 1. gloss. 9. num. 10. Couarr. lib. 3. variar. cap. 4. num. 2. Hieronym. Cagnol. in l. curauit C. de actio. empti, & venditi nu.

F

2. Hic

Liber primus

1. Hieronym. Curiel. in tracta. de
 vsuris in principio, Doctor Ioan-
 nes Barahona insignis aduoca-
 tus, & causarum patronus in cu-
 ria Regia in additionibus ad Pa-
 lacios Rub. in dict. cap. per vestras
 6. notabili litera. B. vsura utique lu-
 cratiua omni iure improba est:
 damni vero restauratiua permis-
 sa: quia ut superius dictum est, in-
 ter esse damni emergentis, & lu-
 cri cessantis licite exigitur in fo-
 ro fori, & in foro poli retinetur: &
 commodi præcepti recompensa-
 tiua, omni quoque iure licita est,
 ut concludunt authores omnes
 proxime relati, cum ergo in con-
 tractibus bonæ fidei a tempore
 moræ dicimus vsuras venire, nec
 delucratiuis, nec damni restaura-
 tiuis, intelligimus, sed de commo-
 di præcepti recompensatiuis, quas
 licitas esse nunc pro certo consti-
 tut, & resoluit Mexia in l. 5. titulo
 3. *De los propios, y rentas de los con-
 cejos*, lib. 7. ordinam. secundæ par-
 tis 2. fundam. num. 15. & 16. cum
 sequibus. Ex quo sequitur Cæssa-
 res & I. C. cum varijs in locis res-
 cripsere, & respondere vsuras in
 bonæ fidei iudicijs deberi post
 moram, de vsuris recompensati-
 uis commodi percepti loquutos
 fuisse, quæ cum iure Canonico de-
 beantur, recte dici potest vsuras
 in cōventionibus bonæ fidei post
 moram peti posse iure Canonico
 eodemque iure manere integrā
 illāssā, illibatāque superiore

differentiam: ergo si depositarius
 vtatur re deposita vsuras commo-
 di percepti præstabit iure Cano-
 co, quemadmodum præstat iure
 ciuili, ut docuit Papinia. in l. Lu-
 cius Titius. 24. & in l. de die. 25. §.
 qui pecuniam ff. depositi, & Scæ-
 uola in l. quintus. 28. & Paul. in l.
 si saculum. 29. ff. eodem titulo, &
 qui mandato meo exegit pecu-
 nias meas & cōuertit in vsus suos
 in vsuris condemnādus est prout
 tenetur iure ciuili l. idemque
 10. §. si procurator meus ff. de
 mandati l. quanuis 6. §. si creditor
 & l. si autem. 7. ff. de pignoratitia
 actione facit tex. in l. atqui natu-
 ra 19. §. non tantum ff. de negotijs
 gestis, idemque statuendum est
 in tutore curatore negotiorum
 gestore, commodatario, & alijs id
 genus. Iniquum enim est, ut ex re
 mea, quis lucrum, & commodum
 percipiat: ideoque naturali consi-
 stit æquitate vsura huius præcep-
 ti commodi recompensatiua fa-
 cit tex. in l. Iulianus §. ex veditio,
 ff. de actio. empt. & in leg. vltim.
 ff. de fundo dotali, qua ratione in-
 ter pretor Panormitanum, & De-
 cij in cap. cum venerabilis de ex-
 ceptionibus aliorumque senten-
 tiam, ut quatenus asserunt iure ca-
 nonico in contractibus bonæ fi-
 dei vsuras deberi loco interesse,
 debeat intelligi non solum de in-
 teresse damni emergentis vel lu-
 cri cessantis. quale a doctorib⁹ ex-
 poscitur, sed de eo, quod est ca-
 iere, &

rere, & destitui rei suæ usu, alium
q; ex ea commodum percipere.
Hinc fuit vera decidendi ratio ad
tex. in dict. l. curabit, C. de actio-
ni. empti, & venditi, vt emptor
venditori vsuras pretij non solu-
ti pendere debeat, quia ad legem
& æqualitatem iustitiæ commu-
tatiue pertinet, vt emptor, qui cō-
modum, ex re vendita percepit,
eius commodi compensationem
præstet venditori, etiam si illius
aliunde non interfit. Quam ratio-
nem post Carolum Molinæum a
se relatum scribit Couarru. dict.
cap. 4. num. 2. deducens ex ea em-
ptorem teneri ad vsuras pretij nō
soluti vsque ad quantitatem fru-
ctuum rei venditæ, etiam si ven-
ditor nullum damnum senserit,
neque ex pretio statim soluto lu-
craturus esset. Ex eadem resolu-
tione displicet sententia eiusdem
Didaci de Couarru. lib. 3. variarū
c. 2. num. 1. dum reprehendens Ca-
rolum Molinæum de contracti.
num. 57. & quæst. 74. docet vsuras
non posse a tutoribus, vel curato-
ribus exigi, nisi quantum ad ratio-
nem interesse damni emergentis
vel lucri cessantis, & sequitur
Baeza de decima tuto. cap. 2. nu-
mero, 96. nam si pecuniam pupil-
larem tutor cōuertit in vsus suos,
sicut iure ciuili præstat vsuras. l.
qui sine ff. de nego. gest. l. tutor,
qui repertorium §. pecunia l. non
existimoff. de administratione tu-
tor. l. curator. C. arbitrium tutelæ

l. i. C. de vsuris pupilla. ita quoq;
persoluet hodie attenta disposi-
tione iuris canonici, quo licitæ
sunt vsuræ commodi percepti re
compensatoriæ, Bald. in l. i. in fi-
ne C. de cōditione indebiti Pau-
lus de Castro, & Alexa. de Immo-
la in l. diuus Seuerus ff. ad legem
Falci. Romanus consilio 28. & 139
& singulari. 179. & ibi Nicola. Pi-
gnola, eius additiona. Decius cō-
silio. 178. num. 2. Sozi. consilio. 2.
numero. 16. volumine. 1. Palacios
Rub. in repetitione, capituli per
vestras de donatio. inter 6. notab.
§. 3. numero secūdo, Antonius A-
yerue, de Ayora in dict. tractatu
de partitioni, 1. par. ca. 4. numero
21. cū pluribus sequentibus, & ita
praxi quotidie recipitur. Nam
quotidie tutores, & curatores cō-
demnantur, in vsuras pecuniæ,
quam vel in vsus conuerterunt
suos, vel habuerunt otiosam, ad
rationem vnus pro quatuorde-
cim, in vna tamen specie non ali-
ter tutor vel curator condemna-
ri debet ad vsuras, nisi re vera in-
terfit minoris, videlicet, quando
ex negligentia & desidia a debi-
toribus non exegisset minoris pe-
cuniam, argumento, text. in l.
tutor, qui repertorium §. si tutor
cessauerit & in §. si post depositio-
nem in fine versiculo, si quas
vsuras exactas ff. de administrat.
tutorum leg. idemque §. 1. ff.
mandati. in quibus terminis lo-
cum habere posset sententia Dida.

Liber primus

de Couarrub. & Gasparis Baeza ubi proxime, verum ex ea resolutione videbitur alicui inferri posse, licere quoque in mutuo vsuras exigere: si quidem qui mutuo dedit, caret vlu rei suæ, & mutuo accipiens ex re mutuo data commodum percipit. Nihilominus tamē responderi potest in mutuo longe disparē esse rationem: nam qui mutuo accepit, non percipit commodum ex re aliena, sed propria, l. 2. §. mutui datio ff. licet ut petatur: ideoque vsuras commodi percepti non debet, quia cessat æqualitas illa iustitiæ commutatiuæ, ex qua pendere rem hanc ex varijs auctoribus deduxi superius & præsertim, quod mutuum eo animo fiat, vt accipiens abutatur re mutuo data d. l. 2. ff. si cert. petatur.

- 14 Est quoque percelebris alia differentia inter contractus bonæ fidei & stricti iuris, quia in bonæ fidei contractibus locum habet remedium, tex. in l. 2. C. de rescin. vendi. & in c. cum dilecti. c. cum causam de emptio. & vendi. l. 56. tit. 5. part. 5. & l. 1. tit. 11. *de las ventas y compras*, lib. 5. nouæ compilationis. non autem in cōventionibus stricti iuris, quemadmodum, vt receptum tradit Iass. in l. si quis cum aliter, num. 18. de verbo. oblig. & in l. de quibus, num. 29. ff. de legi. Ex quo videtur dicendum in annui redditus constitutione, quia stricti iuris est, cessare prorsus re-

medium, textus in dicta. l. 2. C. de rescin. venditio. Sed eam differentiam non esse veram, omnesque contractus tam bonæ fidei, quam stricti iuris rescindi posse ob læsionem vltra dimidiam post Richardum Malumb. docuit Bald. in dict. l. 2. numero. 5. C. de rescin. venditione, & communis Doctorum calculo, eam sententiam receptam esse tradit Sozi. consilio. 85. numero. 13. volumine 1. defendit latissime Pinellus, in dict. l. 2. 1. par. cap. 3. numero. 6. cum sequentibus & ibi Dominus Antonius de Padilla, numero 21. Matienzo in l. 1. titulo. 11. libro 5. nouæ compil. glossa, 10. numero 5. ideoque dicendum videbatur in censu locum esse remedio tex. in dict. l. 2. nam & in emphytheu si procedit Bald. numer. 6. Salyce num. 8. Paulus de Castro num. 14 Pinell. 1. par. cap. 3. nu. 37. domin. Anto. de Padilla nume. 28. dicens communem in d. l. 2. C. de rescin. venditione & plures alij, quos referunt & sequuntur Alua. Valas. de iure emphyteutico quæst. 11. num. 19. Matienzo in dict. l. 1. tit. 11. lib. 5. nouæ compil. glossa 8. numero 7. nec cōsentio Didaco del Castillo, & Antonio Gomezio, qui in l. 68. Tauri per eum textum negant iure Regio in emphytheu si locum habere id beneficium, & remedium, a quibus quoque dissentit Matienzo, ubi proxime, ete num textus in dicta leg. 68. Tauri & in

& in l. i. tit. 15. *de los censos*, libro. 5. nouæ compilatio nihil aliud probat, quam quod pœna commissi admitti debeat in censu, tametsi considerato valore & capitali cœsus excedat & superet longedimiam iusti pretij. Non autem text. ille negat, quod si in creatione & constitutione census læsio interueniat, vel in emphyteusi, non reparetur remedijs a iure præstitutis: quo sensu videtur accepisse legem illam Ioannes Garfias in tracta. de expensis, & melioratio. c. 9. num. 64. 65. & 66.

Nihilominus tamen constituo ad redditus annuos non spectare decissionem text. in d. l. 2. C. de rescin. venditio. vt etiam notat Couarru. lib. 3. varia. c. 10. num. 2. Rationem aliqui putant esse, quia text. in dict. l. 2. solum procedit in conuentionibus commutatiuis, & reciprocis, Bartol. consilio. 90. num. 2. & sequuntur Petrus Rebuff. 2. tomo ad constitutio. Gallicæ in tract. de rescissione contractuum art. vnico. gloss. 15. num. 6. Carolus Molinæus in loco quem refert, & sequitur Pine. in dict. l. 2. C. de rescin. 1. p. c. 3. num. 4. Matienço in dict. l. i. tit. 11. lib. 5. nouæ cõpila. glossa 8. numero 2. & annuus redditus seu census intercommutatiuas & reciprocas conuentiones non potest referri. Quæ ratio mihi displicet, quia vt superius hoc capite dixi & in cap. 1. hoc li. census emprionis, & venditionis

ratione continetur, ideoque dici merito commutatiua conuentio potest. Quæ propter venior est illa ratio, quod remedium legis, 2. C. de rescin. venditione duntaxat procedit in pretio arbitrario, & naturali, quod non consistit in pũcto indiuisibili, sed latitudinem habet infimi, medij, & supremi pretij, non vero in pretio legitimo, quod est à lege vel magistratu publico definitum, vt eleganter resoluit Couarrub. lib. 3. variarum cap. 14. num. 3. vers. quod & si quis. iccirco si quis pretium legitimum quantumuis in minima quantitate excesserit, contractus in vtroq; foro vitiosus est, Medina, Didac. Perez, & alij, quos refert, & sequitur Matienço, in d. l. 1. tit. 11. lib. 5. nouæ compi. glo. *En mas de la mitad del justo precio*. nu. 9. ac proinde cum in censu pretium sit à lege taxatum ad eum contractum nequit adaptari decissio text. in d. l. 2. C. de rescin. vendi. ex quo sequitur quod, etsi ex dicto remedio competat electio decipienti, vt rem restituat, vel vt soluat iustum pretium, illudque suppleat: tamen si census fuerit creatus minori pretio, quam ad rationem vnus pro quatuordecim reducendus contractus erit ad pretium legitimum, & redditus excessiuos, quos debitor persoluit, creditor conditione indebiti cogetur restituere debitori, vel imputare in sortem

Liber primus

etiam si creditor paratus sit sup-
plere iustum pretium. Idque præ-
sertim ex eo apparet esse verum
quod debitor non tenetur se one-
rare superfluo ære alieno. Quod
secus est in creditore, nam si con-
tendat, se læssum, & deceptum, ut
quia emerit cēsum ad rationem
vnius pro quindecim, vel viginti
vel triginta non debet audiri, si
petat cēsum reduci ad rationem
vnius pro quatuordecim, quia nō
dicitur creditor certare de dam-
no incurso, sed de minori lucro,
& lex non resistit: ideoque nec re-
ductioni, nec restitutioni locus
est. Minori autem, qui redditum
emit ad rationem vnius pro quin-
decim viginti vel triginta, conce-
denda est in integrum restitutio
ut reformetur contractus & redu-
catur ad pretium ordinarium, &
ad rationem vnius pro quatuor-
decim, quia minori aduersus lu-
crum cōceditur in integrum resti-
tutio. l. & si sine. 8. in principio ibi
Quæsitum est ex eo, quod in lucro
quoque minoribus subueniendum
dicitur, si res eius venierit, & exi-
stat, qui plus liceatur, an in inte-
grum propter lucrum restituendus
sit, & quotidie prætores eos res-
tituunt &c. lege. ait prætor. 7.
in fine, vbi Vlpianus sic scribit
Hodie certo iure utimur, ut & in lu-
cro minoribus succurratur, & in l.
non omnia. 45. ibi, vel ab alijs cir-
cunuenti, vel sua facilitate decepti,
aut quod habuerunt, amiserunt, aut

quod adquirere emolumentum posse-
rant, omiserunt, ff. de nunc. co-
piose nouissimus Caldas. Pereira
Lusitanus in l. si curatorem ha-
bens. C. de in integrum restitutio-
ne minorum, in verbo vel aduer-
sarij dolo numer. 3. & 4. ex quos
post licitationem in publica sub-
hastatione rerum minoris alius
plus offerat, concedi debet illi in
integrum restitutio, ut constat ex
textu in dict. l. & si sine & pro-
bat iure nostro regio lex optima
quinta titulo. 19. part. 6. vbi notat
doctiss. Grego. Lopez Auendaño
de exequendis manda. 2. pa. c. 12.
Auiles in capitulis prætorum ca.
32. gloss. pujar Aceuedo in l. 2. ti-
tulo. 1. libro. 2. nouæ compilatio,
numer. 11. & 12. iure vero ordina-
rio, & directo facta licitatione, &
ultima subhastatione non debet
admitti plus offerens, nisi patriæ
consuetudine ita fuerit obtetum
argumento text. in l. lucius ff. ad
municipalem, & de incolis.

Idemque locum habebit in Ec-
clesia, nam, & si Roman. singul.
762. negauerit Ecclesiam resti-
tui aduersus lucrum, tamen con-
trarium tenet gloss. verbo. resti-
tuimus in capite, auditis, de in in-
grum restitutione, & ibi Panor-
mi. numer. 15. Palacios Rubios in
repetitione Rubricæ §. 47. nume.
12. & ibi Bernardus Diaz delugo.
Caldas. Pereira, vbi supra, pro-
cedit etiam in hospitali, & quo-
libet loco religioso, & pio, in rep.
fisco

fisco, & Principe, quippe his omnibus competat in integrum restitutionis beneficiū, quemadmodum latissime prosequitur Caldas Pereira in dict. l. si curatorem habens verbo minoribus a num. 60. usque in finem: si vero contractus census sic esset constitutus, & redditus emptus á prædecesore minoris, cessaret prorsus in integrum restitutio, quia nihil actum est cum minore argumento text. optimi in l. AEmylius Largianus ff. de minoribus. Verum antequam huic capiti colophonem addam, libet animadvertere Bal. in c. unico in fine de plus petitionibus docuisse iure pontificio omnes contractus esse bonæ fidei, & Bal. sequuntur Iass. in §. actionum num. 4. & in §. quadrupli. ad finem instit. de actio, & in l. ultim. quæst. 13. C. de iure emphyteutico Lācello. Galiaula in l. 4. §. Cato. numero. 62. ff. de verbo obligat. Hierony. Cagnol. in l. 2. C. de rescin. venditione, numero. 65. ideoque si Baldo assentiendum est contractus census factus ab Ecclesia, vel inter personas ecclesiasticas bonæ fidei est. Sed Bal. sententia cōmuni Doctorū sententia. explosa est illāq; reprobāt Iass. in l. cum postea num. 3. C. de pactis & in l. quod te mihi num. 34. ff. si cert. petatur, & in l. cum fundus num. 3. & ibi Alciz. num. 16. ff. eodem tit. Couarr. dicens cōmunem in reg. possessor de reg. iuris lib. 6. 2. p. §. 6. nume. 5. Dominus

Francis. Sarmien. lib. 3. selectarum interpreta. c. 3. Alua. Valas. de iure Emphyteu. q. 5. nu. 12. fo. 5. vers. sed his non obstantibus.

EPITOME

Capitis III.

- 1 **R** Efert author sententiam Bartholomæi de Albornoz de natura census eamque improbat, & docet censum redimibilem nihil habere commune cum emphyteusi.
- 2 **D**efenditur aduersus Albornozi Antoni. Gomez Matienzo, & quosdam alios in contractu redditus annui nullum dominium, neque directum, neque utile rei supposita annui redditus præstationi transferre in creditorem, sed manere penes debitorem.
- 3 **D**isputat author an in contractu censuali possit intervenire fideiusor, & resoluit posse.
- 4 **C**ontractus censualis principaliter personalis est, & secundo realis, ideoque destructa re manet integra obligatio personalis.
- 5 **P**rosequitur author superiorem difficultatem, an in censu possit intervenire fideiusor, respondetque ad quasdam obiectiones, quæ rem ipsam videntur efficere perplexam.
- 6 **C**onstituitur quædam Ioannis de Medina definitio census, & improbat.

F 4 7 Refer